

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Det er tilladt at dele PDF-filen med andre, da der ikke er ophavsret til titlen.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine flere tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

ERINDRINGER

FRA EN LANG LEVETID

AF

H. PEDERSEN

PENS. LÆRER

NEDSKREVNE I VINTEREN 1901—1902

ODENSE

MILO'SKE BOGHANDELS FORLAG

MILOSKE BOGTRYKKERI

1905

Til mine Børn. Et Forord.

Saa er den da kommen, den Tid, jeg forud saa ofte har gruet for, da jeg, saa at sige, er dømt til fuldstændig Uvirksomhed. I Mangel af virkelig nyttig Beskæftigelse har jeg saa foresat mig at søge nogen Tidskort i at nedskrive adskillige af mine Erindringer fra en 80 Aar lang Levetid. Til bedre Forstaaelse af mangt og meget af det, jeg kan berette, vil jeg forudskikke nogle Bemærkninger om Forhold, som var almindelige i mit Fødesogn og — med nogen Modifikation — i hele Bjerge Herred i første Halvdel af det nittende Aarhundrede, saaledes som jeg ved Selvsyn er naaet til Kundskab derom. Man maa nu ikke vente lutter lyse Billeder, da Fremstillingen af saadanne alene kun kunde ske paa Sandhedens Bekostning; lige saa lidt maa man vente livlige og med Humor krydrede Fortællinger fra hin Tid, da dette vilde være at øve Vold paa den Sindsstemning, under hvilken jeg skriver. Ældre, som læser om disse Fortids Fortællinger, kunne vel med Rette sige: ja, alt dette vidste vi, før Du fortalte derom; for yngre saavel som for en kommende Generation kan min Omtale af disse gamle Forhold dog maaske nok have en Smule Interesse.

H. Pedersen.

I Tyverne og Trediverne af det nittende Aarhundrede frembød det for sin Frugtbarhed saa stærkt roste Bjerge Herred et andet Skue end i sidste Halvdel og især hen imod Slutningen af dette Seculum. Bønderne vare for største Delen Hoveribønder, som forrettede Hoveriarbejde in natura paa Herregaardene. Tilsigelsen til dette Arbejde skete i Reglen om Aftenen forud for Dagen, da det skulde udføres, og Hoveribondens Planer for Arbejdet i egen Bedrift bleve krydsede atter og atter. Var en Vang færdig til at modtage Udsæden, kom ofte Hoveritilsigelsen Aftenen forud for dette Arbejdes Udførelse, og den nylig pløjede Ager maatte henligge ubesaaet 1 eller 2 Dage, inden Træharven fik Lov til at besørge sin ringe Del af Furernes Udjævning. Om at frembringe et godt Muldrag som Leje for Sæden kunde der slet ikke være Tale. En saadan Udsættelse af Behandlingen paa de stærke, vandholdige Lerjorder havde til Følge, at Ageren aldeles ikke lod sig blot nogenlunde ordentligt behandle, og blev ofte en væsentlig Aarsag til en paafølgende ussel Høst. Blandt andre Aarsager til en saadan kan anføres, at der aldeles intet gjordes for at bortlede skadeligt Vand fra Marken, og Driften var tit meget uregelmæssig. Undertiden kunde et Stykke Jord ligge til Græsning 6—10 Aar, medens et andet Stykke var stadig under Plov i lange Tider. Skulde den gamle Græsmark endelig tages under Plov, bleve 4 Heste spændte for Hjulploven, og det kunde endda knibe med at gennemskære Rødderne

af Senegræs og Krageklo. Rødderne af den sidste kunde være saa stærke, at Plov eller Seletøj søndredes, naar man ramte en Busk af denne Plante. Ikke sjældent maatte der tages en Økse til Hjælp i dette Tilfælde.

Naar saa Høstens Tid var inde og Kornet færdigt til Indbjergning, saa var Herremandens Korn ogsaa tørt, og saa kom Hoveritilsigelsen igen Aftenen forud for Dagen, da Bonden kunde have bjerget en betydelig Del af sin tarvelige Høst, og medens hans Folk med Heste og Vogn besørgede Indkørselsarbejdet fra Herregaardens Mark, maatte Hoveribonden rolig finde sig i at lade sin egen Sæd blive staaende paa Marken, indtil Herremandens Korn var bragt i Hus. Ikke saa sjældent indtraf under saadan Udsættelse af Indkørselsarbejdet uheldige Vejrforhold, der yderligere forringede Værdien af Høsten.

En Undtagelse fra den almindelige Regel gjorde Byen Staxrode. Denne bestod paa den Tid af 13 Gaarde, 4 Huse med Jord og 5 jordløse Huse. Byen var Fæstegods under Boller Gods, medens det øvrige af Barrit Sogn var Fæstegods under Barritskov. Af Staxrode ydedes til Herskabet nu og da kun nogle faa Ægtkørsler, især naar Grev Frijs til Frisenborg, som ogsaa ejede Boller og Møgelkær i Bjerge Herred, forlagde Sommeropholdet til det syd for Horsens Fjord smukt beliggende Boller, eller naar han i Eftersommeren vendte tilbage til Frisenborg.

Et andet for Høstarbejdets Fremme uheldigt Forhold, skøndt mindre trykkende end selve Hoveriet, var den Omstændighed, at Tienden mange Steder, saaledes som det var Tilfældet i mit Fødesogn, Barrit, ydedes in natura fra Ageren. Der svaredes da som nu Konge-, Kirke- og Præstetiende, og disse tilsammen udgjorde 10de Delen af Avlen, for hver enkelt Tiende altsaa en 30te Del eller hver 30te Kærv (en Kærv = 2 Neg). Før Tienden af Tiendetageren var udtagen af en Kornvang og derefter

af Bonden bortkørt til de af Tiendeejerne paaviste Steder, maatte intet Neg føres fra Ageren hjem i Bondens Lade. Jeg har som ungt Menneske en Gang, om jeg husker ret, for Præstens Vedkommende, udtaget Tiende paa Marken.

I denne Forbindelse kan det bemærkes, at Bonden paa denne Tid ogsaa ydede Kvægtiende, det er Tiende af tillagte Føl, Kalve, Lam og unge Bistader. Medens jeg var Lærer i Staxrode, opkrævede jeg i flere Aar Kvægtienden i det temmelig store Barrit Sogn. Tienden opkrævedes 2 Gange om Aaret, ved St. Hansdagstide og paa Dagene omkring Mikkelsdag. To Gange om Aaret vandrede jeg saa omkring til hver Gaard og hvert Hus i Sognet som Tiendetager. Om St. Hansdag krævedes Tiende af Føl, Kalve og Lam, for hvilke Dyr Kvægtienden henholdsvis var 10, 8 og 3 Skilling = 20, 16 og 6 Øre i nugældende Mønt. Om Mikkelsdag hævdedes Tiende af unge Bistader (Bisværme) med 8 Skilling pr. Stade, og af Hartkornet, 8 Skilling for hver Tønde Hartkorn. Hartkorns-Kvægtiende var Ækvivalent for Kvægtienden af Smaakreaturer (Fjerkræ). For urigtig Opgivelse for Tiendetageren af Antallet af tillagte unge Dyr var Bøden tredobbelt Tiende. Det var Herregaarden Barritskov, der var Indehaver af Kvægtienden saa vel som af Konge- og Kirke-Korntienderne.

Vender man sig saa fra Marken, Landbrugets egentlige Pulaare, til Fæste- og Hoveribondens Bygninger paa hin Tid, faar man et lige saa trist Billede af hans Levevilkaar. Bygningerne vare uden Undtagelse straatakte Bindingsværkshuse. Tømmeret var Egetræ, i Almindelighed af store Dimensioner. Bjælker og Stolper paa 10—12 Tommers Tykkelse vare ingen Sjældenheder. Væggene mellem det fortrinlige Tømmer vare derimod kun klinede Lervægge, som fremkom paa følgende Maade: Enhver Aabning mellem Tømmeret forsynedes først med 3 lodret

stillede Stave. Disse omvikledes saa med tynde, runde eller kløvede Hasselkæppe, hvilket kaldtes at vændre, og det Hele blev derefter udfyldt lige til Tømmerets Udkanter med vel æltet Ler, blandet med en Smule Sand. Dette kaldtes at kline. — Undertiden forsynedes Lervæggene udvendigt med et godt Lag Langhalm, som fastholdtes ved horizontalt anbragte og fastspigrede Lægter, mellem hvilke der saa med Enderne stukne ind under disse og i skraa Stilling indsattes tynde Kæppe, den ene parallel med den anden, idet Skraastillingen forandredes mellem Lægterne, naar der paa Husets Side eller Gavl vare fastslaaede flere end 2 saadanne. Var dette Arbejde net udført, gav det Huset et ret hyggeligt og lunt Udseende, og var desuden et godt Værn for de skrøbelige Lervægge. Havdes intet saadant Værn, er det selvfølgelig, at de raa Lermasser ikke kunde staa mod Vind og Vejr i det regnfulde Efteraar eller mod Frosten om Vinteren. Om Foraaret stode helt eller delvis de nøgne Vændre, og nu maatte Naboers og Genboers Piger i Forening med Gaardens egne gentage Kliningen paa ny, og dette Arbejde gentoges fra Gaard til anden i hvert Aars Forsommer.

Gulvene i Stuehuset bestode af stampet Ler, et højst uheldigt Materiale under mange forskellige Forhold. Vare Lergulvene anbragte paa nogenlunde tør Grund, kunde de være ret faste, og paa dem tog Datidens Ungdom sig mangan lystig Svingom. Bohavet var yderst tarveligt og kun beregnet paa at tilfredsstille daglig Nødtørft. Ved Siden af et langt umalet Bord og langs med Ydersiden i Stuen var almindeligt anbragt en faststaaende Bænk, der afgav Siddepladser især for den mandlige Del af Husstanden. Kvinderne og fremmede, naar saadanne arri- verede, benyttede Træstole. En egen Komfort var en Slags Lænestole med flettede Halmsæder, særlig bestemte

for de gamle i Familien. Det her anførte illustrerer ret tydeligt Fæste- og Hoveribondens Levevilkaar i hin Tid, hvad Barrit Sogn angaar, og Forholdene vare næppe meget forskellige her og i de øvrige Sogne i Bjerger Herred.

Ved de foran givne Skildringer har jeg særlig haft Gaardmandsklassen for Øje. Det er let forstaaeligt, at Husmændene i ingen Henseende vare bedre stillede, men oftest endnu ringere situerede end Gaardmændene. Ogsaa mange Husmænd vare hoverigørende Fæstere, der i Modsætning til Gaardmændenes Spanddage, Hoveri med Heste og Vogn, Plov og Harve, ydede Hoveri som Gangdage, personligt Dagarbejde paa Herregaarden eller dens Marker. Husene vare byggede ganske som Gaardmændenes, og deres Indre ikke væsentlig forskelligt fra Gaardmændenes Stuer, saa det, som er sagt om disse, ogsaa som Helhed kan anvendes paa Husmændenes. Store Fordringer om Velvære kendtes lige saa lidt som Midler til at tilfredsstille saadanne.

Den daglige Levevis var i høj Grad patriarkalsk. Ved Maaltiderne samledes om det lange Bord Husfaderen med Hustru og Børn samt Tjenestefolk, almindelig kun 1 Karl, 1 Pige og om Sommeren 1 Dreng. Med sin Træske langede saa enhver til det samme Fad, og der var lige saa lidt Forskel, naar Husmoderen uddelte Portioner af Eftermaden, anden Ret, til hver enkelt. Tyendets Løn stod i passende Forhold til Husbondens tarvelige Indtægter. 25 Rigsdaler var en meget stor Løn til en dygtig Karl, og en rigtig flink Pige kunde undertiden drive Lønnen op til 20 Rigsdaler; men det var de færreste, som naaede saa højt. Sommerlønnen for en Dreng varierede fra 6 til 10 Rigsdaler. Hertil kom saa et Løntillæg af ikke ringe Betydning. Karlen fik Vadmel til et Sæt Tøj, Lærred til et Par Stykker Linned og Uld

til Strømper. Pigen fik ligeledes Lærred til Linned, Hvergarnstøj til en Kjole samt 1—2 Pund Uld. Desuden var det ingen Sjældenhed, at hun fik et eller to Fjerdingkar Hørfrø saadet ved Siden af Gaardens egen Udsæd af Hørfrø, og den derefter avlede Hør blev som Regel behandlet sammen med Gaardens egen Avl. Ogsaa Drengen fik Lærred til mindst et Stykke Linned. Som et for alle Tjenestefolkene fælles Løntillæg kan anføres 1 eller 2 Par Træsko. Tjenestefolk havde ikke mange Fornødenheder og anvendte meget lidt til Fornøjelser. Det var derfor ingen Sjældenhed, at en Karl paa henved 30 Aar havde opsparet en Kapital paa flere Hundrede Rigsdaler ved Siden af en med gode Klæder vel fyldt Kiste. En Pige i lignende Alder var, dersom hun da duede til noget, forsynet ikke alene med rigeligt Linned og Klæder af hjemmelavet Tøj; men hun kunde som Regel være i Besiddelse af Olmerdugs-Dyner til en Seng og flere dertil hørende Par Lagener, ikke at tale om, at ogsaa hun havde forstaaet at samle klingende Mønt paa Kistebunden. Dette til Sammenligning med Nutidens Tyendeforhold.

Naar i Efteraaret og om Vinteren det egentlige Dagarbejde var til Ende, samledes hele Husstanden i Yderstuen eller Dagligstuen om et fælles Tællelys, og efter at Mellemaden var sat til Livs, toges igen fat paa Arbejdet. Konen, de voksne Døtre eller, hvor saadanne ikke fandtes, Pigen fik Spinderokkene frem, og disse surrede nok saa lystigt til den sene Sengetid, kun med Afbrydelse af saa lang Tid, som behøvedes til at indtage Nadver, nylig kogt Vandgrød med Mælk. Der toges først fat paa Ulden, og det var ingen Ære for Vedkommende, om man ikke var færdig dermed til Julen, saa der efter Højtiden kunde begyndes med Hørren. Karlen, eller om der var en voksen Søn da denne, kartede Ulden og fik som Paaskjønnelse for dette Arbejde et Gratiale som

Hvergarnstøj til en Vest, et godt Halstørklæde eller lignende. Børnene havde samtidig travlt med Skolelektierne. Ogsaa Husfaderen tog ofte Del i Aftenarbejdet, eller han forelæste af en fornøjelig Bog, eller han hjalp Børnene til Rette med deres Hjemmestudier til den paafølgende Skoledag. Havde St. St. Blicher levet i disse Omgivelser og ikke paa den jyske Hede, havde »E Bindstouw« maaske kommen til at hedde »E Spindstouw«.

Den daglige Levemaade var nok tarvelig; men der bødes dog sund, kraftig Kost, i hvilken Mælkemad spillede Hovedrollen. Dagens første Maaltid — efter 1 à 2 Timers Arbejde, — den saakaldte Davre, varierede noget mellem Mælkegrød, naar Forsyningen med Mælk var lidt rigelig, og Øllegrød, naar der var knap Tid paa Mælk. Sjældent anvendtes Brød i Stedet for Grød. Sammen hermed spistes Rugbrød med Ost. Om Middagsmaden er det ikke for meget sagt, at den mindst 300 Dage om Aaret bestod af Grød eller Vælling som første Ret og stegt Flæsk som anden Ret. Om Sommeren bødes nu og da paa Æggekage (stegt Flæsk og Æg), og i Høstens Tid hørte Æggekage til Dagens Orden. Efter Indslagtningen i Efteraaret trakterede Husmoderen nogle Gange med Suppe og af og til hele Vinteren med Grønkaal. Det var en Sjældenhed, trods den billige Pris, at der købtes Suppekød. Mellemmaden om Formiddagen, naar Dagene vare lange, og om Eftermiddagen hele Aaret bestod af 1 eller 2 temmelig tykke Skiver Rugbrød, smurt med Smør eller Fedt og af og til ledsaget af et godt Stykke Ost, sjældent Kød. Fint Brød eller Sigtebrød gaves sjældent. Det sidste Maaltid i Døgnet bestod som nævnt af nylig kogt Vandgrød med Mælk. Her bør man huske paa, hvilken betydelig Forskel der er paa Nutidens Centrifugemælk og Datidens gode, fede Mælk, paa Margarine og Natursmør, og paa Mejeriost af Centrifugemælk

og den Ost, Bondekonen selv lavede af sin fortrinlige Mælk, der i mange Tilfælde kom lige fra Koen i Oste-karret. Kaffe nødtes kun ved højtidelige Lejligheder, og Brændevin til daglig kun om Høsten og til Højtiderne. Hvor man havde Frugthave skete det undertiden, at man af Træfrugt, især af Æbler, lavede Most, det er Saften af Frugt, som efter at have gæret faar en pikant Smag. Sødgrød — Byg- eller endnu bedre Boghvedegryn, kogt i sød Mælk — sammen med Most er en absolut delikat Ret. — Hos de bedre stillede Bondefamilier brugtes om Høsten ved Siden af almindeligt Øl det saakaldte Gammeløl. Dette Øl bryggedes i Marts Maaned, og der anvendtes dertil et langt rigere Maal af Malt og Humle end til almindeligt Dagligøl. Øllet lagredes fra Marts til Høstens Tid og blev da en Del alkoholholdigt. Mangen Høstmand fik sig saa om Aftenen efter en stræng Høstdag en lille let Gammelølssrus, som i Reglen medførte Velbefindende og Arbejdslyst for den følgende Dag.

Sammenholdt med Nutidens Priser paa Landbrugets Frembringelser vare Konjunkturerne som Regel meget lave i Aarhundredets første Halvdel. Kornet, det vigtigste Produkt, blev, hvad den største og bedste Del angik, kørt til Horsens eller Vejle og der solgt til Priser, der gennemsnitlig næppe kan sættes højere end til fra 1¹/₂ til 3¹/₂ Rigsdaler pr. Tønde, naar der regnes med Middelpriisen for de 3 Kornsorter Rug, Byg og Havre. Den Tids Kapitelstakster, hvoraf jeg har Ansættelserne for Viborg Stift liggende for mig, kaster tilstrækkeligt Lys over dette Forhold. Den mindre, ringere Del af Kornet anvendtes som Brødkorn og til Fedning af et Svin, sædvanlig en So, som i Forvejen havde haft et Kuld Grise. Grisepriserne var ingen Spore til at slaa ind paa Tillæg af samme. En Gang i Trediverne købte Naboen til mine Forældre en 4 Ugers Gris for 1 Pund Jomfrutobak (16

Skilling). Endelig anvendtes ikke saa ganske lidt af det ringere Korn til den almindelige, ulovlige Brændevinsbrænding. Denne, der, ret beset, snarere medførte Tab end virkelig Fordel, blev ved Regeringens energiske Foranstaltninger fuldstændig afskaffet omkring Midten af Aarhundredet. Det faldt ingen ind at bruge Kærne til Malkekvægets Vinterfodring. Naar det kom højt, anvendtes Rivelsen paa den Maade til de bedste Malkere. Det var da ogsaa ganske almindeligt, at flere Kreaturer i en Besætning maatte hjælpes paa Benene om Morgenhen ad Foraaret. Mælkeudbyttet stod naturligvis i Forhold til det Sultefoder, man gav Koen. Husdyrene betales den Gang med meget smaa Priser. Det vakte almindelig Forundring i hele Egnen, at daværende Sognefoged i Vrigsted, Gaardejer Mads Christensen paa St. Hans Marked i Horsens i Sommeren 1836 fik betalt 104 Rigsdaler for en prægtig, fed og smuk, 4 Aar gammel fuksrød Hoppe. Det var sikkert den højeste Pris, en Bjerge Herreds Bonde indtil da havde opnaaet for en Hest. Kvægpriserne vare usle; her et Eksempel: En Mand i Staxrode fik 7 Rigsdaler for 2 gode, 3¹/₂ Aar gamle Kvier, begge drægtige. Jeg skal dog bemærke, at dette Salg fandt Sted under Efterveerne af den store Pengekrise i Begyndelsen af Aarhundredet. — Fødemidler betales med Spotpriser. 1 Pund Oksekød kostede fra 2 til 4 Skilling efter Kvalitet. Jeg har som Dreng ofte kjøbt Kalvekjød paa Barritskov. Prisen for samme var 10 Skilling for en Bagfjerding og 8 Skilling for en Forfjerding. 16 Skilling var en høj Pris for 1 Pund Smør, tit maatte man nøjes med 12 Skilling, og samme Pris kan noteres for 1 Snes Hønsæg. 1 Alen tyk, stampet Vadmel købtes for 3 Mark (1 Kr.), 1 Alen Hørlærred for 20 à 24 Skilling og 1 Alen Blaalærred for 14 à 16 Skilling. —

Det er ikke uden Interesse at kende lidt til Arbejds-

forholdene paa den Tid. Den daglige Arbejdstid var i det Hele lang, men lidt ubestemt efter hver Tids Behov. Om Sommeren stod man oftest op med Solen, og med Undtagelse af 1 à 2 Timers Middag, anvendt til Middags-spisning og Hvile, samt Dagens øvrige Spisetider, fortsattes Arbejdet uafbrudt til Solnedgang, i Høstens Tid ofte længer. Hoveribonden kunde saaledes, naar hans Folk med Befordringstøj hen ad Aften vendte hjem fra Indkørselsarbejdet paa Herregaarden, og Folk og Heste hver paa sin Vis havde faaet et lille Foder, godt lade spænde for paa ny for at køre ind af sin egen Avl, og med dette Arbejde kunde fortsættes til ud over Midnat. Var det Maaneskin, var man vel stillet paa Marken, og hjemme i Laden maatte Lygten med Tællelys gøre Tjeneste. Udenfor Tiden til Indkørselsarbejdet gik det ikke saa haardt til. Jeg mindes dog ingen Ytring af Utilfredshed eller Klage over Overarbejde, ligesom der hverken var Tale eller Tanke om en Normalarbejdsdag. Om Vinteren stod man sjældn op, før det blev noget lyst, og Arbejdet i Laden og i fri Luft afsluttedes almindeligt ved Mørkets Frembrud. Dette, hvad de mindre Gaarde angik. Noget anderledes gik det til paa Herregaarde, Proprietærgaarde og enkelte store Bøndergaarde. Jeg skal anføre et Eksempel fra den Tid. Fra 1. November 1836 til Høslettens Tid 1838 tjente jeg en Forpagter Petersen i Klejs, Raarup Sogn. Her maatte vi om Morgenene rave om i Mørke eller ved Staldlygtens matte Lys mindst et Par Timer før Daggrø. Med et almindeligt Skæretøj skar saa Staldkarlen Hakkelse til 8 à 10 Heste; Tærskernes tunge Plejlslag løde fra Loen, medens Avlskarlen og jeg gjorde Stalden ren, striglede og vandede Hestene. Derefter spistes Davre, ligeledes ved Lys, og det var slet ikke givet, at man derefter uden Lys kunde finde Sele-tøjet og anbringe det paa Hestene. Vinteren 1837—38

var stræng med Frost og Sne. Vort vigtigste udendørs Arbejde var Mærgelkørsel. Saa snart jeg kunde finde Mærgelgraven, gik Vejen did, ofte under bidende Frost og Snefog. Nævnte Vinter — jeg var da 16 Aar — kørte og aflæssede jeg paa Marken 1200 Læs Mærgel. — En Daglejer kunde man spise af med en Dagløn af 24 Skilling om Sommeren og det halve om Vinteren. Saadanne Vilkaar skulde man byde Tjenestefolk og Arbejds mænd nu til Dags!

Man maa nu ikke mene, at alle Bønder i Barrit Sogn paa hin Tid vare forarmede, hvad min Omtale af Forholdene vel nok kunde give Anledning til at tro. Vel maatte Flertallet henføres til denne Kategori; men der fandtes dog ogsaa i Sognet en Del velstaaende Bondefamilier, ikke alene i det lille Staxrode, hvor Hoveriarbejde var ukendt, men ogsaa i den langt større Del af Sognet, hvor Bønderne vare hoverigørende. Velstanden bedømtes den Gang efter Hundreder, medens der nu maa regnes med Tusinder. Man betænke, at Penge den Gang havde langt større Værdi, eller, om man vil, der kunde nok købes lige saa meget for 100 Rigsdaler den Gang, som nu for 1000. Et Par ordentlige Tjenestefolk, ikke alt for unge, kunde uden store Vanskeligheder erhverve sig et Hus med et Jordtilliggende til et Par Køers Hold, og Fæstebondens Søn eller Datter fik i Reglen Gaarden i Fæste efter Forældrene imod at betale Indfæstning, en Pengesum ved Tiltrædelsen, og aarlig Landgilde, hvortil der i det Hele kun behøvedes mindre Kapitaler. Selvfølgelig fulgte med Fæste af Gaarden Forpligtelsen til Hoveriarbejde eller — efter sammes Afløsning in natura — Erstatning derfor i Penge. —

Vil nogen mene, at selskabelige Sammenkomster og Glæder vare sjældnere eller af en lavere Art end Nutidens, saa vil jeg sige til en saadan: Du tager mærkelig

fejl. Selve Hoveriet indbød til saadanne. Jeg anfører et Eksempel af mange. Naar paa en varm Julidag Bondekarlen havde draget Skaar paa Skaar over Herregaardens Enge, og Pigen samtidig havde været travlt sysselsat med at sprede (holme) det afslaaede Græs, og de saa, begge sveddryppende, vare færdige med Arbejdet for den Dag, samledes de unge i Herregaardens Lade, hvor der snart spilledes op til Dans, der tit fortsattes til Midnat, og saa kørte hvert Par til sit Hjem; thi man kørte altid til og fra dette Arbejde. Særlig højt i Kurs stode de saakaldte Legestuer, ved hvilke Dansen atter var Hovedsagen. Man mødte i sit Søndagsskrud, Pigerne i hjemmelavede Hvergarnskjoler, Forklæder af Bomuldstøj, Sirtses Halstørklæder, og — til at begynde med — Sirtses Huer paa Hovederne. I Skjortearmer svingede man saa sin Pige i lystig Runddans, oftest paa Lergulv, og til Afveksling opførtes Kontradans, Skotskdans o. fl. Under en Hvil kunde en eller flere forlyste Selskabet med at synge Viser, der almindelig handlede om ulykkelig Kærlighed eller store Heltebedrifter. Traktementet, der oftest var gratis, bestod af skaaret Smørrebrød med Paalæg samt tilhørende Snaps. Hermed opvartedes 2 Gange om Aftenen eller rettere Natten, hvortil endnu kom en Kop Kaffe og tilstrækkeligt Øl. Fra min Drengetid mindes jeg et Par Eksempler paa, at der paa en Dragkiste i Balsalen var anbragt en større Skaal, hvori var Brændevin og en Sølv-Spiseske. I en Skefuld af denne Nektar hentede den trætte Danser sig saa Kraft og Mod til en ny Dyst. —

Da Talen er om Ungdommens Forlystelser, vil jeg i denne Forbindelse nævne Fastelavnsgilder. Var et saadant pompøst arrangeret, begyndte Fastelavns Mandag med, at de unge Karle iførte sig hvide Skjorter over det andet Tøj, og Pigerne udpyntede dem yderligere med Silkebaand eller, i Mangel af saadanne, med kulørt Papir,

undertiden endog med en af Papirstrimler lavet vajende Hjelmbusk. Saa besteg man den af Husbonden velvilligt overladte Hest, og saa blev der stukket til Ringen, eller Katten slaaet af Tønden. Den, som her blev Sejrherr, var Dagens Konge, og hans Baldame Dagens Dronning. — Var man færdig med denne Sport, tog en af Selskabet, som havde været Soldat, helst Kavallerist, Kommandoen, og i sluttet Trop red man saa omkring til Sognets større Gaarde. I hver af disse skulde helst præsteres et Par militære Øvelser, som sjældent udførtes med synderlig Akkuratesse. Hele Kompagniet beværtedes saa med Kage og Snaps — Mød eller Brændevin — ligesom man i hver Gaard modtog en Pengegave, der helt eller delvis anvendtes til Ballet om Aftenen. Paa Kommandoordet »højre (venstre) omkring« gik Toget til næste Gaard, hvor alt gik til som i den første osv., osv. En saadan Rytterskare kunde samle 20—30 Rigsdaler, undertiden mere, og det kunde ogsaa hænde, at en mindre øvet paa en saadan Tur gratis fik sig en lille Blyhat. Efter at Hestene vare bragte i Stald, og Flitterstadsen fjærnet, samledes man til anden Del af Festen, Dansen, ved hvilken den nævnte Hersker med Herskerinde aabnede Ballet. Hvad man nød ved denne Lejlighed, skulde betales, for man havde jo Raad dertil.

Vil man nu sige, at saadanne Sammenkomster, hvoraf der mellem Aar og Dag kunde forekomme mange, kun kunde finde Sted paa Ædruelighedens og Sædelighedens Bekostning, saa maa jeg atter protestere. Braadne Kar i alle Lande; men det skete yderst sjældent, at nogen Karl i beruset Tilstand vendte hjem fra en Legestue, og i de 9 Aar, jeg i det Hele var Lærer i Staxrode, forekom der i Byen kun en eneste Barnefødsel udenfor Ægteskab.

Nu til de ældres Forlystelser. Julen betragtedes i flere Henseender som Aarets Hovedfest. Man spiste bedre om

Julen end til nogen anden Tid. Efter at Klokkeringningen med tilhørende Kimen om Eftermiddagen til Juleaften havde manet hver enkelt til værdigt at fejre den store Højtid, samledes Husstanden ved Aftenens Frembrud i den lune Stue efter først at have betænkt samtlige Husdyr med et godt og rigeligt Aftenfoder. At Julen var inde mærkedes straks ved Fremkomsten af fint Brød og det velfyldte Saltmadfad. Efter Mellemmaden havde Husmoderen og hendes Hjælpersker travlt med Tillavningen af Julenadveren. Her en Spiseseddel for en saadan i min Kones Barndoms- og Ungdomshjem omkring Anno 1840: Oksekødsuppe, Kød med Peberrodssovs, Boghvedegrød og til Slut Æbleskiver. Efter Maaltidet blev 2 eller flere Salmer sungne, og Aftenbønnen læst. Siden kom Kortene og Fadet med hjemmebagte Pebernødder frem, og det gjaldt nu om at vinde det størst mulige Antal af disse, under hvilken Sport det gjerne blev sent Sengetid. Juledag var almindelig Kirkegangsdag. — Julegilderne i hver Gaard og flere Huse med begyndte allerede hist og her Juledags Aften og fortsattes Aften efter Aften til efter Hellig tre Konger. Julegilderne vare omtrent ens allevegne. Spisesedlen for et Julegilde paa hin Tid ser saaledes ud: Ved Ankomsten skaaret Smørrebrød med rigeligt Paalæg, Snaps, Kaffe og en lille sort. Saa spilledes Kort, Brus, Schauskop, Sorteper og undtagelsesvis Trekort eller Firkort om Penge. — Til det egentlige Aftensmaaltid hørte uden Omsvøb kogt Flæsk og Medisterpølse med Sennop og stuede Hvidkaal. Hertil kunde komme, om man var særlig flot, Ribbenssteg, Ande- eller Hønssteg. Efter Maaltidet spilledes videre og indtoges en Toddy. Ofte skiltes man først Kl. 1—2. Som Lærer i Byen og ugift fulgte jeg Trop næsten overalt. — Nyt-aarsaften og tildels Nytaarsdag foruroligedes Byen, ja hele Egnen af unge Mennesker, som skøde Nytaar ind,

hvortil almindelig anvendtes gamle, forrustede Bøsser og Pistoler, saa det er næsten et Under, at der ikke skete flere og større Ulykker, end Tilfældet var. — Paaske og Pinse forløbe forholdsvis stille og uden særlige Gilder. Et lille Træk, som ganske vist var ejendommeligt for Staxrode, meddeles her. Til Pinsen indkøbte nogle af Byens Vogterdrengene nogen Mød og Brændevin. 1ste Pinsedag placerede de sig saa paa det Sted, hvor Kirkestien tæt nord for Byen støder til Vejen, som fører gennem denne. Naar saa Folk kom fra Kirke og vare naaede til det betegnede Sted, mødte Drengene op med deres Mød, som skænkedes for de kvindelige, og Brændevin eller Polak, en Blanding af Brændevin eller Mød, som skænkedes for de mandlige Kirkegængere. Som Tak for Skænken maatte saa enhver Gæst ofre nogle Skillinger til de tilsyneladende saa gæstfri, unge Værter. Disse holdtes saaledes skadesløse og havde endogsaa en lille Fordel for haft Ulejlighed.

Gilder, som stode i Forbindelse med kirkelige Handlinger, vare Bryllups-, Barnedaabs- og Begravelsesgilder. Især ved Bryllup gik det stort til. 8 Dage forud for et Bryllup udgik Indbydelse til nære og fjerne Slægtninge samt til alle, der hørte til Gildelaugene i Nærheden, ofte Hundrede Mennesker eller flere. Et Par Dage før Gildet kom til Gildegaarden fra hver indbudne Familie den saakaldte Sendelse, bestaaende af Smør, Æg, Høns, undertiden Ænder eller en fed Gaas. Paa selve Bryllupsdagen kom saa den ene Stadsvogn efter den anden, alle fyldte med pyntede Mennesker, rullende ind i Gildegaarden. Blandt de ankommende lagdes særlig Mærke til Brudgommen (Bruden var i Huset), som kunde være langvejs fra og nu paa Bryllupsdagen ankom til Gildegaarden, Brudens hidtidige Hjem, med et større Følge af Slægt og Venner fra sin Hjemstavn. Hver Gang der ankom ny

Gæster, hilsedes disse med Klarinettpil og bødes velkomne af Brudeparret. Efter en splendid Frokost kørte man til Kirke Paa den forreste Vogn placeredes et Orkester, bestaaende af et Par Landsbyspillemand, som lode Klarinetterne skingre for hver Gaard og hvert Hus, Brudeskaren kørte forbi. Paa den næste Vogn kørte Brudgommen med sine 2 Brudemænd, paa den tredie kom Bruden med sine Brudepiger og paa den fjerde endelig Brudekonerne, og efter disse fulgte den øvrige Del af Følget. Ved et rigtig fint Bryllup saas enkelte Gange Forridere, 4 à 6 beredne unge Karle, ridende foran den lange Vognrække til Kirken. Var Vielsen saa fuldbyrdet, og Vogntoget skulde vende tilbage fra Kirken, skiftede Brudens og Brudgommens Vogne Plads i Rækken, ligesom Brudekonerne toge Plads i Brudens Vogn, og Brudepigerne indtog den Plads, Brudekonerne havde under Kørslen til Kirken. Paa Hjemvejen vare Forriderne igjen forude for Vognrækken, og over Stok og Sten gik det nu, alt hvad Hestene kunde løbe. I Gildegaarden skulde Forriderne nemlig forud anmelde Brudeparrets Tilbagekomst fra Kirken og derefter igen ride ud mod Brudeskaren for saa i oprindelig Orden at føre an ind i Gildegaarden. Jeg var selv en Gang bleven Forrider, og da vi saa rede forbi Gaarden, hvor min laante Hest hørte hjemme, gjorde Dyret en alt for pludselig Drejning hjemad, hvorved jeg som mindre øvet blev Græsrytter til stor Moro for Selskabet, da ingen Skade var sket. Tøjlen slap jeg dog ikke, og noget slukøret skyndte jeg mig at indhente det forsømte. Ved Middagsbordet gjorde enhver sit bedste for at vise Husets Køkken og Kogekonen al mulig Ære. Under Maaltidet spillede Violin og undertiden Fløjte. I de gode gamle Tider serveredes Kødsuppe, Peberrodskød, sød Suppe, flere Slags Steg, flere Slags Kager og Vin, den sidste af tvivlsomt Værd. Efter Maaltidet

begyndte Dansen for de unges Vedkommende, og Kortene stilledes til de ældres Raadighed og bleve flittigt benyttede. Enhver morede sig paa sin Vis, ofte til den lyse Morgen. Gildet fortsattes næste Dag i Lighed med første Dag, kun med lidt mindre Komfort i Anretningen. Dans og Kortspil udgjorde ogsaa denne Dags og paafølgende Aftens Forlystelser. Tredie Dags Formiddag mødte igjen de nærmestboende til Frokost, og ved et Slag Kort svandt derefter Tiden til Aftenens Komme, og Bryllupsgildet var saa endelig endt. Det er et Gaardmandsbryllup, her er beskrevet. Selvfølgelig holdtes ogsaa tarveligere Brylluper.

Gilder i Anledning af Barnedaab holdtes almindeligt i 2 Dage ligesom Begravelsesgilder. Ved disse to Slags Gilder kunde Maaltiderne være en Smule — ikke meget — tarveligere end ved Bryllupsgilder. Med Barselgilder fulgte den første Dag Dans og Kortspil. 2den Dag var for begge Slags Gilders Vedkommende Frokostdag. Ved Begravelser kan konstateres en mindre passende Tidsfordriv, idet der ikke saa sjældent spilledes Kort. Jeg mindes dog ikke at have set den afdødes nærmeste tage Del heri. At det i det Hele blev taalt, var en Uting.

Da jeg kom til Staxrode 1838 forefandt jeg en grim Skik eller rettere Uskik, som fandt Sted ved Bryllups-, Barnedaabs- og Begravelsesgilder. Den bestod deri, at, idet Gæsterne rejste sig fra Bordet, ledsagedes deres »Tak for Mad« med et Kys, som gaves og toges gennem begge Rækker af mandlige og kvindelige Gæster, ingen maatte glemmes.

Om Kortspil, som var meget gængs paa den Tid, jeg har haft for Øje ved at nedskrive foranstaaende, kan bemærkes: At spille om Penge var ikke almindeligt, og naar det skete, spilledes sjældent højt. Dog ingen Regel uden Undtagelse. Jeg har kendt 4 Mænd i Barrit Sogn,

som dreve Kortspil videre end tilbørligt. De kunde begynde Lørdag Aften med at spille Trekort og fortsætte dermed hele Natten, hele Søndagen og undertiden Mandag med. De 4 Mænd vare alle hoverigørende Fæstere under Barritskov.

Hvilken Forskel paa Datid og Nutid! I Datiden en Bondestand, fortrykt, forarmet, ringeagtet, ufri, — i Nutiden samme Stand med Selveje, Velstand, højt agtet, fri og selvstændig som kun faa i Samfundet; i Datiden usselt dyrkede Marker, fulde af skadeligt Vand og Ukrudt, derfor jammerlige Afgrøder, — i Nutiden omhyggeligt dyrkede Marker, bugnende af Korn, Kløver og Rodfrugter; i Datiden faldefærdige Huse med Lervægge og Lergulve, — i Nutiden prægtige, grundmurede Bygninger, inde og ude komfortabelt monterede; i Datiden meget ringe Tyendeløn, — i Nutiden derimod kommer Hundreder af Kroner paa denne Konto; i Fortiden grove Klæder af hjemmelavet Vadmel, Hvergarn og Lærred, — i Nutiden Galladragter af fint Klæde og — for Kvindernes Vedkommende — endnu mere uholdbare Stoffer med et Tillæg af Flitterstads, som næppe taaler Berøring; i Datiden tarvelige Maaltider af Mælkemad og stegt Flæsk, men krydrede med patriarkalsk Samvær, — i Nutiden langt rigere Maaltider med skarp Sondring mellem Husbond og Tyende, blive de ofte Kilden til Misfornøjelse og Skiften Tjeneste hver Fardag; i Datiden endelig ubetydelige Udgifter til Fornøjelser, — i Nutiden anvendes store Beløb i dette Øjemed; man mindes blot Markedsdage, Dyrskuedage, Ballerne o. s. fr.

Mine ældste Minder ere knyttede til et Hus paa Breth Mark, Barrit Sogn, med et Jordtilliggende af henvend en halv Snes Tønder Land og en Besætning af 2 Køer, og til Indehaverne af denne Ejendom, Snedker og Tømrer Hans Jensen og Hustru Karen Nielsdatter, Ægteparret havde 3 Sønner og 1 Datter. Datteren, Johanne Marie Hansdatter, blev 1821 gift med Ungkarl, Væver Peder Albrechtsen, en Skolelærersøn fra Tørring ved Vejle. De sidst nævnte Ægtefolk vare mine Forældre, som efter deres Giftermaal i nogen Tid boede til Leje hos mine Bedsteforældre paa mødrene Side. Her blev jeg efter Barrit Sogns Kirkebogs Udvisende født Fastelavns Søndag den 17. Februar 1822. Det er bleven mig fortalt, at, da mine Forældre senere fik sig et andet Hjem, jeg skulde følge dem didhen, som rimeligt var. Jeg blev afhentet ved Aftenstid; men mit vedholdende Skraal tvang mine Forældre til endnu samme Aften eller Nat at bære mig tilbage til det Sted, hvorfra jeg var hentet, og Bedstemoder skal da have taget imod mig med det Tilsagn, at nu skulde jeg have Lov til at blive hos hende. Jeg har da heller aldrig haft Ophold hos mine Forældre, og heri maa vel Grunden søges til, at jeg følte mig fremmed for dem og mine yngre Søskende. Jeg var den Gang 1¹/₂ Aar gammel. Over det, jeg nu vil fortælle, savner jeg fuld Klarhed; men jeg tager det med, fordi det altid har staaet for mig som noget ejendommeligt. Paa Vejen hjem til Bedstemoder saa jeg paa

en Mark, Laesgaard kaldet, ved Siden af Vejen en stor Flok Storke staaende. Det maa altsaa have været sidst i August, da disse Fugle flokkes til fælles Fart mod Syden. Billedet af dette Syn har siden aldrig forladt mig; men om denne Fastholden af, hvad jeg saa hin Augustnat, er Frugten af en tidlig vaagnende Indbildningskraft, eller om den beror kun paa senere Talen derom, det er det, hvorom jeg savner Klarhed. Men vist er det, at jeg endnu ikke kan se Stedet, ikke en Gang høre Tale derom, uden at Storkebilledet igjen bliver levende for mig.

Om de nærmest herpaa følgende Aar er der lidet eller intet at berette; kun véd jeg, at jeg med hvert Aar voksede mig mere og mere sammen med de to gamle, og at det tidligt glædede mig, naar det hed, at Bedstemoder slet ikke kunde undvære mig ved Køernes Pasning. Ligeledes var det en Fryd, naar jeg en smuk, tidlig Sommeraften ved Bedstemoders Haand fik Lov til at gaa Bedstefader imøde, naar han efter fuldendt Dagværk vendte hjemad. Som hans almindelige Arbejdssteder mindes jeg Barrit, Barritskov, Skovridergaarden Korsbækhoved og Gaarden Brandstub. Naar vi saa mødte ham, havde han ikke sjældent et Æble, en Pære eller andet godt i Lommen hjem til lille Hans.

Først da jeg var 8 Aar gammel, blev jeg sendt i Breth Skole, efter at jeg forud under Bedstemoders Vejledning havde nydt nogen Forberedelse til de egentlige Skolestudier. Jeg kendte ikke blot Bogstaver, jeg kunde stave og havde endog saa smaat begyndt at læse. Jeg kunde skrive Tal og tælle til Hundrede. At skrive Bogstaver havde jeg derimod ikke lært, formentlig af den Grund, at Bedstemoder selv ikke var stiv i Skrivekunsten. — Skoleholderen var en gammel, pukkelrygget Bondemand ved Navn Peder Hansen. Han stak vistnok ikke særlig dybt i Lærdommen, og mine Minder om ham indskrænke

sig da ogsaa til Pukkelen og den røde, uldne, strikkede Hue med en Dusk i Toppen. Med denne Hue var hans Hoved stadig bedækket, hvad enten han var ude eller inde. Kun ganske kort Tid havde jeg Peder Hansen til Lærer. Han blev i Efteraaret 1830 afløst af den første Seminarist ved Breth Skole, Rasmus Hansen, som 7 Aar senere blev forflyttet til Skolelærer- og Kirkesanger-Embedet i Hatting, i hvilket Embede han virkede til sin Død. Hansens Fader, Hans Kristoffersen, havde i sin Tid været Gaardmand, men blev dreven fra Gaarden af Armod. Nu tjente han som Røgter i Ørum Præstegaard. Samtidig med Seminarist R. Hansens Embedstiltrædelse blev den af Kong Frederik VI paabudte indbyrdes Undervisning indført i Breth Skole. Ny Koste feje bedst. Hr. Hansen var meget ivrig i Tjenesten, hvad den ny Methode angik, ligesom han i det Hele bør mindes som en dygtig og samvittighedsfuld Lærer. Det var yngste Klasse, som nu paa militær Vis blev dresseret under indbyrdes Undervisningsmethode. Det maa ikke have været en ganske let Opgave straks at indordne en større Klasse — for det meste uvidende Børn — under det ny System. Først fik hvert Barn sit Nummer (Løbenummer), som det beholdt, saalænge det var i yngste Klasse. Jeg fik Nr. 28. Løbenumrene anbragtes paa en langs Loftet og i kort Afstand fra dette anbragt sortmalet Liste paa 4—5 Tommers Brede. Numrene vare malede med store, hvide Tal og med et Mellemrum af 14 til 18 Tommer. Børnene nævnedes saa ved Nr., naar der holdtes Mandtal, og hver Gang Læse-, Skrive- eller Regneskolen skulde sættes i Gang. For Folk, som ikke har set indbyrdes Undervisning praktiseret i Skolen, kan det maaske have Interesse at høre lidt nærmere om Datidens militæriske Skoleundervisning. Her en lille Mundsmag: Først en orienterende Bemærkning. Det er stadig Breth Skole,

jeg har for Øje. Indgangsdøren til Skolestuen var i vestre Væg, og paa den modsatte Væg var anbragt en Forhøjning med Lærerens Pult og Stol. Vi tænke os Læreren, staaende paa Forhøjningen med Ansigtet vendt imod Børnene. Den Side af Pulten, hvortil Læreren saa vendte venstre Haand, kalder jeg Pultens venstre Side, og den modsatte højre Side. Laveste Løbenummer (Nr. 1) var anbragt paa Pultens venstre Side, og det højeste altsaa paa Pultens højre Side. De i Brug værende Læsetabeller anbragtes paa en Liste, hvori var slaaet Søm, henved et Par Alen fra Gulvet, og ved Pultens venstre Side begyndtes med det højeste Tabelnummer. Var der nu til at begynde Dagen med hørt Lektier og talt lidt med Børnene om disses Indhold, skulde Læseskolen sættes i Gang. Først havde Læreren gjort et Udvalg af de flinkere Børn og ordnet disse i 2 Bihjælper-sæt, det ene betegnet ved en vandret, det andet ved en skraa Streg over Numrene, som sattes det ene under det andet i 2 lodrette Rækker paa den forreste Side i den saakaldte Conceptbog saaledes, at Bihjælperne ved de sværeste Tabeller stode øverst. Bihjælperne i samme Sæt maatte benyttes som saadanne hver anden Skoledag. Nu begyndte Forestillingen saaledes: Samtlige Læsetabeller, som skulde bruges, blev af Læreren eller hans Hjælper, om der benyttedes en saadan, ophængte paa Væggen, og der begyndtes med det højeste Nr. paa Pultens venstre Side. Et Stød i Benfløjten, og i Hast var ethvert Barn under sit Løbenummer. Efter Conceptbogen kommanderedes saa f. Eks. saaledes af Læreren fra dennes ophøjede Plads: Bihjælper 7, og Nr. 7 ilede til Pladsen nærmest Pultens venstre Side. Saa lød det videre: Elev Nr. 21, 4, 11, som saa alle tre skyndsomst toge Plads ved Siden af Nr. 7, alle med Ryggen vendt mod Væggen. Nyt Op-raab: Bihjælper 25, Elev 18, 13, 2, og alle sluttede op

til den begyndte Række, og saaledes fortsattes, indtil samtlige Tabellæsere vare ordnede. Tilsidst kom Bogklassen, de fremmeligste Børn. Saa uddeltes Skilt og Stok til enhver Bihjælper. Et nyt Stød i Fløjten, og hele Rækken marcherede, idet der gjordes venstre om, til de respektive Tabeller, Bihjælperne med Ryggen, Eleverne med Ansigterne vendte mod samme. Atter et Stød i Fløjten, og Bihjælperne gjorde omkring, og Læsningen og Stavningen begyndte over hele Linien. Samtidig med, at Tabellæserne toge Plads ved Tabellerne, søgte Boglæserne Plads ved Bordene. Under øredøvende Læsen og Staven havde Læreren sit Læs med at overhøre Børnene ved Tabellerne og Bøgerne, foretage og notere Opflytninger og, saavidt muligt, tale lidt med de enkelte om det læste. — Skulde saa Læsningen ophøre, gaves et Stød i Fløjten, ledsaget af et »Ret!«, og alle Munde bleve tause, og Bihjælperne gjorde omkring. Et nyt Stød betød, at samtlige Bihjælperne marcherede rundt i Lokalet, og under Forbimarchen lagde de Attributerne paa deres Værdighed paa et forud bestemt Sted nær ved Pulten og standsede først, naar de igjen havde naaet de respektive Tabeller, hvorved de havde arbejdet. Et tredje Stød i Fløjten, og hele Klassen stillede sig under Løbe-Nummer. Skulde der gives Frikvarter, eller Børnene skulde hjemsendes, tilkendegaves saadant ligeledes ved et Signal fra Benfløjten. Efter min Erfaring vil jeg sige om indbyrdes Undervisning: Læseskolen var god, især lærtes Stavning med stor Sikkerhed; Skriveskolen var mindre god, og Regneskolen ligefrem slet.

At jeg har været lærenem, maaske ogsaa lærvillig, slutter jeg deraf, at Nr. 28 tidlig blev forfremmet til Bihjælperværdigheden og derefter flittigt benyttet i denne Egenskab. Fra yngste Klasse har jeg en Erindring, som ikke bør stikkes under Stolen. Efter at have gennem-

gaaet Skriveskolens 100 Tabeller, skrev jeg ret sirligt paa Tavle og skulde nu til at forsøge mig med Pen og Blæk. Med den første Side i Skrivebogen gik det i en Haandevending; men Skriften var ogsaa ussel, og Bogen var sjofelt behandlet i andre Henseender. Da jeg saa præsenterede mit Arbejde for Hr. Hansen, ytrede han hverken Ros eller Dadel; men han langede mig en saa forsvarlig Kindhest paa den ene Side, at jeg rent glemte at vende den anden til. Dette var den eneste korporlige Revselse, jeg mindes at have modtaget i min Skoletid; men den gjorde ogsaa sin gode Virkning. Hansen gav mig Skrivebogen tilbage med den Besked: lav mig blot saadan én Side til! Jeg forstod godt, at jeg ikke skulde tage Ordene alt for bogstaveligt, og den næste Side i Bogen tog nok mere Tid; men til Gengæld var Skriften god, og den beskrevne Side behandlet med sømmelig Orden, og dermed var saa ogsaa Uvejret helt trukket forbi. —

Et andet Minde har jeg fra den Tid, men tør ikke afgøre, om det rettest bør henføres til yngste eller til ældste Klasse. Ved Legepladsen var en Del Lergrave, fælles for hele Byen. De vare for en Del gravede ind i Siden af en Bakke, hvis adskillige Alen høje, lodrette Væg gik lige ned i Gravene. Et Spring fra Bakkekanten over en Lergrav var paa en Gang baade et Dybde- og Længdespring efter en stor Maalestok. Kun faa Drengene vovede Springet, og jeg var en af disse. Efter et Spring faldt jeg forover, greb for mig med Hænderne, men forstuvede derved højre Haands Lillefinger. Jeg turde ikke omtale det skete hjemme, havde langvarige Smærter, og det endte med, at Fingeren for stedse blev krum og stiv i det ene Led. Samme krumme Finger minder mig atter og atter om det halsbrækkende Spring over Lergravene ved Breth Skole.

Efter godt og vel et Par Aars Skolegang og i en Alder af omtrent 10 Aar blev jeg tilligemed en Del andre Børn opflyttet i ældste Klasse. I det opflyttede Hold var der flere flinke Børn, især nogle rigtig dygtige Smaapiger, og det var en ren Svir for os, naar nogle gamle, store Klodrianer, som vi forefandt i Klassen, kørte fast, og saa en eller flere af de nylig opflyttede kunde klare Begreberne i deres Sted. Men dette gav saa Anledning til, at vi mindre Drengene bleve knubsede og Pigerne udsatte for alskens Drillerier. Vi sidst opflyttede Drengene sluttede saa et Forbund, hvis Formaal var en forsvarlig Afbankning af de færre, men større og stærkere Dagdrivere, og der hengik ikke lang Tid mellem Beslutning og Handling. Afbankningen lykkedes over Forventning; men saa trak et Uvejr op, idet der blev klaget til Læreren over vor Krigsbedrift, som maaske heller ikke var i fuld Overensstemmelse med Folkeretten. Der blev holdt skarpt Forhør, hvorunder det heldigvis oplystes, at de, der tabte Slaget, vare de egentlige Aarsager til hele Togtet, og vi slap fra Historien med en Advarsel, som ikke gik os videre nær til Hjerte og heller ikke bevirkede en »evig Fred«.

I ældste Klasse skulde som Hjemmearbejde læres udenad Luthers Katekismus, Balles Lærebog, Birchs lille Bibelhistorie og nogle Salmer af evangelisk, kristelig Salmebog. Denne Læren udenad, der for de flinkere Børns Vedkommende allerede var paabegyndt i yngste Klasse, skulde i ældste Klasse bringes til den størst mulige Fuldkommenhed. Om dette Arbejde blev udført mere eller mindre tilfredsstillende beroede naturligvis paa, i hvilket Omfang Hjemmene toge sig af Børnenes Lektielæren. Hvad mig angaar, da maatte jeg lære mine Skolelektier til Punkt og Prikke; thi Bedstemoder var stræng i den Henseende, og der kunde slet ikke være Tale om Frihed

eller Leg, før Lektierne vare i Orden. Prøvede jeg paa at knibe ud, kunde det nok hænde, at Mester Erik flyttedes fra Hylden, hvor den til daglig havde sin Plads, ned paa Bordet, hvorfra den med Lethed kunde bringes i Anvendelse; thi i det Stykke var Bedstemoder ikke til at spøge med. Med den slemme Krabask i saa umiddelbar Nærhed, gjorde jeg intet Forsøg paa at slippe i Utide. Allerværst faren var jeg med de to lange Anmærkninger i 8de Kapitel i Balles Lærebog: »Paa Sottesengen levnes kun liden Tid« og »Det er raadeligst fra Ungdommen at berede sig« osv. Disse 2 Stykker kostede flere end mig mange Timers Arbejde og langt flere Taa-
rer; men læres maatte de, og jeg lærte dem. Over det, der saaledes var læst og af nogle lært, blev der saa katekiseret den første Time af hver Skoledag.

Samtidig med Lærer Hansens Tiltrædelse af Lærerembedet i Breth og Indførelsen af indbyrdes Undervisning blev Gymnastikens laveste Grad indført i Skolen, og Undervisning i dette Fag henlagt til Sommerhalvaaret under gunstige Vejrforhold. Det var noget for os Drengene. Der var næppe noget Fag, vi gik til med større Lyst, end Gymnastik. Daværende Biskop over Aarhus Stift, Jens Paludan Møller, holdt en Gang i min Skoletid Visitats i Breth Skole. Om Visitatsen indenfor Skolens Vægge husker jeg intet; men fra Gymnastikpladsen mindes jeg tydeligt den gamle, høje, hvidhaarede Biskop, som øjensynligt morede sig. Om Grunden dertil var Drengenes vel udførte Øvelser, eller han betragtede hele Gymnastikvæsenet i Almueskolen paa Landet som rene Narrestreger, derom har jeg ingen Mening. Derimod véd jeg, at flere gejstlige i en langt senere Tid saa paa Gymnastiken, som den dreves og kunde drives paa Landet, med Ringeagt.

Da jeg var naaet en Alder af omtrent 11 Aar, indtraf i min Tilværelse en Forandring, som jeg ikke kan lade

uomtalt. Paa det mine Bedsteforældre tilhørende Hus med Tilliggende hæftede en Gæld paa 400 Rigsdaler, for hvilken Gæld der var givet Godsforvalter Engberg paa Palsgaard Prioritetsret i Ejendommen. Kapitalen blev opsagt til Udbetaling, og trods alle Bedstefaders Bestræbelser for at faa Laanet et andet Sted, viste dette sig ugørligt. Følgen blev altsaa, at Ejendommen maatte sælges. Salget fandt Sted 1832, og Salgsprisen var lidt over 600 Rigsdaler samt afgiftsfri Benyttelse for Bedsteforældres Levetid af 3 Fag af Husets vestre Ende. De 3 Fag Hus maatte saa Bedstefader for egen Regning forsyne med Loft og indrette til Værksted og Beboelse, den sidste kun bestaaende af 1 Stue. Desuden klistrede han til Husets Gavl et lille Skur, som afgav Plads til en Ko! En Ko! Men hvor skulde Sommergræsning og Vinterfoder komme fra til en Ko? Ja, her kom jeg til at gøre Nytte, vel nok den første væsentlige Nytte, de gamle Mennesker havde af mig i hele 14 Aar; thi, de forringede Levevilkaar uagtet, vilde de ikke slippe mig, før jeg var bleven konfirmeret.

Til 4 Fæstegaarde i Breth By, Søren Fynbos, Peder Drejers, Rasmus Laursens og Ole Smeds, hørte 4 Udlodder, som laa langt østen for Byen, de 3 sidste Side om Side, medens Søren Fynbos ved en Gaards Mark var skilt fra de andre. Paa disse Udlodder, Overmarken kaldet, græssedes om Sommeren kun Ungkvæg, Kvier og unge Stude, og til Ungkvægets Røgt vare Vogterdrengene nødvendige. I Sommeren 1833 blev jeg saa antaget som saadan af Peder Drejer, og de to følgende Somre af Rasmus Laursen. Som Løn for mit Arbejde skulde saa Bedstefaders Ko græsses og passes sammen med Ungkvæget. I Løbet af Sommeren var det ikke vanskeligt at erhverve noget Hø hist og her til Vinterfoder for en lille Pris eller for et Par Dages Arbejde; thi Fæstebonden

tog det paa den Tid ikke saa nøje med at afhænde Fouflage fra eget Landbrug. Dette var altsaa Maaden, hvorpaa det — uden Jord — blev muligt at holde en Ko. Med Tjenesten hos Peder Drejer var jeg kun mellemfornøjet. Husbonden var et gammelt Vrølehed, og Sønnen, Søren, der var mindst 4 Aar ældre end jeg, voldte mig mange Bryderier.

Derimod var jeg overordentlig glad ved i de 2 næste Somre at vogte for Rasmus Laursen. Denne var en særdeles venlig Mand, ung, ugift og dertil af en livlig Karakter. Jeg fik ham snart meget kær og modtog ogsaa flere Beviser paa, at han nok kunde lide mig, saa hvor han var, der var jeg ogsaa, naar det lod sig gøre. Pløjede han i Overmarken, fik jeg Lov til at køre, hvad der forøvrigt slet ikke var nogen Trang til. Et lille Skælmeri, hvormed Rasmus nok havde sin Hensigt, som jeg den Gang aldeles ikke forstod, anvendte han en Dag paa mig. Som Ploven var bedst i Gang, ytrede jeg, at det var paa Tiden, at Kreaturerne skulde flyttes. Rasmus mente saa, at det vel ikke hastede saa stærkt, og at det vel ikke gik saa nøje til. Jeg var heldigvis af en anden Mening, overgav ham Tømmen og skyndte mig til min Dont. Da jeg saa kom tilbage, foreslog han mig at prøve paa at holde Ploven, og det gik godt, i alt Fald fik jeg Ros derfor. Om denne Gunstbevisning var et Udslag af det heldige Udfald af hans Skælmsstykke, derom gjorde jeg mig ingen Tanker, jeg levede kun i Øjeblikket. Hvad Pløjningen angik, havde jeg faaet Blod paa Tanden. Hen ad Middag blev der spændt fra Ploven og Hestene satte paa Græs. Rasmus listede derpaa hjem for at spise til Middag og faa sin Middagslur. Ved den Tid, jeg skønnede, at han kunde være hjemme, skyndte jeg mig at spænde for Ploven paa ny, og saa gik det Fure frem og Fure tilbage, til jeg næsten havde pløjet

en hel, lang Ager. Saa kom Rasmus for at fortsætte Arbejdet fra om Formiddagen. I Stedet for at blive vred og give ondt af sig, slog han en Skoggerlatter op, roste mit Arbejde, men føjede til, at nu var der pløjet nok den Dag, og at det vel var bedst at holde op. Hestene fik saa Frihed og Lov til i Fred at fortsætte den ved min Iver alt for hurtig afbrudte Hvile- og Bedetid. Rasmus fik nu Tid til at hjælpe mig med Kvægets Røgt om Eftermiddagen, at efterse Tøjrene og andet mere. Det gode Forhold mellem Rasmus Laursen og den 13-aarige Vogterdreng blev Grundlaget til et Venskab, som bevarede længe efter, at jeg henved 4 Aar senere blev Lærer i Staxrode, og foranledigede mig til gentagne Besøg i Breth.

I Forbindelse med det nys anførte kan jeg ikke nægte mig den Fornøjelse at skænke Rasmus Laursens Moder — Ane Revsgaard hed hun til daglig — en kort Omtale. Hun var en Type paa en Bondekone fra den Tid, var Enke og besørgede Husholdningen for sin ugifte Søn. Naar jeg om Formiddagen havde besørget Ungkvæget bragt i Stald, fik jeg først Lov til at forsvinde efter en rigelig Forsyning med Mad og Drikke. Jeg har aldrig glemt Anes Flydevalle, som hun trakterede med hver Dag, hun havde lavet Ost. Flydevalle paa Grød var en Herreret for mig. Yngre, med de gamle Skikke ukendte Husmødre, spørge maaske: Paa hvilken Maade fremstilles Flydevalle? Dette gik saaledes til: Havde Konen i Huset lavet Ost, og hele Ostemassen var taget ud af Osteballien, blev den tilbageblivende Valle paa ny temmelig stærkt opvarmet. I den opvarmede Valle hældtes saa et Fad god, sød Mælk, hvorefter der rørtes godt om med Sløven, en stor, langskaftet Træske. Der fremkom nu snart paa Overfladen af Vallen og baaren af denne en hvid, osteholdig, blød Masse, som saa skum-

medes op fra Vallen, og denne tynde, søde Masse hed Flydevalle.

For den kronologiske Ordens Skyld maa jeg paa dette Sted berette om et Par Begivenheder, som rigtignok ikke geraader mig til Ære. Samtidig med, at jeg i 2 Aar var Vogterdreng for Rasmus Laursen, havde jeg 2 Kolleger ved Siden, mod Syd Ole Smeds Stedsøn, Laurs Frederiksen, og mod Nord Peder Drejers Søn, den før nævnte Søren. Laurs var et Aar ældre end jeg. Vi vare Skolekammerater og meget gode Venner. Det modsatte Forhold fandt Sted mellem os og Søren. Vi havde hver for sig mere end en Gang været Genstande for en mindre blid Behandling af den lange Søren, og mere end en Gang havde vi mærket, at han var vor Overmand, hvad Kræfter angik; men han var tung og klodset og derfor noget langsom i sine Bevægelser, saa naar vi blot holdt os i et Skridts Afstand fra ham, vare vi udenfor hans Skudvidde. Enhver af os stod da i gammel Gæld til Søren, og den skulde betaales, helst med gode Renter, naar Lejlighed dertil gaves. Hvilken raffineret Hævn, der kan optænkes i et Par slemme Drenges Hjerner, er det følgende et Eksempel paa. En Dag havde en af os, hvilken husker jeg ikke, opdaget, at Søren havde lagt sig paa Marken, saa lang han var, og var falden i fast Søvn. Nu var Lejligheden der til at spille ham et rigtigt Puds, men hvilket? Herom var det ikke saa let at komme til Klarhed, og der skulde handles hurtigt, Søren kunde jo vaagne, og den gode Lejlighed saaledes slippe os ud af Hænderne. Skulde vi sende ham en Spand Vand over Hovedet og saaledes jage ham Skræk i Livet? Det var alt for læmpeligt, og desuden var der ingen Spand ved Haanden. Efter en kort Raadslagning enedes Laurs og jeg saa om følgende: Vi toge en Del af det bløde, saftige Affald, som Kvæget om Sommeren, medens Græsset

er frodigt, efterlader paa Marken. Med denne Substans fyldtes saa varsomt begge den sovendes Hænder. Derpaa toge vi Hvenestraa (fint Græs), og dermed kildrede vi vort Offer under Næsen, indtil han vaagnede og med begge Hænder greb sig i Ansigtet. Der hører ikke megen Fantasi til at forestille sig, hvorledes Søren kom til at se ud. Vi fik imidlertid ikke lang Tid til i Sørens umiddelbare Nærhed at fryde os ved Synet af hans parfume-rede Ansigt. Tanken om hans store, stærke Næver bragte os til skyndsomst ved Flugt at bringe vore egne dyrebare Personer i Sikkerhed.

Værre end det skidne Puds, vi spillede Søren Drejer, var dog den tragiske Begivenhed, hvorom jeg nu vil fortælle, og hvorved Laurs og jeg ligefrem sloge ind paa Forbryderbanen. Baade for hans og mit Vedkommende skortede det engang paa Tøjrestager (Tøjrepæle, Tøjrehæle). Skoven i vor umiddelbare Nærhed kunde jo afgive Materiale til Afhjælpning af dette Savn, men eftersom vi ikke vare Skovejere, laa det nært, at vi maatte stjæle Træet, og det gjorde vi da ogsaa. At udse vort Bytte kunde jo godt ske ved Dagens Lys, og i Jørgen Røjkjærs Skov traf vi saa vort Valg, og det faldt paa en ung, slank Ask, som vi mente var vel egnet for vort Formaal. Men at sætte os i Besiddelse af den skønne Ask var en Mørkets Gjerning, til hvis Udførelse en mørk Aften maatte være bedst skikket. Paa en saadan Aften blev saa Asken fældet, og de ubrugelige Dele af samme fjærnede, hvorefter vi uden videre Forhindringer bare den ikke store Stamme hjem til Bedstefaders. Her var jo Værktøj, saa her mente vi lettest at kunne forarbejde Træet efter Bestemmelsen. Men her kom vi ilde an, hvad vi, mærkværdigt nok, ikke forud havde tænkt paa. Jeg mindes ikke, at jeg nogensinde har set Bedstefader saa vred som denne Aften. Vore Tyvekoster vilde han

ikke huse, Asken blev liggende udenfor Huset. Hurtig maatte vi rykke ud med Bekendelsen om, hvor vi havde taget Træet. Saa holdt han en rigtig Tordentale, i hvilken han flere Gange titulerede os med det mindre smigrende Navn: »Tyveknægte«. Tilsidst sluttede han med den Forsikring, at vor Bedrift den næste Dag skulde blive anmeldt baade for den bestjaalne og for Laurs Frederiksens Stedfader. Han syntes blind og døv for vore Bønner og Taarer. Jeg tænker ogsaa, at Angeren mere var fremkaldt ved Tanken om den slette Handlings Følger, end at den skulde stamme fra Afsky for Handlingen selv. Vi sov nok ikke den retfærdiges Søvn den Nat. Morgendagen kunde blive skjæbnsvanger, dersom Bedstefader virkelig gjorde Alvor af sin Trusel om Anmeldelsen, hvad vi slet ikke betvivlede, at han gjorde. Om han alligevel lod Naade gaa for Ret ved at tie, fik vi aldrig at vide. En Omstændighed synes at tale for hans Taushed, den nemlig, at Ole Smed, der var en stræng Mand, aldrig ytrede et Ord om det skete til Laurs. Om vi nogensinde fik lavet Tøjrestager af den stjaalne Ask, eller hvad der i det Hele blev af den, derom kan jeg intet huske; men det vil jeg altid mindes, at vi to Fuskere i Tyvehaandværket vare blevne grundigt, gavnligt og rettidigt belærte, hvorom der heller ikke ret vel kan være delte Meninger.

Paa den Tid, i hvilken de to sidst fortalte Begivenheder forefaldt, altsaa enten i Sommeren 1834 eller 1835, fik jeg igjen Lejlighed til at være en Smule til Nytte, men paa et helt nyt Felt. Herregaarden Barritskovs Avlsbrug var af Stamhusbesidderen, Grev Henrik Scheel, der almindeligt opholdt sig andetsteds, bortforpagtet til en Fynbo ved Navn Ammundsen. Forpagter Ammundsen var en ualmindelig dygtig Landmand, mere end et Hestehoved forud for sin Tid, hvad Landvæsenet angik. Han

var stræng nok imod de endnu hoverigørende Bønder, og med den ene Retssag efter den anden gik det Slag i Slag, især det første Par Aar efter Forpagtningens Tiltrædelse. Hr. Ammundsen dyrkede aarlig i flere Aar en hel Vang af Barritskøvs ypperlige Jorder med Raps. (I Trediverne og Fyrreterne var Dyrkning af Raps ikke ualmindelig i de mere fremskredne Jordbrug i Bjerger Herred.) Rapshøsten paa Herregaarden afgav saa for en Tid rigeligt Arbejde og god Fortjeneste for mange Smaakaarsfolk. Først kom Rapsskæringen. Til denne anvendtes saa mange, som det var muligt at opdrive, ofte over Hundrede Mennesker, Mænd, Kvinder og store Drengene i broget Flok. I den tidlige Morgenstund blev saa først enhver forsynet med en Rapskniv, en halvmaaneformet, skarp Kniv, forsynet med drejet Træhaandtag. Saaledes rustet traadte man an. Alle stillende sig for Enden eller Siden af Rapsvangen i en indbyrdes Afstand paa 3 à 4 Alen, og Arbejdet begyndte. Med venstre Haand omfattede man saa mange Rapsstængler, som man kunde holde, og med Kniven i højre Haand afskar man hurtigt de omfattede Stængler, hvorefter det afskaarne lagdes til Tørre, Haandfuld efter Haandfuld, i smaa Bunker paa de 16 til 24 Tommer lange Stubber. Et nyt Greb med venstre og et nyt Snit med højre og saa fremdeles, saa lang Dagen var, kun med saa lang Tids Afbrydelse, som Spisning nødvendig krævede. Arbejderne skulde helst være lidt hurtige i Vendingerne. Saaledes gik man frem Dag efter Dag, indtil hele Vangen var afskaaren, og Rapsen lagt i en Uendelighed af smaa Bunker paa de lange Stubber. I denne Skæren Raps tog jeg flittig Del og kunde godt holde Skridt med mine Sidemænd til højre og venstre; men naar Aftenen kom, vendte jeg da ogsaa hjem, dødtræt af Dagens Byrde og Hede.

Var saa den skaarne Raps eller f. Eks. Halvdelen af samme fuldstændig tør, maatte der tages fat paa Tærskningen, og med denne kom den rigtig gode Tid, særlig for nogle raske, forvovne Dreng. Jeg vil slet ikke benægte, at jeg havde min gode Del af den sidste Egen-skab. — Forud for Tærskningen, saaledes som dette Arbejde udførtes paa Barritskov, gik der nogle aldeles nødvendige Forberedelser. Først blev der udset en jævn Plads af central Beliggenhed i Rapsmarken eller dog i en større Del af denne, for hvis Vedkommende Tærskningen først skulde begynde. Paa et større Areal som det, der her er Tale om, maatte der skiftes Tærskplads flere Gange. Saa fjærnedes Rapsbunkerne fra Pladsen, og denne planeredes derefter med den største Omhu. Rapsstubber, Smaastene og andre Ujævnheder bleve omhyggelig bortskaffede, og efter en ordentlig Omgang med Jernriver lignede Pladsen et smukt Bed i Urtehaven. Dernæst udbredtes paa Pladsen det meget store Tærskesejl, til hvis Udkanter rundt omkring var fastsyet et Lærredsgærde, som holdtes i opretstaaende Stilling ved mange i Jorden faststaaende Pæle med korte Mellemlum. Til disse Pæle blev Gærdet fastgjort i hele dets Udstrækning, Tærskesejlet rundt. Gærdet skulde forebygge, at noget af Rapsen gik til Spilde under Aflæsningen og Tærskningen. Til at bringe Rapsen fra den omliggende Mark til Tærskesejlet anvendtes fra 4 til 8 temmelig lange Slæder. Antallet paa Rapsslæder beroede paa Afstanden mellem Tærskpladsen og det Sted paa Marken, hvorfra Rapsen hentedes. Hver Slæde havde en aflang, firkantet Ramme, mellem hvis Sider og Ender der var udspændt og fastgjort Lærred, hvorpaa Rapsen anbragtes fra Ageren. I hver af Rammens Ender var 2 Haandtag anbragte. Hver Slæde var forspændt en Hest, som redes af en Dreng, helst en saadan, som ikke var bange for

at lade staa til. Saa blev Mandskabet fordelt saaledes: Paa Sejlet stillede 16 Tærskere, delte i 2 Hold, som skiftede Arbejde for hver Time. Til hver Slædes Læsning brugtes mindst 4 Personer, undertiden 6, Mænd eller Kvinder. Saa begyndte Arbejdet. Et Hold Tærskere (8 Mand) stod parat paa Tærskelpladsen, naar den første Slæde ankom. Først toges af Rapsen nærmest Tærskelpladsen og siden, Tid efter anden, længere borte fra, hvorved Rummet mellem Sejlet og den urørte Raps bestandig udvidedes, saa der efterhaanden blev Brug for flere og flere Slæder og for mere Mandskab til Paalæsning. Paalæsningen foregik paa følgende Maade: Enhver ved Slæderne ansat Arbejder var forsynet med en Stok paa 5—6 Kvarters Længde og noget tilspidset i den ene Ende. Med højre Haand førtes Stokken ind under en Bunke Raps, og med venstre Haand ovenpaa Bunken holdtes denne fast. Nu løftedes Bunken op fra Stubbene og anbragtes paa Slæden. Læsset fastholdtes med et Reb, bundet over samme. Var saa Læsningen paa denne Maade fuldført, gik det over Stok og Sten, undertiden over temmelig store Grøfter, til Tærskelpladsen. Den var den bedste Rytter, som i størst Fart bragte sit Læs til Sejlet. Naar en Slæde ankom, toge 2 Mænd af andet Hold Tærskere fat i Haandtagene paa Slædens Ramme og hivede Læsset over Gærdet ind paa Sejlet, hvor 2 andre af samme Hold lagde ud til Tærskning, og denne begyndte, idet lette, men hurtige og taktfaste Plejlslag faldt fra de 8 Tærskere, som en Spillemand opmuntrede med at gnide sin Violin. Foruden Slædernes Aflæsning og Udlægning til Tærskning maatte de 8, som ikke svingede Plejlene, besørge Halmen bortført og den Del af Affaldet fjærnet, som kunde fanges med River, fylde den udtærskede Raps i Sække og læsse Sækkene paa Vogne, hvorpaa Rapsen efterhaanden hjemkjørtes. Efter en Times

Arbejde skiftede man om paa Sejlet, saa at de 8, som begyndte med at tærskede, overtog Udenomsarbejdet, medens de andre 8 tærskede og saaledes fremdeles ved Enden af hver Time. Saaledes fortsattes Dag efter Dag, indtil Vangen var tømt. Til stadig at være blandt Rytterne var jeg omtrent selvskreven. Under gunstige Vejrforhold kunde Rapstærskningen være en halv Snes Dage eller længere, og i denne Tid hang jeg stadig paa Hesteryggen, hvilket i Længden var trættende nok. At der i denne travle Arbejdstid indtraf mindst en Søndag er selvfølgelig, og ligesaa selvfølgelig er det, at den maatte udnyttes som Arbejdsdag, da Vejret var straalende. I det mindste for mit Vedkommende fik en Søndag dog et eget Skær, forskelligt fra Hverdagens. Forvalter Holst stillede om Søndagen sin Ridehest til Disposition, og Hr. Ammundsen kunde saa ikke andet end følge det givne Eksempel. Jeg var ikke saa lidt stolt af, at Hr. Holst kommanderede mig op paa sin brune Blodshest med den Besked, at nu skulde jeg blot lade staa til. Mellem de to Rideheste blev der saa Kapløb, saa lang Dagen var, til ringe Morskab for dem, som læssede Slæderne.

I Rapstiden gjorde jeg mig naturligvis skyldig i Skoleforsømmelser; men disse vare ogsaa de eneste hele Aaret. Medens jeg var paa Arbejde paa Rapsmarken, overtoges Kreaturerens Pasning af de gamle Bedsteforældre i Forening. Foruden Middagsmad, uden Undtagelse bestaaende af Kærnevælling og stegt Flæsk, gaves høj Dagløn, hvor meget husker jeg ikke, saa jeg hjembragte en Del klingende Mønt, der kom vel tilpas i det fattige Hjem. —

Under de foran skildrede Forhold naaede jeg op imod Konfirmationsalderen. I 1834 var daværende Sognepræst for Barrit-Vrigsted Menigheder, Dr. phil. Møller, bleven forflyttet til et andet Embede, og hans Efterfølger blev en kun 26 Aar gammel ung Mand, Rasmus Hansen Bøttger,

som endnu samme Aar blev gift med en Datter af Godsforvalter Fr. Schmidt paa Barritskov, Frøken Elenore Christine Schmidt. At en saa ung Mand straks fik et saa fedt Embede som Barrit-Vrigsted Sognekald, bliver forstaaeligt, naar man véd, at Grev Scheel havde Indstillingsret, og at Godsforvalteren var meget rig, medens Greven ofte savnede Mønt, saa Hr. Schmidt paa den Maade let kunde faa Greven i Lommen, som man siger, og lige saa let faa sin tilkommende Svigersøn indstillet til det ledige Præstekald. Pastor Bøttger var forøvrigt en meget dygtig Præst, der ikke laa paa den lade Side; men han optraadte maaske lidt mere strængt og med noget større Myndighed end nødvendigt eller gavnligt. Dette var jo nok for en stor Del Følgen af en i og for sig rosværdig Embedsiver; maaske var den Omstændighed, at han stadig kunde regne paa Støtte af Svigerfaderen, den rige, almindelig frygtede, næsten almægtige Regent over Barritskops Gods, en medvirkende Aarsag.

Pastor R. Bøtters første Hold Konfirmander (deriblandt Inger Marie) blev konfirmeret om Paasken 1835, og disse vidste at fortælle allehaande om den strænge Præst. Det var derfor med en Smule Frygt, andet Hold, hvortil jeg hørte, begyndte at gaa til Præsten. Men det viste sig snart, at det slet ikke var saa slemt endda for flittige og ordentlige Konfirmander at samles med Præsten i det saakaldte Davidsens Kammer, hvortil man kom gennem Præstegaardens Bryggers. Med dovne Børn og saadanne, som opførte sig mindre godt, var det en anden Sag. Men hvad er dertil at sige? Præsten kendte os forud fra Skolerne, som han ofte besøgte, og det var en ufravigelig Regel, at vi blev satte paa Plads efter det Maal af Kundskaber, som enhver efter Præstens Mening var i Besiddelse af. Den første Mødedag blev jeg sat øverst af Drengene, og min Sidemand blev den siden i Bjerge

Herred bekendte Jørgen Jensen fra Gramtange, som en Tid var Folketingsmand for Vejle Amts 5te Valgkreds. Vi to beholdt vore Pladser, indtil Konfirmationen var en fuldbyrdet Kendsgerning, og det samme var Tilfældet med de 2—3 øverste Piger. Ellers hørte Flytning op og ned til Dagens Orden. Jeg fik snart Pastor Bøttger meget kær, og jeg vil senere faa Lejlighed til at vise, at vore Følelser for hinanden vare gensidige.

En Gang var jeg dog lige ved at komme galt afsted. Fra Breth Skole var vi dette Aar 4 Dreng. Hjemvejen fra Præsten førte forbi Barrit Kirke. Da nu en Dag Døren til Taarnet op til Kirkeklokken stod aaben, fandt vi paa at gaa op i Taarnet, hvor vel ingen af os før havde været. Her stilledes vi Ansigt til Ansigt med Fristeren i Skikkelse af Klokkestrængen. Vi maatte prøve at trække lidt i den, og uden at vi anede det eller vilde det, slog den klangfulde Kirkeklokke nogle Slag. Vi kom nu langt hurtigere ned af Taarnet, end vi var kommen derop. Hvad om Præsten havde hørt Klokkeslagene! Dette behøvedes egentlig slet ikke; thi en slem Pige, Magdalene, fra Fattighuset, som ogsaa gik til Konfirmationsforberedelse, skyndte sig samme Dag med at bringe Historien om Klokkestrængen til Præstens Kundskab. Da saa Præsten næste Dag kom ind til os, stillede han sig foran mig og sagde: Magdalene har fortalt mig, at Drengene fra Breth, sidste Dag I var hos mig, gik op i Kirketaarnet og ringede med Klokken. Var Du med til det? Uden Tøven svarede jeg ja! Til en anden Dreng: Var Du ogsaa med? ja! Og Du? ja! Og Du? ja! Om nu vor aabenhjertige Tilstaaelse har behaget Præsten, det maa jeg næsten tro; thi vi slap fra det Hele med, at han forestillede os det upassende i vor Opførsel og mod Løfte om ikke oftere at prøve paa sligt. At vi gik betydelig lettede hjemad den Dag, er let forstaaeligt. —

Men den slemme Magdalene skulde dog have sin Ulejlighed for vor Skyld nogenlunde ordentligt betalt, og paa Hjemvejen tildelte vi hende saa en forsvarlig Dragt Prygl. Hurtigt meldte hun ogsaa denne vor Bedrift til Præsten, og saa var det igjen galt fat. Da vi næste Gang kom til Præsten, fik jeg først Spørgsmaalet, om jeg havde banket Magdalene, da vi sidst gik fra Præsten? Ja! Saa det samme Spørgsmaal til de andre tre, og Svarene blev et Ja. Hvorfor har I gjort det? Fordi hun har sladret om os til Præsten. Denne, som nok kendte Magdalene, mente vel ogsaa, at hun kun havde faaet efter Fortjeneste; thi denne Forestilling endte med, at Sladderhanken fra den Dag maatte beklæde den nederste Plads og fik derhos den Besked, at hun ikke oftere skulde bringe Historier til Præstegaarden. Vi Drengene blev kun gjort opmærksomme paa, at man ikke kan røre ved Beg, uden at man faar sorte Fingre. Om samme Magdalene har jeg siden efter hørt, at hun henlevede sit Liv i aabenbare Laster, foragtet af alle retskafne.

Som Religionsundervisningen paa den Tid endnu de fleste Steder nærmest kun tog Sigte paa Forstandens og Hukommelsens Udvikling, saaledes var Pastor Bøttgers Konfirmandundervisning ikke væsentlig forskellig fra det almindelige. Nogle af ham skrevne Bemærkninger til Balles Lærebog vidnede om god Villie til at naa det bedst mulige Resultat. Jeg kan alligevel ikke forstaa, at vi egentlig blev religiøst paavirkede i nævneværdig Grad. Det var i alt Fald ikke Tilfældet med mig. Vi naaede saa til Konfirmationsdagen, 1ste Søndag efter Paaske 1836. I laant Tøj indtog jeg Hæderspladsen paa Kirkegulvet, og Eksaminationen foregik, som vi var vant til til daglig. Selve Konfirmationen samt Pastor Bøttgers forskellige og i høj Grad beaandede Taler gjorde dybt Indtryk paa mig, saa jeg sikkert forlod Kirken med mange

gode Forsætter, hvoraf vel de færreste er kommen til Udførelse. — Da jeg nogle Dage efter Konfirmationen hentede min Skudsmaalsbog i Præstegaarden og sagde Præsten mit Farvel, udtalte han som et sidste Ord for denne Gang: »Skulde Du herefter komme i en eller anden Forlegenhed, eller skulde Du trænge til et godt Raad, saa kan Du frit henvende Dig til mig som til en Ven.« Der kom da ogsaa en Tid, da jeg ikke blot mindedes dette Ord, men ogsaa handlede derefter. —

Med Konfirmationen var min skønne, lykkelige Barn-dom bragt til Afslutning. Som Fuglen, naar den forlader sin hjemlige Rede, for Fremtiden kun har sine Vinger og sit Instinkt at støtte sig til, saaledes flagrede ogsaa jeg ud i den vide Verden, overladt, som det syntes, til mig selv uden yderligere Støtte fra Hjemmet og kun henvist til den bedst mulige Anvendelse af de legemlige og aandelige Evner og Kræfter, Forsynet havde udrustet mig med. Ja, saaledes saa jeg ganske vist paa min Stilling den Dag, jeg sagde Farvel til de to elskelige gamle, som med saa megen Opofrelse og Selvfornægtelse havde taget sig af mig hidindtil. I Aarenes Løb er jeg imidlertid kommen til den Erkendelse, at jeg aldrig stod ene i Vrimlen; men at et kærligt Forsyn stadig har fulgt mig, ogsaa paa de vildsomme Veje, og ført mig ad Stier, som jeg ikke selv kunde finde eller udtænke.

Ledsaget af de varmeste Ønsker og alvorligste Formaninger og med en lille Pakke Tøj under Armen begav jeg mig straks efter Konfirmationen for første Gang i egentlig Tjeneste hos Gaardejer, Sognefoged Mads Christensen i Neder-Vrigsted. Mand og Hustru hørte til de saakaldte stærke Jyder, hvoraf der den Gang fandtes 4 Gaardmandsfamilier der i Byen. Som bekendt saa disse Mennesker meget mørkt paa Livet, og havde flere sære Meninger om mangt og meget af det, som fordredes til

kristelig Vandel. Deres 6 Børn — særlig dog de 5 — saa mere uhildet og med lysere Blik paa Tilværelsen uden dog i fjærneste Maade at overskride Grænsen for det tilladelige og sømmelige. Det kan i det Hele og med fuld Sandhed siges, at det var et godt Hjem at komme til for en Dreng i min Alder. Af Mads Christensens Børn var 1 Søn og 2 Døtre voksne, medens 2 Sønner og 1 Datter var under Konfirmationsalderen. Medens de to yngste Sønner, Therkel og Peter, passede Malkekøerne paa de ved Gaarden nærmest liggende Dele af Marken, skulde jeg passe Ungkvæget og Hestene paa de længst bortliggende Dele af samme. Jeg havde det overmaade godt og var glad ved min Tjeneste. Vel kunde der nu og da opstaa Smaarivninger mellem Therkel og Peter paa den ene Side og mig paa den anden; men disse vare og bleve uden Betydning. Den ældste Søn, Christen Madsen, tog sig venligt af mig, og mit Forhold til ham blev ikke uligt Forholdet til Rasmus Laursen i Breth. Frem for alle i Huset holdt jeg dog af den ældste Datter, Karen Marie. Hun var da ogsaa en usædvanlig rar Pige. Her kun et enkelt Eksempel af mange. Sommeren 1836 var temmelig regnfuld, og det kunde ikke undgaas, at jeg mangan Aften kom drivvaad hjem fra Marken. Var jeg saa kommen i Seng, samlede Karen Marie mit vaade Tøj, som hun saa næste Morgen bragte mig tilbage i saa tør Tilstand som muligt. Karlekammeret — her paa Egnen almindelig kaldet Herberget — hvor Christen, Andenkarlen og jeg sov, havde paa den ene Side Hestestald, paa den anden Kostald. Fra den sidste fik jeg Tøjet hivet ind til mig, naar Pigerne kom til Morgenmalkning. Til Forebyggelse af mulig Misforstaaelse bemærkes, at Malkepigerne var Husets egne Døtre. Den Gang var det ingen Skam at malke. Med de tørrede Klæder fulgte ofte en god Mellemad i Købet. Ellers

spistes først Davre efter at alle Kreaturerne vare tilsete. At jeg ogsaa var villig til at yde Karen Marie adskillige Smaatjenester, er en Selvfølge. Hun var forlovet (hemmeligt), og jeg maatte ofte være Budbærer mellem hende og Kæresten, ligesom hun betroede mig adskillige andre Forretninger, som helst skulde holdes skjulte for Far og Mor; thi med alle mine Mangler forstod jeg den Kunst at holde Tand for Tunge. Det havde Therkel og Peter endnu ikke lært.

Mads Christensen havde ingen Brug for en Dreng om Vinteren, og jeg maatte altsaa se mig om efter en ny Tjeneste til 1ste November. Jeg fandt en saadan hos Forpagter Petersen i Klejs, og da der bødes høj Løn, tog jeg ikke i Betænkning at lade mig fæste. Endnu en lille Erindring tog jeg med fra Vrigsted. Da jeg den 1ste November maatte forlade Tjenesten, skulde min Skudsmaalsbog forsynes med en Paategning, det egentlige Skudsmaal, og Faderen overdrog dette Skriveri til Karen Marie, idet han sagde: Du behøver ikke at skrive noget om, at han sommetider har glemt at flytte eller vande Studene. Datteren svarede dertil, at hun nok vidste, hvad hun skulde skrive, og jeg fik godt Vidnesbyrd. Med min gode Samvittighed, hvad Kvægets Røgt angik, blev jeg meget vred paa Mads Christensen for hans, som jeg mente, ubeføjede Sigtelse, som jeg heller ikke glemte i Hast. Siden efter har jeg godt forstaaet, at det Hele var en Spøg af den joviale gamle, en Spøg, som jeg uforstaaende tog for ramme Alvor. At denne Opfattelse er den ene rigtige, fremgaar da ogsaa tydeligt nok deraf, at jeg ikke mindes nogensinde at være bleven ublidt tiltalt af min Husbonde, med hvem jeg kun havde al Grund til at være vel tilfreds.

Det var med et tungt Sind og med vaade Øjne, jeg forlod Vrigsted, hvor jeg havde befundet mig saa vel og

ret følt mig hjemme. Vejen fra Vrigsted til Klejs førte ikke langt udenom Stedet, hvor mine Bedsteforældre boede, og det var da selvfølgelig, at jeg saa ind til de gamle og blev hos dem, saa længe det var mig muligt. Det lod slet ikke til, at disse var særlig glade ved Pladsen, jeg skulde tiltræde. Bedstefader havde arbejdet en Del paa Barritskov, saa han ad Erfaringens Vej kendte noget til Tonen og Livet mellem Tjenestefolk paa Steder, hvor mange saadanne og ofte tvivlsomme Eksistenser Dag ud og Dag ind er samlede. Det er let forstaaeligt, at jeg fra de to gamle modtog mange og velmente Formaning og Advarsler, dem jeg nok ikke til enhver Tid tog mig alvorligt nok til Hjerte.

I Aftenskumringen den 1ste November 1836 mødte jeg saa i min ny Tjeneste. Endnu samme Aften mærkede jeg, at en anden Luft slog mig imøde end den, jeg nys forlod. Her forefandt jeg en gennemført Sondring mellem Herskab og Tyende. Tjenestefolkene, mandlige og kvindelige, tilbragte de lange Efteraars- og Vinteraftener sammen i et fælles Rum, Folkestuen, og der manglede meget i, at Tonen her til enhver Tid var fuldtud sømmelig. Banden og raadden Snak hørte til Dagens eller rettere Aftenens Orden, og det er endda ikke sikkert, at det altid blev derved. Brændevin hørte ikke med til »forsvarlig Kost«; men saa maatte der nu og da raades Bod paa dette formentlige Savn paa anden Maade, og saa flød de vaade Varer ofte lidt for rigeligt. Ligesom hos almindelige Bondefamilier maatte Pigerne ogsaa her karte og spinde om Aftenerne. Sædvanlig skulde en Pige i Ugens Løb forarbejde et vist Kvantum Uld eller Hør, og saa galdt det om at blive færdig dermed saa betids, at i det mindste Lørdag Aften kunde blive Fritid. Saa slog man Gækken løs, og Lystigheden gik mange Gange ud over rimelige Grænser. At Karlene til samme Tid,

som Pigerne arbejdede, foretog sig noget nyttigt, derom var der aldeles ingen Tale. Hvad skulde saa Tiden forkortes med? Ja, hertil maatte Holmblads Bog med de 36 Blade afgive det væsentligste Kontingent. Aften efter Aften spillede Kort. Til at begynde med forstod jeg mig ikke paa denne Sport; men denne lykkelige Uvidenhed varede ikke længe; jeg var alt for lærenem, og saa spillede jeg som de andre. Det var maaske et Held, at ingen af os var i Besiddelse af Penge ud over det allernødvendigste, saa det blev en ligefrem Nødvendighed, at Indsatsen blev meget ringe. Men desuagtet fik jeg snart Blod paa Tandem, og jeg vil slet ikke paastaa, at der var nogen, som mere end jeg længtes efter at faa Kortene frem. Først paa et senere Tidspunkt kunde jeg se Tomheden, og hvad der endnu er værre end Tomheden, i denne Anvendelse af Tiden. Her kan man anvende Ordsproget: »Slet Selskab fordærver gode Sæder.« Jeg gør mig næppe skyldig i Overdrivelse, naar jeg siger, at, om jeg end ikke var fuldstændig inde paa Vejen, som fører til Fordærvelse, saa befandt jeg mig i det mindste paa Vejkanten. Endnu den Dag i Dag betragter jeg det som en kærlig Forsynsstyrelse, at min Tid i Klejs ikke varede længer end $1\frac{3}{4}$ Aar. Mere herom siden. —

Da jeg kom til Klejs var jeg altsaa i en Alder af $14\frac{3}{4}$ Aar. For denne Alder var jeg meget høj; jeg er ikke vokset ret meget siden den Tid. Dertil var jeg temmelig stærkt bygget og i Besiddelse af ualmindelige Legemskræfter, dem jeg her fandt baade god og daarlig Anvendelse for. Som Følge heraf var det mere voksnes Arbejde, jeg blev sat til at udføre, end en 15 Aars Drengs. Hr. Petersen forstod nemlig den Kunst at bringe det mest mulige ud af sine Folk for den mindst mulige Udgift, og naar han saa dertil gav ordentlig Kost og udbetalte den akkorderede Løn til rette Tid, saa mente han sikkert

at have opfyldt alle en Husbond paahvilende Pligter overfor sine Tjenestefolk. Jeg selv var ikke saa lidt stolt af, at jeg i mange Forhold kunde udføre en voksen Karls Arbejde. —

Samtidig med mig kom en Karl fra Gammelby, Christen hed han, i Tjeneste hos Forpagter Petersen i Klejs. Denne Karl skulde om Vinteren være Tærsker, af hvilken Grund han stadig benævnedes Christen Tærsker. Naar Tærskningen var fuldendt, og naar der ellers var Brug for ham, skulde han gøre Tjeneste som Gaardskarl. Christen var i sig selv en ret godmodig Fyr, omtrent 24 Aar gammel; men han var noget klodset og tung i Vendingerne, ligesom han heller ikke besad ret meget Vid. Derfor tog han ofte noget kejtet paa Arbejdet og bragtes let til at tvivle om egne Kræfter. Dagen efter vor Ankomst skulde Christen Tærsker pløje Grønjord, men gjorde dette Arbejde saa slet, at Husbond skammede ham skrækeligt ud derfor. Saa blev jeg spurgt, om jeg kunde pløje? Paa mit Svar, at jeg nok havde prøvet det, men forstod ikke at gøre Ploven i Stand, erklærede Hr. Petersen, at jeg skulde pløje den næste Dag, og saa maatte Avlskarlen følge med for at bringe Ploven i god Stand og iøvrigt retlede mig til Arbejdet. Dette skete, og ved en Formiddags grundig Undervisning bragtes jeg dertil, at jeg aldrig siden behøvede Hjælp, naar jeg skulde pløje. Saa pløjede jeg da om Eftermiddagen paa egen Haand, og da saa Husbond henad Aften tog mit Dagværk i Øjesyn, udtalte han sin Tilfredshed med Arbejdet og fjøede til: Du kan vel nok nu i Efteraaret pløje denne Vang af Grønjord, hvortil jeg svarede, at det mente jeg nok, jeg kunde. Jeg kom saa til alene at pløje hele Vangen, vel noget over en halv Snes Tønder Land. Da jeg langt om længe blev færdig med dette Arbejde, fik jeg Ros baade af Husbond og Avlskarlen, Christen Christensen,

et rigtig rart og dygtigt, men noget letsindigt Menneske. Hvad jeg følte ved denne Ros, var ganske vist mere Stolthed end egentlig Glæde. Christen Tærsker var derimod vred, fordi han saaledes var bleven distanceret, og det blev ikke bedre, da han endnu et Par Gange trak det korte Straa over for mig.

Samme Efteraar blev den om Sommeren indavlede Raps rensed i Loen og derefter lagt paa Loftet, indtil antagelige Salgspriser kunde opnaas. Hvem der nu ikke kunde bære sin Tønde Raps, det var Christen Tærsker. Arrig i Hu gav Hr. Petersen ondt af sig til den store Karl og ytrede derhos, at han var vis paa, at Drengen kunde bære Sækken, som Karlen lod staa. Jeg var dum nok til at lade mig Sækken læsse paa Nakken, og jeg bar den over Gaarden op paa Loftet til almindelig Morskab for alle med Undtagelse af Christen Tærsker, hos hvem Arrigheden stredes med Skammen om, hvilken af disse, der skulde vinde Overtaget. Det forekommer mig, at det var mindst lige saa stor Skam for dem, der æggede mig til denne Bedrift, som det var for mig, der i kaad Overmod vovede en Handling, som let kunde have ført sørgelige Følger efter sig for hele min Fremtid.

Jeg mindes endnu et andet Arbejde fra samme Efteraar. Den Gang var Draining til skadeligt Vands Afledning, om ikke ganske ukendt, saa dog langtfra almindelig benyttet. Paa lavt liggende Jorder benyttedes i dette Øjemed aabne Grøfter mellem Agrene. Disse Grøfter maatte stadig holdes oprensede, dersom de da skulde opfylde Hensigten med dem. Ved et saadant Oprenningsarbejde paa Klejsgaardens Mark fandtes en større Sten gleden ned i en Grøft, just den paa hvis Oprensning Christen Tærsker arbejdede. Han skulde altsaa tage Stenen op af Grøften; men efter flere mislykkede Forsøg erklærede Christen sig ude af Stand til at løfte Stenen.

Saa lød Forpagterens Stemme: »Kom her hen Hans!« Da jeg kom, lød Spørgsmaalet: »Kan Du tage denne Sten op af Grøften?« »Jeg vil prøve derpaa,« og nok saa kry gik jeg ned i Grøften og tog fat paa Stenen, og det lykkedes mig at lægge den op paa Grøftekanten, en ny Dumhed, som jeg dog ogsaa slap fra uden skadelige Følger. Da det nu igen haglede ned med nedsættende Bemærkninger over Tærskeren, er det let forstaaeligt, at denne ikke blev blidere stemt over for mig, der jo heller ikke var ganske uden Skyld i hans Ydmygelse. Maaske hoverede jeg endog.

Det kunde ogsaa hænde, at Christen Tærsker og jeg tog et ordentligt Livtag med hinanden, og Udfaldet af saadanne Smaatræfninger blev i Reglen det, at Christen blev den lille. Det manglede ikke paa Opmuntringer til en saadan Dyst. Her et lille Drama fra min Lømmelalder. Husbond var kun sjælden borte fra Hjemmet, og Fruen næsten aldrig. Hr. Petersen besøgte dog af og til enkelte Venner, blandt hvilke særlig kan nævnes: Forpagter Ammundsen paa Barritskov, Proprietær J. Rosenmejer paa Nøttrupgaard, Gaardejer Laurs Madsen og Lærer M. Revsgaard, de to sidste i Klejs. En Aften, da Husbond var ude, indbød Fruen os Tjenestefolk til at tage Ophold hos sig i Dagligstuen, hvor hun ellers maatte tilbringe Tiden alene. Ogsaa her yppedes snart Klammeri mellem Christen Tærsker og mig, og det endte med, at vi, tilskyndede af vore Omgivelser, fik fat i hinanden for at prøve Styrke. Jeg lagde min Modstander paa Gulvet, men gjorde det saa uheldigt, at jeg med Christens lange Ben slog et Ben af Fruens Spiderok i Stykker. Jeg var slet ikke rigtig stolt af denne Sejrvinding; thi jeg var sikker nok paa, at Historien vilde blive Hr. Petersen meddelt, og hvorvel jeg vidste mig i Husbonds Kridthus, var denne Spøg dog maaske lovlige grov til at

gaa upaatalt hen. Næste Morgen, medens jeg ved Lygtens Skin var beskæftiget med Rengøring i Hestestalden, kom Hr. Petersens lille, trivelige Skikkelse til Syne i Stalddøren, og uden nogen Indledning lød det straks fra ham: »Hvad er det, Du tager Dig for, naar jeg ikke er hjemme; jeg skal lære Dig noget andet end Slagsmaal.« Denne Udtalelse fik yderligere Vægt ved et ret bistert Udtryk i den talendes Aasyn. Jeg sagde da, som sandt var, at jeg var kommen for Skade at slaa Fruens Rok i Stykker med Christen Tærskers Ben; men at jeg var villig til at betale den skete Skade. Et lunt Smil paa det før saa barske Ansigt undgik ikke min Opmærksomhed, og Skrækken var overstaaet med det samme. Hr. Petersen bortfjærned sig hurtig, og jeg hørte siden aldrig Tale om den lemlæstede Spinderok. Saa længe jeg var i Klejs, fik vi Tjenestefolk aldrig efter den Tid Indbydelse til at forkorte Fruen Tiden med vor behagelige Nærværelse. —

Avlskarlen kunde i Reglen ikke undværes hjemme, Staldkarlen heller ikke. Til at forrette de forskellige Kørsler, hvoraf der mellem Aar og Dag ikke forefaldt saa ganske faa i den temmelig store Gaard, maatte der saa vælges mellem Christen Tærsker og mig, og Valget faldt paa mig. Medens saa Christen maatte tage til Takke med almindeligt, anstrængende Arbejde, kunde jeg ofte trone paa en Vogn med Tømme og Pisk. Det var rigtig efter min Smag; thi jeg har altid holdt af at omgaa Heste, og jeg mindes heller ikke, at jeg nogensinde uden tvingende Nødvendighed har drevet de mig betroede Dyr over Evne, lige som jeg var glad ved at yde dem den bedst mulige Røgt og Pleje. Dette maa Husbond vel ogsaa være bleven klog paa; thi naar en Vogn skulde ud, var jeg selvskreven som Køresvend.

Det var nu ikke altid misundelsesværdigt saaledes at

færdes ude med Heste og Vogn. Vejret og Vejene var naturligvis ikke til enhver Tid indbydende, og der kunde desuden støde ekstraordinære Omstændigheder til, som kunde gøre Stillingen mindre hyggelig. Saaledes kørte jeg en Vinterdag til Horsens. Mit Forspand var den Gang Husbonds Riddehoppe og en langbenet, tre Aar gammel Vallak. Begge Dyr var lette Naturer, men ellers meget medgørlige. Da der i Horsens blev spændt for til Hjemreisen, var en Gaardskarl mig behjælpelig dermed. Det var Aften, og nævnte Karl havde anbragt Hovedlaget paa den unge Vallak saa taabeligt, at den styredes som i en Grime. Da jeg troede alt i Orden og kørte ud af Konsul Bangs Gaard paa Søndergade, mærkede jeg, at Dyrene toge noget fastere paa Tømmen end sædvanligt, og inden jeg naaede ud af Byen, indsaa jeg det frugtesløse i mine Bestræbelser for at standse eller sagtne Farten. Skøndt mindre vel tilmode, tabte jeg dog ikke aldeles Hovedet, men satte nu alle Kræfter ind paa at styre ad ret Vej, medens jeg, meget imod min Villie, maatte overlade til Hestene at bestemme Farten. Mærkværdigt nok lykkedes det mig under denne vilde Kørsel paa en Vejlængde af $2\frac{1}{2}$ Mil at naa Klejs i fuldkommen uskadt Tilstand baade for mit eget Vedkommende og hvad Heste og Vogn med dennes Indhold angik. Først foran Klejsgaardens Port blev jeg Herre over de alt for raske Heste. Mine Arme var flere Dage efter denne Kørsel saa daarlige af Overanstængelse, at jeg næsten ikke kunde røre dem til noget. Baade af Husbond og end mere af Erfaring blev jeg ved denne Lejlighed belært om, at man aldrig skal stole paa andre Øjne end sine egne, naar Talen er om at spænde Heste for Vogn.

En anden Horsenstur staar, om muligt, endnu mere levende for min Erindring. Ogsaa den forefaldt ved Vintertid. Der skulde fire Vogne til Horsens med Sæd,

og Avlskarl Christen Christensen, Staldkarl Peder Jessen, Arbejdsmand Niels Bødker og jeg var Vognstyrere; men hvorledes styrede vi? Til Horsens gik alt godt nok, og her blev alt besørget efter Ordre hjemmefra. Men saa blev der indgaaet et Væddemaal, hvorved to og to var Kontraparter. Hvad der væddedes om, har jeg glemt; men jeg husker, at den tabende Part skulde give en Pægl Brændevin, som skulde købes og fortæres i Bjerger Kro, som vi skulde passere paa Hjemvejen. Ved Ankomsten hertil blev Brændevinen rekvireret, skænket og betalt; men den blev staaende urørt, til vi alle var langt borte. Der blev nemlig Uro blandt de fire Køretøjer udenfor, og alle styrtede ud af Døren. De tre Køretøjer var allerede forsvundne, og kun Avlskarlens var tilbage. Paa Christen Christensens Vogn tog saa P. Jessen og Niels Bødker Plads, og saa gik det i strygende Fart ad Klejs til. Jeg var løben forud. I ikke lang Frastand kunde jeg se min Befordring, og saa hurtigt, jeg kunde flytte Benene, ilede jeg efter den. Det var et Held for mig, at mit Forspand den Dag var et Par gamle, adstadige Hopper, som vel ikke rigtig syntes om den vilde Fart, som de to andre mere ungdommelige Par satte i Scene, men luntede kun saa smaat hen ad Vejen. Jeg var hurtig ved Maalet og havde indtaget min Plads paa Vognen, endnu før Christen Christensen fo'r mig forbi og i Forbifarten tilraabte mig: »Giv Du Dig nu kun god Tid!« en Ordre, jeg glad og villig efterkom. Men hvor var de to Køretøjer bleven af? Peder Jessens Befordring var, uden Kusk og dog uden mindste Haveri, naaet Klejsgaardens Port, hvorfra Hestene skyndsomst bragtes i Stald. Saa enige om at følge Kørebanen maa de to Heste have været, at dette Resultat opnaaedes, uagtet der mange Steder laa store Snemasser paa begge Sider af Køresporet, og uagtet den sidste halve Fjerdingsvej

var meget bakket, og Vejen desuden havde et Par temmelig skarpe Drejninger. Det Par Heste, som Niels Bødker skulde have kørt, var mindre heldig. Paa Vejen var tabt den ene Stump af Vognen efter den anden, som saa samledes op paa Avlskarlens Vogn, medens Hestene med Rester af Vogn og Seletøj var havnede paa Gaarden Kragborg, hvor de nærmest hørte hjemme. Kragborg var en lille Gaard i Nærheden af Byen Gramrode. Der holdtes paa Gaarden et Par Heste og 8 à 10 Kreaturer. Forpagter Petersen var Indehaver af Gaarden; om han ejede den eller besad den paa anden Maade, derom véd jeg ingen Besked. Niels Bødker boede oftest paa Kragborg og udførte Hovedarbejdet med Gaardens Drift. Langt om længe naaede jeg hjem med mine trofaste gamle. Da jeg var kommen ind i Gaarden, mødte Hr. Petersen frem, og med Lygten i sin ene Haand og uden at sige et Ord besaa og befølte han Hestene og forsvandt derefter for denne Aften. At et Uvejr maatte trække op i Nattens Løb, derom var der ingen Tvivl. Nogen Trøst søgte og fandt vi deri, at Husbond vanskeligt kunde jage os alle paa Porten, da han i saa Tilfælde stod blottet for Arbejdskraft. Derhos følte vi en skadefro Glæde i den Omstændighed, at det alligevel var gaaet Niels Bødker værst af os alle. Niels Bødker var Enkemand og stadig Arbejder paa Klejsgaarden eller Kragborg. Han var i sin bedste Alder og en meget dygtig Arbejder; men han var ikke fri for at være et Stykke af en Øjentjener. I alt Fald havde vi mange Beviser for, at han bragte Tidender om, hvad der forefaldt, især om det, som helst skulde være anderledes, til Hr. Petersen, hos hvem han stod meget højt anskreven. Nu kunde han for en Gangs Skyld fortælle om sig selv, medens hans Historier ellers gjaldt os andre. Derfor undte vi ham saa godt, at han denne Gang var bleven den ringeste

blandt de ringe. Det forventede Uvejr kom slet ikke til Udbrud; Husbond iagttog fuldstændig Tavshed om det passerede. Hvorledes hans Mellemværende med Niels Bødker blev jævnet, forblev en Hemmelighed. N. Bødkers Stilling syntes grundmuret nok til, at en saadan Storm kunde rides af. Da Forpagter Petersen nogle Aar senere flyttede fra Klejs til Sønderkovgaard i Yding Sogn, fulgte den tro Svend ham derhen.

Om det, jeg nu agter at fortælle, tildrog sig i Vinteren 1836—37, eller det først skete den følgende Vinter, derom er jeg i Uvished. Begge Vintre var strænge med langvarig Frost og betydelig Nedbør af Sne. Under saadanne Forhold blev det vanskeligt for de mindre Vandmøller paa Egnen at tilfredsstille Befolkningens Trang, og af Vindmøller var der langt færre da end nu. Under en saadan Mølletrang skulde jeg saa køre til Stouenbjerg Mølle med et Læs Korn, som helst skulde formales og hjembringes samme Dag eller paafølgende Nat. Ved Ankomsten til Møllen fik jeg den Besked, at det vilde vare flere Dage, inden der her kunde faas Korn malet, hvorhos man gav mig det Raad at søge til Rødemølle, hvor man havde en rigeligere Vandforsyning. Jeg fulgte Raadet og lod mig vise Vej til Rødemølle. Paa Vejen derhen skulde et saakaldet Vadested af ringe Dybde passeres, og Isen, mente man, kunde sikkert nok bære. Ankommen til Stedet undersøgte jeg Isen, saa godt jeg kunde, og mente da ogsaa, at den var holdbar nok, især naar jeg kørte lidt rask til, og det gjorde jeg saa; men midt paa Isen slap begge Vognens Baghjul igennem, og samtidig faldt begge Heste paa den glatte Isflade. Disse kom dog snart og uden at have taget Skade paa Benene igen; men jeg indsaa, at det var umuligt at køre Vognen op, vel belæst som den var, og med Baghjulene staaende mod en Isbrink paa omtrent en halv Alens

Højde, medens Hestene kun havde Is under Fødderne. Hvad skulde jeg nu gribe til? I Hast spændte jeg Hestene fra Vognen og bandt dem til et Træ i Nærheden. Derpaa bar jeg hele Læsset op paa Landjorden, hvilket let nok lod sig gøre paa følgende Maade: For hver Sæk stod jeg op paa Vognen, rejste Sækken op, gik saa ned igen, tog Sækken paa Nakken og bar den i Land, og saaledes blev jeg ved, indtil Vognen var tømt. Nu mente jeg, at Hestene med fast Jord og ikke Is under Fødderne nok kunde trække den tomme Vogn op. Paa mine Køreture var jeg efter Husbonds Anvisning altid forsynet med et langt, stærkt Stykke Reb, Lommekniv, Søm og Hammer. Her kom Rebet til Nytte. Jeg lagde det dobbelt og fik det saa anbragt med den ene Ende om Enden af Vognstangen, og med den anden Ende fastbunden til Hammelen, og uden Vanskelighed blev Vognen nu trukken op og placeret ved Siden af Læsset. Men at faa læsset paa ny, det oversteg mine Kræfter. I min Fortvivlelse havde jeg allerede besluttet at lade Kornet ligge og saa køre til en af de foran nævnte Møller for at søge Hjælp, da jeg i det samme fik Øje paa en Mand, som i nogen Afstand gik hen over Marken. Ved min Raaben og Vinken blev Manden opmærksom paa min hjælpeløse Stilling, og meget beredvillig kom han og hjalp mig Kornet paa Vognen, hvorefter jeg uden videre Uheld naaede til Rødemølle henad Aften. Her kunde jeg faa malet i Løbet af Natten, og saa slog jeg mig til Ro her. Jeg mindes altid med Tak Møllersvend Jakob Vielands Elskværdighed. Næste Morgen var Malingen fuldført; men om Natten havde Snefog gjort Vejene næsten ufremkommelige, saa det saa galt nok ud med at komme frem de stive to Mil mellem Rødemølle og Klejs. Jeg havde paa denne Tur et kraftigt Forspand, og efter at baade Hestene og jeg havde faaet sat et forsvarligt Morgenfoder

til Livs; begyndte jeg — ikke uden Betænkelighed — Hjemrejsen. Inden jeg naaede Dalby, dryppede Sved og Skum af Hestene, og jeg havde kun kørt omtrent en Fjerdingsvej. Det var nu stille, klart Frostvejr; jeg kørte meget langsomt ogsaa paa Steder, hvor Sneen ikke hindrede Færdselen. Det gjaldt om, at Hestene ikke tabte Humøret. Jeg véd ikke rigtig, om det var mig eller Hestene, der asede mest i Sneen den Dag; men jeg husker, at baade de og jeg den Aften fik ekstra Forplejning.

En Mølletur til Barritskov Mølle forløb, om ikke helt uden Uheld, saa dog ulige læmpeligere end den foran beskrevne. Jeg kørte den Gang med Stude; det var en lummervarm Sommerdag, og jeg var træt og søvrig. Jeg mente, at Studene nok uden Styrer selv kunde rokke frem ad den snorlige Vej. Jeg fastgjorde altsaa Tømmen til to Vognkæppe, en paa hver Side af Vognen, og lagde mig saa til Hvile paa Mølleposerne. Her faldt jeg snart i Søvn, men vækkedes kort efter paa en mindre blid Maade. Køretøjet var ikke skreden ret langt frem ad Vejen; men da den nærmer Stud ikke var saa flink til at flytte Benene som den anden, trak Køretøjet stadig til venstre, og inden ret længe væltede Vognen i Grøften til denne Side. Jeg og nogle af Poserne slyngedes af Vognen ind paa Marken, hvorved Middagsluren fik en brat Afslutning. At faa Vognen op af Grøften og Mølleposerne paa ny anbragte paa den tog ikke megen Tid, og jeg kørte videre uden flere Uheld og uden at sove.

Man maa nu ikke tro, at det hørte til Sjældenheder, at jeg kørte med Stude. Ogsaa paa Marken havde jeg ofte dette Forspand. Jeg kørte Korn fra Marken med Stude, pløjede med Stude, ja drev det endog dertil, at jeg en Gang, under den ene Studs Sygdomsfald, pløjede med den raske, sammenspændt med en gammel Hest, som alle kendte under Navnet Jokum. Naar saa Studen

gik i Furen, og Jokum ovenfor samme, var det et ret komisk Forspand at se paa; men det gjorde ligefuldt sin Nytte. En Gang ved Sommertid kørte jeg Mærgel med det hornede Forspand, og da Bæsterne blev kede af Legen, stak de pludselig Halerne i Vejret, og saa gik det, alt hvad Remmer og Tøj kunde holde, over Marken og gennem noget Kratskov, indtil de endelig standsede ved en Bæk for at drikke, og dermed var saa hele Gal-skaben forbi. Under den alt for raske Kørsel var Vognens Baghjul og begge Vognfjælene tabte, saa jeg, da jeg naaede Bækken, sad paa Vognfadingens Bundfjæl, hvis ene Ende slæbte hen ad Jorden. Efter at have opsamlet de spredte Vogndeale, kunde jeg køre hjem i min gode Mag.

Det skete undertiden, at jeg blev sendt ud — endog paa Langfart — med egen Befordring, som bestod af et Par ret gode Ben. Skjøndt dette Befordringsmiddel er det naturligste af alle, er dermed ikke sagt, at det var det, som faldt bedst i min Smag. I Vinteren 1837—38 blev jeg saaledes pr. Fodpost sendt til Fru Petersens Familie i Viuf med en Otting Smør, der med Emballage maatte have en Vægt af noget over 30 Pund. Vejen mellem Klejs og Viuf er mindst seks Mil, og den skulde jeg med den nævnte Vægt tilbagelægge en kort Vinterdag. Jeg naaede først gennem Vejle ved Solnedgang og havde endnu to Mil til Viuf. Det gik ikke i nogen hurtig Marsch disse to Mil. Jeg var allerede træt, og Smørottingen, forekom det mig, blev tungere for hvert Skridt, jeg gjorde. Da jeg naaede til Blaakær Skov, randt mig i Tanker alle de skrækkelige Historier, som jeg i min Barndom havde hørt om Røvere, som i denne Skov overfaldt og udplyndrede vejfarende Folk, og som ved underjordiske Klokker, hvorfra der gik Traade over Vejen, blev underrettet om Rejsendes Nærværelse. Jeg vil slet

ikke paastaa, at jeg begyndte Vandringen gennem Skoven uden en vis Angst. Omtrent midt i Skoven naaede mig en Bondevogn, og jeg bad om at maatte køre med. Det maatte jeg nok; men Manden skulde kun køre til Udkanten af Skoven, hvor hans Gaard var beliggende; men saa var den største Fare da ogsaa overstaaet. Jeg havde endnu et godt Stykke Vej tilbage, og naaede først til Viuf ved Sengetid, og det i en temmelig forkommen Tilstand. Jeg fandt venlig Modtagelse og kom snart i Seng, hvortil jeg trængte i høj Grad. Jeg lagde mig til Ro med den Beslutning at tage en forsvarlig Morgenlur den næste Dag, hvad jeg ogsaa gjorde. Om Gaarsdagens Anstrængelse mindedes jeg endnu ved Træthed og Værk i Lemmerne. Jeg besluttede saa ikke at vende tilbage den Dag, men hvile rigtig ud til Hjemturen næste Dag. Jeg slog Følge med Gaardens Karle, som kørte Træ hjem fra Skoven, spiste og drak med dem, og saa næste Dags Morgen tiltraadte jeg Hjemrejsen. Jeg hørte ingen Mis-hagsytringer over, at jeg var udebleven en Dag længer end paaregnet. Paa denne Tur besluttede jeg fast, at jeg ikke vilde tjene Forpagter Petersen en Time ud over den Tid, jeg allerede var fæstet til, nemlig til 1ste November 1838. Jeg tænkte den Gang endnu ikke paa, at min Tjeneste i Klejs skulde blive af endnu kortere Varighed.

Samme Vinter blev jeg en Dag sendt til Horsens for at hente et større Pengebeløb, flere Hundrede Rigsdaler. Hvad der var Grunden til, at jeg ikke kunde faa Pengene før langt ud paa Aftenen, det véd jeg ikke; men det véd jeg, at det var sent Sengetid, da jeg med de mange Penge i Lommen begav mig paa Hjemvejen fra Horsens. I Mulm og Mørke traskede jeg saa afsted de $2\frac{1}{2}$ Mil til Klejs. Forpagter Petersen var den eneste, der endnu var oppe paa Gaarden, da jeg et Stykke over

Midnat naaede hjem. Han har aabenbart ikke været ret vel tilmode over min lange Udeblivelse. Om det var mest for min Skyld eller mere for Pengenes, det fik jeg aldrig at vide. Med synlig Glæde modtog han mig i Gangdøren og førte mig ind i Dagligstuen, hvor jeg afleverede Pengene og afgav Rapport om Dagens og Aftenens Hændelser.

Naar jeg saa udførligt, som sket er, har dvælet ved min Tjeneste i Klejs, saa er det sket for til min tidligere Omtale af Tyendeforhold paa almindelige Bøndergaarde, paa Herregaaarde, Proprietærgaarde og enkelte større Bøndergaarde at føje et Supplement til yderligere Belysning af Tyendeforholdene paa de sidst nævnte tre Slags Gaarde, hvor man ganske anderledes forstod at udnytte Tyendet til sin Fordel end hos Bønderne, samtidig med at man viste langt ringere Interesse for Tyendets Vel, end Tilfældet var hos den egentlige Bondestand.

Dersom det over Hovedet er muligt, at Drengene i 12—14 Aars Alderen kan skabe sig Idealer, saa havde jeg mit Ideal fuldt færdigt, da jeg var i denne Alder. Jeg holdt af Skolen, og jeg holdt af Læreren; men Disciplen vilde være som hans Mester, mindre kunde ikke gøre det; med andre Ord: Jeg kunde ikke tænke mig nogen større Lykke end den at blive Skolelærer. Bedstemoder gjorde Hr. Hansen bekendt med min højtflyvende Plan, og han erklærede, at hvad Evner angik, kunde jeg nok naa dette Maal; men hvor skulde Pengene komme fra til at læse for? Vel var et toaarigt Ophold paa et Seminarium ikke saa dyrt den Gang, som det blev senere, og to Aar maatte jeg kunde hjælpe mig med. Med fuldstændig tomme Hænder kunde der imidlertid intet udrettes, og jeg og de, der særligt vilde mit Vel, var just saaledes situeret. Som tidligere omtalt maatte jeg saa efter min Konfirmation ud at tjene. Dette var

i og for sig ingen Ulykke, og jeg fandt mig ogsaa ret vel til Rette i denne Stilling, om den end ikke fuldtud tilfredsstillede mig. Saa kom med Sommeren 1838 et Vendepunkt i min Tilværelse, som jeg tillægger afgørende Betydning for hele mit følgende Liv.

I Horsens havde man ogsaa den Gang det saakaldte St. Hans Marked, som afholdtes omkring den 24de Juni. Det samme Marked har ogsaa efter den Tid stadig været anført i Almanakkens Markedsfortegnelse; men Markedets Karakter er gennem Aarenes Løb bleven en hel anden end tidligere. Den Gang som nu var der Kreaturmarked, som holdtes udenfor Byen, men paa dennes Grund. Vender man sig fra Kreaturmarkedet til det Liv, som rører sig i Byens Gader, saa er det just her, at Forskellen mellem da og nu kendeligst kommer til Syne. Paa hin Tid drog man til Marked for at købe eller sælge Nødvendighedsgenstande dels i Butikerne og dels paa aaben Gade. Saaledes stod paa Markedsdagen langs Torvets søndre Side en tæt sluttet Række Landboere, Koner, Piger og Mænd med hjemmelavede Alenvarer, Vadmel, Lærred og Hvergarnstøjer, Uldgarn og andre Landbrugs- og Husflidsartikler. Her kunde saa Tjenestefolk og andre forsyne sig med disse nødvendige Genstande. Som et Kuriosum kan anføres, at nogle Koner var placeret paa Torvet, hver ved sit lille Bord, hvorfra de havde Udsalg af Franskbrød og ristet saltet og røget Aal, og fra disse Borde hentedes saa for nogle Skilling mangan en Bid, som fortæredes paa Stedet. Gik man saa fra Torvet gennem de to Teltrækker paa begge Sider af den brede Søndergade, mødte Øjet stadigt Nyttegenstande. En Mængde Haandværkere fra selve Byen og ogsaa langvejs fra falbøde her deres Varer. Hattemagere, Skomagere, Kunstdrejere, Bundtmagere, Børstenbindere, Kurvemagere, Baand- og Traadhandlere, Urmagere, Bog-

bindere, Modehandlerinder, Kagebagere o. fl. stod med rigelig Forsyning i deres respektive Telte, foran hvilke de Lysthavende var sammenstuvet, stundom indtil Trængsel.

Ganske anderledes tager en Markedsdag i Horsens ved Midsommertid sig ud i vore Dage. Naar Kreaturmarkedet undtages, søger Landboerne til Marked nærmest for at more sig, og Markedsdagen er mere en Forlystelsesdag, end den er en Dag til Køb eller Salg af nyttige eller nødvendige Ting. Det er nærmest Ungdommen, som slaar Gækken løs, men den gør det da ogsaa til Gavns. Pyntede som Dukker møder de unge frem, og man skal søge længe for at finde en Bondekarl iført Vadmels Tøj, eller en Pige, som møder i Hvergarns Kjole. Fine Klædes Klæder og lyse Sommerdragter giver Markedsgæsterne fra Landet en vis Lighed med Købstadbefolkningen, som man endog søger at overtrumfe, hvad Kostbarhed og Elegance angaar. Dette gælder da især Gaardmændenes Sønner og Døtre; men den senere Tids høje Tyendeløn hjælper ofte Tjenestefolk med. Det er egentlig først, naar man hører de unge tale, at Illusionen forsvinder. Hvorledes morer man sig saa? Ja, der er jo Gøgl i Overflod; mange skal naturligvis en Tur paa Lunden; men at gaa Vejen gennem Kattesund og Amaliegade, det gør man ikke gerne paa en Markedsdag; der staar jo ogsaa smukke Landauere nok til Tjeneste, og de benyttes flittigt. Naar saa et Læs af unge Herrer og Damer naar til Lunden, saa er det næppe det smukke Anlæg, der særlig lægger Beslag paa Opmærksomheden, man havner i Pavillonen og skal smage lidt paa de forskellige Vine. Er man gaaet Glip af Køreturen til Lunden, frembyder Konditorierne inde i Byen altid nogen Erstatning. Samtidig med en saa flot Optræden af Gaardmændenes Sønner og Døtre ved Markeder, Dyrskuer og lignende Lejligheder skrives der op om Nødstilstanden

for det danske Landbrug. Har dette ikke en temmelig stærk Bismag af Ironi?

Jeg var da ogsaa kommen til St. Hans Marked i Horsens Anno 38. Jeg købte Vadmel til et Sæt Tøj, og da jeg var færdig med dette Indkøb, vel ogsaa med mine Penge, og havde bragt Tøjet til Farveren, var Hovedparten af mine Ærinder besørget. Paa Søndergade traf jeg min Lærer fra Breth Skole, som jeg ikke havde set det sidste Par Aar, og som imidlertid havde faaet Ansættelse i Hatting. Jeg var meget glad ved dette Møde, og jeg fik Indtrykket af, at Hr. Hansens Interesse for mig endnu ikke var forduftet. I Samtalens Løb spurgte Hansen mig, om jeg vidste, at Pladsen som Lærer i Staxrode vilde blive ledig til Efteraaret, naar Frands Rasmussen tog paa Seminariet i Lyngby. Dette havde jeg ikke hørt noget om. Hansen raadede mig saa til at søge Pladsen, hvad der efter min Mening nok vilde blive frugtesløst. Du skal dog tale med Paster Bøttger derom, mente Hansen, da det nok væsentlig bliver ham, der faar Indflydelse paa Besættelsen, og Du véd, at Du staar vel anskreven hos ham, og Du faar da ikke mindre, end Du har. Saaledes fremstillede Hr. Hansen Sagen, og han slap mig ikke, før jeg lovede ham, at jeg den paafølgende Søndag vilde gaa til Barrit Præstegaard for at tale med Præsten om den ledige Lærerplads ved Staxrode Skole.

Ifølge Aftalen med Lærer Hansen paa Markedsdagen i Horsens begav jeg mig den bestemte Søndag paa de kendte Veje til Barrit Præstegaard. Med den Smule Selvkritik, jeg sad inde med, var det ikke uden en vis Ængstelse, at jeg den Dag traadte ind i Pastor Bøttgers Værelse, hvor jeg paa Præstens Spørgsmaal om, hvad der førte mig did, fremstammede mit Ærinde, om der ingen Mulighed var for, at jeg kunde faa den ledige Lærerplads

i Staxrode. Præstens første Svar var det Spørgsmaal: »Synes Du virkelig, at en Dreng som Du kan forestaa en Skole?» Jeg var nu kommen i Ilden, og dermed var hele min Forlegenhed ogsaa blæst bort. Jeg tillod mig at minde Præsten om hans Tilladelse, da jeg for noget over to Aar siden hentede min Skudsmaalsbog i Præstegaarden; jeg var endog fræk nok til at føje til, at jeg, dersom Præsten vilde være mig behjælpelig, mente at kunne udfylde Pladsen lige saa godt som de, der hidtil havde beklædt den (almindelige Bønderkarle). Det hjalp ikke, at Præsten raadede mig til at slaa denne Galskab af Hovedet; jeg blev ved mit. Saa endte da Sagens første Behandling med, at Præsten sagde: »Ja, i Dag kan jeg i alt Fald ikke sige Dig noget bestemt, men kom igen næste Søndag, saa kan vi tales nærmere ved.« Denne Ytring vakte hos mig noget Haab, hvor svagt dette end var. Jeg forlod Præstegaarden med en anden Følelse end den, hvormed jeg var kommen. Fra Præstegaarden ilede jeg til mine gamle Bedsteforældre for at meddele dem min Plan, og hvorledes jeg havde begyndt at realisere den. Med en Hovedrysten hørte de paa, at Munden hos mig løb over med det, Hjertet var saa fuldt af. Efter en Uge, der forekom mig forfærdelig lang, kom endelig den næste Søndag, og jeg glemte ikke, hvor min Vej den Dag førte hen. Jeg blev imidlertid slet ikke klogere paa Sagen end forrige Gang; thi Pastor Bøttger erklærede, at han endnu ikke kunde give mig nogen Besked; jeg maatte komme igen om en eller to Uger, jeg husker ikke, hvilken af Delene det var. Noget skuffet trøstede jeg mig dog selv med, at jeg skulde komme igen. Paa den til 3die Behandling af Sagen bestemte Søndag stævnedes jeg igen til Barrit Præstegaard, og denne Gang syntes jeg, at Lykken gjorde mig Følgeskab. Der blev denne Dag talt meget frem og tilbage,

for og imod; det Hele havde Karakteren af et længere Krydsforhør. Senere forstod jeg, at den hele Manøvre gik ud paa at faa konstateret, at mit Ønske om at blive Lærer var bygget paa en nogenlunde solid Grund. Saa sluttede Præsten endelig af med den Besked: »Kan Du straks forlade Din Tjeneste i Klejs for hos Lærer Nielsen i Barrit at modtage nogen Forberedelse til og Øvelse i Skolegerningen, saa tror jeg nok, Du kan være sikker paa Pladsen i Staxrode.« Præsten skulde nok selv ordne Sagen med Nielsen. Det er en Selvfølge, at jeg ilede med at meddele de to kære gamle Resultatet af mine Søndagsvandring til Præstegaarden, og jeg fik af dem Tilsagn om Ophold hos dem i den Tid, jeg skulde gaa i Over-Barrit Skole hos Hr. Lærer Nielsen.

Det gjaldt nu om snarest muligt at slippe bort fra Klejs. Dette gik dog ikke saa ganske let; thi Forpagter Petersen viste sig i denne Henseende mindre elskværdig. Jeg skulde, det var hans Fordring, skaffe i mit Sted en Mand, som han var tilfreds med, eller forblive i Tjenesten til 1ste November, til hvilken Tid jeg var fæstet. Jeg har aldrig været i Tvivl om Hr. Petersens juridiske Ret; men jeg vil bede andre dømme om, hvor vidt hans Handlemaade ogsaa kan staa Maal for en moralsk Dom. Jeg fik snart fat paa to unge Mennesker, den ene efter den anden, som var jævnaldrende med mig; men ingen af dem fandt Naade for Hr. Petersens Øjne. Langt om længe lykkedes det mig at faa en Karl i 24 Aars Alderen til at overtage min Plads, og ved Avlskarlens Bistand fik jeg endelig denne godkendt. Det var over Midten af Juli Maaned; Høsletten var begyndt, og en hel Dag maatte jeg svinge Leen sammen med Karlene. Det gik mig, som der synges om en bekendt Skolemand:

»Men i de Knøses Række en trasker langt æbag,
Han kan ej Skaaret strække med sine tunge Drag «

Den følgende Dag mødte min Stedfortræder, til hvem jeg maatte afstaa hele min Sommerløn for de tilbageværende tre Maaneder, og jeg forlod Klejs.

Da jeg samme Dag eller maaske først Dagen efter meldte mig hos Pastor Bøttger, bebrejdede denne mig, at jeg alt for længe havde ladet vente paa mig; men da jeg saa forklarede for ham Grunden til min Tøven, lod han Naade gaa for Ret, og saa skulde der tages fat med Alvor. Præsten vilde give mig Undervisning i Dansk, og Resten overdroges til Lærer Nielsen. Saa mødte jeg da i Over-Barrit Skole, hvor jeg forud var bleven introduceret af Præsten. Af Nielsen, der ikke blot var en vel oplært Seminarist, men ogsaa havde gennemgaaet et over 30 Aar langt Kursus i Erfaringens Skole, modtog jeg mangt et gavnligt Vink ikke alene i den korte Tid, jeg gik i hans Skole, men mange Gange siden efter. Melchior Nielsen var blandt Seminaristerne fra Borris, hvor han samtidig med at læse til Eksamen tjente Forstanderen som Kusk, men vandt alligevel saa godt frem, at han dimitteredes med Hovedkarakteren »Udmærket duelig«. Jeg saa den Gang op til ham og har altid senere tænkt paa ham med Højagtelse. Jeg lærte en hel Del (mest praktisk) i en Maanedstid indtil Høstferien, og under denne fortsattes med Theorien. Kun med Dansk gik det mindre godt. Havde jeg t. Eks. skrevet en Stil til Præsten og skulde have den rettet og bedømt, ja, saa var han ikke hjemme, eller havde han fremmede, eller forelaa der uopsættelige Forretninger. I slige Tilfælde udfyldte saa Nielsen Hullerne. Saaledes forløb saa Tiden til 27de September, da jeg overtog Skolen i Staxrode for Dagen efter at begynde den Gerning, jeg saa ivrigt havde ønsket mig. Jeg var den Gang $16\frac{2}{3}$ Aar gammel. Den aarlige Løn udgjorde paa den Tid 32 Rigsdaler Sølv, fornødent Brændsel samt Kost og Logis paa Omgang hos

Skoledistriktets Beboere. Jeg meldte mig hos Skoleforstander Christen Olesen (kaldet Rand), der anviste mig mit første Logis hos Skovfoged Søren Hansen. I denne Stilling og for denne Løn tilbragte jeg fire Aar i Staxrode fra 27de September 1838 til 30te September 1842.

Nogle Dage før jeg skulde tiltræde Pladsen i Staxrode, overraskede Pastor Bøttger mig med den Meddelelse, at jeg, før jeg overtog Skolen, skulde underkaste mig en Prøve hos Hs. Højærværdighed Provst M. Plesner i Glud Præstegaard, noget, jeg slet ikke tidligere havde haft nogen Anelse om. Med et Brev fra Pastor Bøttger begav jeg mig altsaa paa Vej til Glud Præstegaard, men havde det Uheld ikke at træffe Provsten hjemme. Jeg var glad ved at slippe for saa godt Køb. Da jeg kom tilbage til Barrit Præstegaard med uforrettet Sag, erklærede Præsten, at jeg skulde afsted igen den næste Dag, og jeg maatte naturligvis bøje mig for den ubønhørlige Skæbne. Fra min Skoletid kendte jeg den gamle Provst som en særdeles elskværdig Personlighed, for hvem jeg ingen Frygt nærrede; men jeg var alligevel bange for, at jeg ved at blive vejet skulde blive funden for let. Jeg kom altsaa anden Gang til Glud Præstegaard og traf nu Provsten hjemme. »Saa det er Dig, som vil være Lærer i Staxrode.« »Ja, det var da mit Ønske, dersom Provsten vil forunde mig Pladsen.« Den gamle Provstemand mente saa, at jeg maatte trænge til nogen Frokost efter en Morgentur paa 2¹/₂ Mil, og at »uden Øl og Mad er Helten ingenting«. I skøn Forening spiste saa Provsten og jeg Frokost, hvortil enhver af os nød sin Snaps. Saa inviterede Provsten mig med sig ind paa sit Studereværelse, hvor han gav mig Skrivetøj og den Opgave »at skrive alt, hvad jeg vidste om Kong David.« Han lod mig saa ene en Timestid, kom saa tilbage og læste, hvad jeg havde skrevet, og det kan ikke have været ret meget,

da min bibelhistoriske Viden ikke strakte sig synderligt længer, end Birchs lille Bibelhistorie gav Anvisning paa, gjorde mig opmærksom paa nogle grammatikalske Bummerter, men ytrede hverken Tilfredshed eller Misfor nøjelse. Saa kom anden Akt. Provsten slog op i Balles Lærebog det Stykke: »Enhver bør anse den Stand, hvori han er sat, som et Kald af Gud.« Saa lagde han Bogen foran mig og sagde, at nu skulde jeg blot betragte ham som Skolebarn og saa rette Spørgsmaal til ham om Indholdet af det nævnte Stykke i Lærebogen. Jeg spurgte saa med Bogens Ord: hvorledes enhver osv. Saa mente Provsten, at Spørgsmaalet kunde fremsættes saaledes, at det baade blev kortere og mere fatteligt for Børn, og det Kunststykke skulde jeg forsøge at udføre; men det var mere, end jeg kunde hitte ud af, og den gamle Mand maatte saa selv besørge Forkortelsen og Tydeliggørelsen, og saa forstod jeg Sagen med det samme. Jeg kan ikke nægte mig selv den Glæde at udtale om Provst Plesner: Han besad en sjælden Evne til at tale med Børn og faa disse til igen at udtale sig, og han var ret i sit Element, naar han paa sine Visitatser, som han hvert Aar holdt i samtlige Skoler i Provstiet (Bjerge og Hatting Herreder), kom i livlig Samtale med Skolebørnene. Der som nogen gejstlig Mand, som jeg ved min Embedsstilling er kommen i Forhold til, skulde stilles ved Siden af eller over gamle Provst Plesner, saa maatte det vel være Biskop G. P. Brammer. Provst Plesner var Læreren i Ordets fulde Betydning. Det var Højtidsdage for Lærerne, naar de havde den venlige Provst paa Visitats i deres Skoler. Disse indskudte Bemærkninger om den gamle Provst Plesner kan nok læses som staaende i Parenthes. — Saa var da Prøven til Ende, og Provsten medgav mig et Brev til Pastor Bøttger. Jeg var naturligvis meget spændt paa at erfare Brevets Indhold, der

jo maatte angaa mig og Prøven i Glud Præstegaard. Da Præsten havde læst det til Ende, udbrød han: »Det var Ret; Provsten skriver, at han er vel tilfreds med dine Præstationer.« Hvor nøjsom!

Den Gang kunde jeg ikke forstaa Grunden til, at jeg maatte aflægge den omtalte Prøve. Siden efter har jeg godt indset, at Pastor Böttger derved søgte at faa Ryggen fri, saa at Ansaret for min Ansættelse helt blev lagt over paa Skoledirektionen. Efter at Loven af 8de Marts 1856 var udkommen, fik den Omstændighed, at jeg saaledes var antaget af Skoledirektionen, den Virkning, at de 4 Aar, jeg var Lærer, før jeg fik Skolelærer-Eksamen, paa mit Andragende derom blev medtagen ved Ansættelsen af min Anciennitet, saa jeg forholdsvis meget tidlig rykkede op til at faa Alderstillæg efter nævnte Lovs § 10. Paa et langt senere Tidspunkt indbragte de to Dages Vandringer mellem Barrit og Glud Præstegaarde mig saaledes flere Hundrede Kroner.

Skolen i Staxrode havde, da jeg overtog den, kun et lille Børneantal (20—30), fordelt i to Klasser. I ældste Klasse var der en stor, gammel Dreng, som paa Grund af manglende Kundskaber var nægtet Adgang til Konfirmation foregaaende Paaske, og som kun var 1¹/₂ Aar yngre end jeg. Samme Dreng havde derhos Ord for at være en slem Dreng, som ofte havde voldt min Formand ubehagelige Bryderier. Faa Dage efter min Ankomst kom min Nabo, som selv havde flere Børn i Skolen, ind til mig og fortalte flere grimme Historier om den store, gamle Dreng. Han sluttede med at udtale: »Du maa tage Formiddagen med ham, ellers spiller han Dig snart paa Næsen.« Jeg tror, at Manden mente mig det godt, og jeg udnyttede de givne Oplysninger. Jeg var stadig opmærksom paa den store Jens; maaske var jeg ikke fri for at søge Lejlighed til at lade ham føle, at jeg i mere

end en Henseende var hans Overmand. Lejligheden lod ikke længe vente paa sig. Jens opførte sig mindre nobelt overfor nogle af Pigerne, og disse klagede over ham. Efter en kort Undersøgelse, som viste, at Klagerne var begrundede, tildelte jeg Drengen en forsvarlig Dragt Prygl, der, det tror jeg, havde den Virkning, at han holdt op med sine raa Bøllestreger, og han og jeg blev gode Venner, saa det var baade første og sidste Gang, jeg straffede ham. Dette var en af mine første Bedrifter som Pædagog. Om den kan staa Maal overfor Pædagogikkens Regler, lader jeg staa hen; men Hensigten blev naaet, om den end ikke helliger Midlet.

Det maatte nu i første Række være min Opgave at udrette saa meget nyttigt i Skolen, som det med mine ringe Kvalifikationer var mig muligt. Jeg er mig da ogsaa bevidst, at jeg samvittighedsfuldt røgtede min Skolegerning. Omtrent tre Uger efter min Ansættelse afholdtes den befalede Efteraarseksamen, der selvfølgelig ikke i særlig Grad berørte mig. I Vinterhalvaaret ventede jeg Dag efter Dag paa at se Præsten komme paa Skolebesøg, særlig da jeg vidste, at han var meget ivrig i denne Gerning, og jeg udtrykkelig havde anmodet ham om at komme ret ofte. Uge gik efter Uge, Maaned efter Maaned, men der kom ingen Præst. Først ved Eksamen det paafølgende Foraar gav han Møde. Jeg var slet ikke tilfreds med Præstens lange Udebliven; jeg lagde Hovedet iblød for at udfinde Grunden dertil; men jeg fandt ingen og kan endnu — 63 Aar efter den Tid — ikke forstaa, hvorfor Pastor Bøttger undlod at besøge Staxrode Skole, hvor der nok kunde være et og andet at gøre for en Mand med nogen Erfaring til Gavn baade for Skolen og for mig. En Hensigt maa Manden alligevel have haft. Jeg tumlede altsaa hele Vinteren paa egen Haand og efter eget Tykke med Skolen, indtil der det følgende

Foraar igen skulde holdes Eksamen. Paa Eksamensdagen havde jeg til at begynde med nogen Eksamensfeber; men den forsvandt dog temmelig hurtigt, da det gik taaleligt med Overhøringen, og Præsten udtalte sin Tilfredshed med Skolen. Efter den Tid besøgte Præsten Skolen lige saa hyppigt som Sognets øvrige tre Skoler.

Ved Siden af Skolearbejdet var der levnet mig rigelig Tid til at arbejde paa min videre Udvikling og forberede mig til en Gang at blive optaget paa et Seminarium for efter Eksamens Erhvervelse at fortsætte min Gerning under noget heldigere Forhold. Men det er et sandt Ord, Balle siger: »Erfaring viser, at Menneskene ikke er saa gode, som de burde være,« det kunde i hvert Fald fuldtud finde Anvendelse paa mig. Ved at skifte Opholdssted hver Ugedag blev jeg hurtig kendt med alle Familier i Skoledistriktet, og naar Skoletiden var til Ende, færdedes jeg til Stadighed omkring blandt disse, især hvor der var flere unge Mennesker, og jeg deltog endog især om Sommeren i deres Arbejder paa Mark og i Eng. I Klejs havde jeg jo faaet tilstrækkelig Øvelse. Til disse stadige Smaaudflugter bidrog formentlig min mindre hyggelige Skolestue og et endnu uhyggeligere Rum umiddelbart ved samme. I Høsten 1839 tog jeg ligefrem Høst-tjeneste hos en Fæstebonde i Byen. Et Supplement til den lille faste Løn kunde der nok være Anvendelse for. Sammen med Datteren i Gaarden, en grim, gammel Pige, besørgede jeg saa Indavlingen af hele Aarets Høst. Gaarden var paa $3\frac{1}{4}$ Tønde Hartkorn. Værst var jeg faren med en Ærteager. Det var et langvarigt og anstrængende Arbejde at faa de lange Ærteranker løsnede fra Roden; jeg manglede vel den fornødne Færdighed, men maatte hænge i, og saa gik det. En egen Fornøjelse fandt jeg i at spille Kegler. En almindelig Samlingsplads til denne Sport var en fra Grevskabet Frisenborg

pensioneret, gammel Skovrider Wachmanns Sted tæt ved Skoven syd for Byen. Man maa nu ikke bilde sig ind, at der her fandtes en Keglebane, svarende til Nutidens Fordringer. De otte om Kongen anbragtes paa en aaben Plads, og der langedes saa til dem med runde Kampesten, saa store som Spillerne kunde kaste dem. Pottespil var det almindeligste. I en Hat lagde hver Spiller et vist Antal smaa Stene, t. Eks. 10, og tog et lignende Antal i sin Lomme. Efter hvert Slag til Keglerne tog Spilleren af Hatten saa mange Stene, som han havde slaet Kegler, eller lagde en Sten fra sin Lomme i Hatten, dersom han havde slaet forbi. Var Hatten tømt, maatte den eller de, som under Spillet ikke havde erhvervet hele Indsatsen tilbage, tilkøbe sig det manglende for klingende Mønt, der saa fordeltes mellem dem, der havde indspillet mere end de 10 oprindelig deponerede Stene. En ny Indsats, og Spillet begyndte forfra. Næsten hver Søndag Eftermiddag og ikke sjældent ogsaa Søgnedags Eftermiddage, ofte til sent ud paa Aftenen, spillede jeg Kegler, om ikke med andre, saa med Hr. Wachmanns to voksne Sønner, Clemens og Jakob. En Gang kom jeg galt afsted, og værre kunde det let være gaaet. En Husmand, Frits Cramer, fra Vrigsted Løgballe mødte regelmæssig til Keglespil hver Søndag Eftermiddag. En Gang, da det just var min Tur at slaa, og Stenen alt var mig ude af Haanden, fo'r Frits uforsigtig over Banen, og min Sten ramte ham saa eftertrykkeligt paa den ene af Hofterne, at han med et Brøl styrtede om paa Jorden. Vi var vel begge mere eller mindre skyldige. Vel fik Manden ikke varig Mén af Slaget; men der forløb dog flere Uger, inden han igen blev i Stand til at genoptage den saa kære Sport. De lange Vinteraftener drev jeg om snart hist, snart her. Kortspil befattede jeg mig dog ikke synderligt med. Med Læsningen gik det kun smaat, om

jeg end ikke helt forsømte den; og denne Forsømmelighed maatte jeg som Elev paa Jelling Seminarium dyrt betale i Vinteren 1842—43. Sammen med min Ven og Præstekammerat, Ole Olesen jun., tilbragte jeg ligeledes mange fornøjelige Timer. —

I alt væsentligt forløb de 2 første Aar i Staxrode for mig paa den foran skildrede Maade. Man vil forstaa, at jeg hørte til dem, der levede i Øjeblikket, medens jeg lod Fortid og Fremtid omtrent skøtte sig selv. Men ved denne Tid, det var Eftersommeren 1840, indtraf en Begivenhed, der baade gav mit Liv et noget fyldigere Indhold og samlede mine Tanker mere end hidtil om et Fremtidsmaal. Herom siden. — For Tiden vil jeg indbyde Læseren til at følge mig paa et langt, langt Spring tilbage i Tiden, omtrent en Snes Aar, for derefter Skridt for Skridt at ledsage mig tilbage til det Tidspunkt, som jeg nu foreløbig vil forlade. Jeg vil saa præsentere for ham Personer og Forhold, hvorom jeg hidtil har iagttaget Taushed; men som dog — i det mindste for en Persons Vedkommende — har øvet en væsentlig, ja en afgørende Indflydelse paa hele mit følgende Liv. Og nu til Sagen.

Til lettere Forstaaelse af det, som følger, vil jeg forudskikke en lille Stump Personalhistorie, der dog kun vil berøre Familierne i 2 Gaarde, den ene i Neder-Vrigsted, den anden i Staxrode. Gaarden i Vrigsted hed Damgaard og ejedes af Mikkell Rasmussen, som saa stadig nævnedes Mikkell Damgaard. Han var kommen i Besiddelse af Gaarden ved Giftermaal med sin første Hustru, Elisabeth hed hun. Denne Forbindelse blev kun af kort Varighed, da Elisabeth afgik ved Døden i en ung Alder. Om der var Børn i dette Ægteskab, véd jeg ikke; i hvert Fald var der ingen, som opnaede den voksne Alder. Inden lang Tids Forløb indgik Mikkell Damgaard nyt

Ægteskab med Pigen Kirsten Jørgensdatter fra Gaarden Sønderhaab i As Sogn. Dette sidste Ægteskab blev vel-signet med en stor Børneflok, jeg mener at have hørt, at Antallet af Børnene var 13. Mange af disse døde som ganske smaa. Jeg har kendt 6 af dem som voksne og i gift Stand og 5 som gamle Folk. — Om Beboerne af Gaarden i Staxrode gaar min Kundskab ikke længer tilbage end til Fæstegaardmand Rasmus Vinther og den-nes Hustru Inger Marie Mikkelsdatter. I deres Ægteskab havde de Sønnen Mikkel, den foran nævnte Mikkel Dam-gaard i Vrigsted. I en forholdsvis ung Alder blev Inger Marie Enke, men indlod sig senere i nyt Ægteskab. Det er bleven mig fortalt, at hun skal have været en ual-mindelig smuk Kvinde, og at hun derhos har været en prægtig Husmoder, derom vidner en Mangfoldighed af troværdige Fortællinger, jeg har hørt om hende. Jeg lærte hende aldrig at kende; hun døde i Januar Maaned 1835. Om hendes sidste Giftermaal har jeg ladet mig fortælle: Ved et Bryllup i Byen var blandt andre tilstede en Ungkarl fra en af de 2 Hjerrildgaarde i Stouby Sogn. Han hed Søren Hansen og var af Godsejer, Grev Rantzau til Rosenvold, udset til vordende Fæster af sin Fødegaard. Ved dette Bryllup blev Søren Hansens Opmærksomhed i særlig Grad rettet paa Inger Marie, den unge Enke, og ved at udspørge en af Bryllupsgæsterne om den smukke Pige, som sad paa en bestemt betegnet Plads ved Gildebordet, fik Søren oplyst, at hun var Rasmus Vinthers endnu unge Enke. Uden lang Betænkning gav han Afkald paa den ham tiltænkte dejlige Gaard i Hjer-rild, hvor der oven i Købet var Velstand inden Døre, friede til Inger Marie, som da sad i temmelig trange Kaar, blev bønne hørt og overtog i Fæste samtidig med, at han giftede sig, den langt ringere Gaard i Staxrode, hvis hidtidige Drift desuden lod en Del tilbage at ønske. Men

Hjertet var kommen til dets Ret, og det var Hovedsagen for Søren Hjerrild, som han blev kaldet efter sin Fødegård. I deres Ægteskab havde Søren Hjerrild og Inger Marie mindst 3 Børn, nemlig Datteren Else, der døde i Barnealderen af Kighoste, og Tvillingerne Rasmus og Ane. Rasmus, almindelig kaldet Rasmus Dam, blev ved Giftermaal med en Enke i Over-Vrigsted Ejer af en Gaard dersteds, og Ane blev gift med Ungkarl Christen Olesen, senere kaldet Christen Rand, fra Randgaarden, som hørte med til Staxrode. Christen Rand fik mange Aar derefter sin Hustrus Fødegård i Staxrode i Fæste.

I Damgaard voksede Børneflokket hurtigt. Mellem de 4 ældste Børn, Elisabeth, Inger Marie, Kathrine og Niels, var der saaledes kun korte Mellemlum, ved hvilken Omstændighed den i sig selv saa vanskelige og nødvendige Barnepleje end yderligere vanskeliggjordes. Dette undgik ikke ældre Slægtinges Opmærksomhed, og 2 af Pigebørnene toges i Pleje, Inger Marie af Søren Hjerrild og Hustru i Staxrode og Katrine af Thomas Christensen og Hustru i As Løkke. Thomas Christensen og Mikkel Damgaard var Svogre, gifte med to Søstre. Paa begge Steder henlevede begge Pigebørnene deres Barndom og Ungdom, saa de først ved Giftermaal tog Afsked med de respektive Plejehjem, som begge havde ydet fuld Erstatning for det egentlige Hjem i Damgaard. Af Grunde, som det ikke her er Stedet at omtale, i alt Fald ikke for Øjeblikket, retter jeg nu særlig min Opmærksomhed paa Inger Marie, der, som bemærket, var kommen til Staxrode.

Om det, der nu følger, er at mærke, at det ikke er og ikke kan være begrundet paa Erfaring eller Selvsyn. Men mine Kilder er saa paalidelige, at jeg i et og alt kan indestaa for Rigtigheden. Den lille Inger Marie var kun $1\frac{1}{2}$ Aar gammel, da hun i en noget forhutlet Til-

stand kom fra sit naturlige Hjem i Vrigsted til Staxrode. Ved forstandig og omhyggelig Pleje af Bedstemoderen kom hun dog forholdsvis hurtig til Hægterne og var et Par Aar senere allerede en blomstrende lille Pige, som snart blev Bedsteforældrenes Øjesten. I Særdeleshed hang hun ved Bedstefaderen, fulgte ham, hvor det var muligt, i Mark og Skov, ja endog i Huggehuset. Man maa nu ikke heraf drage den Slutning, at hun fik Lov eller Tid til Dagdriveri; Bedstemoder var ikke blot elskværdig i høj Grad, hun var ogsaa stræng, og Sønnedatteren blev tidlig vant til Sysselsættelse med noget nyttigt; Arbejdstid og Legetid vekslede efter bestemte Regler. — Søren Hjerrild var ikke saa ganske lidt foran sin Tid ikke alene som Landmand, men fuldt ud saa meget, hvad egentlig Oplysning angik, og denne Omstændighed havde en befrugtende Indflydelse paa den lille, livlige Pige, som desuden tidlig viste sig lærenem og lærelysten. I Skolen vandt hun saa hurtig frem, at hun i en Alder af 10 Aar kunde betegnes som Nr. 1. Men nu fulgte 2 onde Aar, sørgelige for Barnet og sørgelige for Bedsteforældrene. Pigen faldt i en Sygdom, som i lige Grad var skrækkelig og forunderlig. Ved at tale derom kommer jeg ind paa et Felt, som jeg, ærlig talt, helst vilde gaa uden om; men det forekommer mig, at de 2 Aar fra 10 til 12 Aars Alderen ikke kan forbigaaes, uden at der bliver et mærkeligt Hul i den lille Piges Barndomshistorie. Jeg vil da forudskikke den Bemærkning, at jeg naturnødvendig maatte drage i Tvivl, hvad jeg har hørt derom, hvis jeg ikke havde uigendrivelige Vidnesbyrd paa Haanden. Inger Marie blev altsaa syg, ingen forstod sig paa Sygdommen, og ingen kunde bringe Hjælp. Hun var ikke at formaa til at tage Næring til sig, naar hun kunde iagttages; troede hun sig derimod upaaagtet, kunde hun tage til Takke med Ting, som ingen kunde falde paa at anvende

som Menneskeføde. Haanden vægrer sig ved at lave en Liste over saadanne Ting. Paa denne Maade led hun frygtelig Sult og blev i kort Tid saa afkræftet og udmagret, at hun frembød et yderst sørgeligt Skue. En Gang var hun i et ubevogtet Øjeblik krøbet af Sengen for at sætte sig i Besiddelse af nogle mulne Brødskorper, hun havde faaet Øje paa, faldt om paa Gulvet og blev liggende, indtil andre igen hjalp hende tilbage i Sengen. En Gang var hun skindød i flere Timer. Denne skrækelige Sygdom hævedes dog omsider; om der anvendtes Lægemidler og da hvilke, derom har jeg enten intet hørt, eller har jeg glemt det. I forholdsvis kort Tid genvandt Barnet de tabte Kræfter, saa hun kunde færdes ude og inde som forhen. I Løbet af de betegnede 2 Aar indtraf imidlertid et andet lige saa sørgeligt og lige saa uforklarligt Fænomen. Pludselig og uden nogen tænkelig Aarsag blev Evnen til at tale hende berøvet. Det staar for mig, som varede denne maalløse Tilstand omtrent $\frac{3}{4}$ Aar, i alt Fald er det sikkert, at den varede flere Maaneder; jeg har hørt hvor mange, men jeg tør ikke her stole paa min Hukommelse. Imidlertid øvede Stumheden ingen Indflydelse paa Helbredstilstanden, som i det Hele var i stadig Fremgang. Saa en smuk Sommerdag (vistnok 1832) fik hun Lov til at følge med en Høstvogn, som fra Skovloden skulde hente et Læs Hø. Under Hjemkørslen vendte det tabte Mæle tilbage lige saa pludseligt, som det var tabt, og Glæden var ubeskrivelig for hende selv som for hendes Omgivelser. Men Glæden varede kun et Par Uger, saa vendte den gamle, sørgelige Tilstand igen tilbage. Man søgte Hjælp hos lærde og læge, men stadig uden Resultat. Der ymtedes om, at Ulykken havde sin Grund i onde Menneskers Virksomhed, og modstræbende fulgte man omsider Anvisningen paa at henvende sig til en saakaldet klog Mand i Bjerge,

som efter sin Bopæl kaldtes Jens Bilidt. Denne indfandt sig saa en silde Aftenstund, paastod, at det havde sin Rigtighed med, at et ondt Menneske her havde været paa Spil, lavede af medbragte Urter en Drik til BARNET og angav den bestemte Tid, da Tilfældet vilde være hævet og føjede sluttelig til, at, dersom man ønskede at kende den formodede Gerningsmand, havde man blot at lægge Mærke til, hvem der i de nærmeste Dage Gang efter Gang kom for at spørge til den lille Pige; thi en saaledes betegnet Mand kunde ikke udeblive, han skulde komme. Alt gik nøjagtigt, som den kloge Mand havde forudsagt det. En ældre Mand af tvivlsomt Rygte, men hvis Navn jeg ikke vil nævne, kom flere Gange i kort Tid, foregav et eller andet ubetydeligt Ærinde og spurgte stadigt til den syges Befindende. Inger Marie fik den tabte Taleevne tilbage for ikke mere at miste den, og alle i Huset troede — om end modvillig — paa Vismanden fra Bjerge; kun Inger Marie selv kunde ikke bevinge sin Afsky for ham. »Hvo det kan begribe, han begribe det!« Jeg er ikke overtroisk; men hvad skal man sige, naar man som her staar overfor Fakta, som ikke lader sig bestride, og som man alligevel ikke kan trænge til Bunds i? Jeg vælger at tie.

Nu kom der en lykkelig Tid for den saa tidlig og saa haardt prøvede lille Pige. Efter i hele 2 Aar at have været lovlig forhindret i at søge Skolen, begyndte hun nu igen med samme Lyst og med et lignende Udbytte som tidligere. De gamle Bedsteforældre var som ude af sig selv af Glæde, og Faster Ane, som omkring Aaret 1821 var bleven gift med Christen Rand og allerede havde sine 2 Børn, Søren og Ane Marie, tog sig med samme moderlige Omhu af Plejedatteren som af sine egne Børn. De 3 Børn betragtede og behandlede hverandre som Søskende og vedblev dermed hele Livet igen-

nem. Christen Rand var dog endnu ikke Fæster af Gaarden. Denne vilde Søren Hjerrild først afstaa efter Inger Maries Konfirmation. Hvorfor vel det? Omtrent 14^{1/2} Aar gammel blev Inger Marie konfirmeret 1ste Søndag efter Paaske 1835. 3 Maaneder forud døde den gamle Inger Marie, og den unge af samme Navn følte dette Tab som det største, der kunde tilføjes hende. Jeg véd ikke, om det var den næstfølgende Sommer eller Sommeren 1836, at hun en 6 Ugers Tid var i Horsens for hos en Jomfru Hjernø at lære Maaltagning og Tilskæring af Damekjoler for saa i Efteraaret 1836 at træde i Stedet for en Tjenestepige, som hidtil var holdt paa Gaarden. Tiden mellem 14 og 19 Aar forløb for hende paa den behageligste Maade. Hendes Udvikling gik sin stødte Gang, ingen Sygdom gjorde noget Afbræk heri, saa hun livsglad og struttende af Sundhed paa dette Tidspunkt var en vel udviklet og særdeles næt Pige, der, det kunde let skønnes, var den gamle Søren Hjerrilds Stolthed. Paa et Punkt var de to dog ikke altid enige. Inger Marie var flink i Syning og satte Pris paa selv at være pænt klædt fra Top til Taa. Mødte hun saa i en Kjole, som havde et mere moderne Snit end almindeligt, var dette slet ikke tilpas for den gamle Mand. Engang ved en saadan Lejlighed skal han have sagt til hende: »Husk paa, at Vorherre ikke har givet Dig gode Gaver, for at Du skal hovmode Dig!« Hun kunde dog stadig faa af Bedstefader, saa at sige, hvad hun pegede paa. Bedstefader var ogsaa ret vel pekuniært stillet, især efter at han ifølge en gammel testamentarisk Bestemmelse, som jeg forresten ikke kender, var bleven beneficeret med Kongetienden af Hornum Sogn. Tienden sorterede iøvrigt under Horsens Hospital, men indbragte Beneficiaren en aarlig Indtægt af 1 à 200 Rigsdaler. Denne paa hin Tid ikke ubetydelige Indtægt oppebar han i en længere

Aarrække, og der faldt da ogsaa nu og da lidt af til Inger Marie i klingende Mønt, dog langt fra saa meget, som man almindelig troede.

Jeg vil nu sige Læserne Tak for godt Følgeskab paa den Rundrejse, der begyndte med hint Tilbagespring i Tiden. Blot jeg nu ikke undervejs er bleven ham alt for kedelig! Under alle Omstændigheder har jeg da ført ham tilbage til Udgangspunktet. Paa nærværende Tidspunkt, der nøjagtigt kan sættes til Søndag Eftermiddag den 9de August 1840, vil man atter finde mig i Virksomhed ved Keglespillet ved Skovrider Wachmanns Sted. Fra dette Punkt, hvad baade Tid og Sted angaar, fortsætter jeg saa mine Optegnelser.

Den nævnte Augustdag var en Del unge Mennesker fra Vrigsted i Besøg hos Familien Christen Rand. Blandt disse mindes jeg Inger Maries ældste Søster Elisabeth og Rasmus Dams Steddatter Ane Grethe, begge livsglade, muntre Piger. Disse to kunde alene bringe Liv og Lystighed i hele Selskabet. Blandt anden Morskab besluttede de unge sig til en Fodvandring gennem Skoven ned til Havet, og for at faa det størst mulige Udbytte af Turen benyttede man forskellige Veje hen og hjem. Hjemvejen førte forbi Wachmanns og de der forsamlede Keglespillere. At Selskabet fra Skovturen gjorde holdt, og at Spillet foreløbigt indstilledes, det er noget, som følger af sig selv. I Flokken af de muntre unge var ogsaa Inger Marie. En Stund pasiareses nu op ad Stolper og ned ad Vægge, naturligvis om aldeles ligegyldige Ting, hvorefter de fremmede fortsatte deres Vej ad Byen til, og vi Stamgæster spillede videre. Som i Forbigaaende henkastede Inger Marie den Ytring til mig: »Du kunde da nok hen ad Aften komme op til os og være med til at følge de fremmede paa Vej hen imod Vrigsted!« Man vil vel nok undskylde, at jeg ikke sagde »Nej Tak!« til

en saadan Indbydelse. I god Tid — egentlig noget for tidlig — gav jeg Møde, og da der var spist til Aften, satte Toget sig i Bevægelse efter Vrigsted. Man valgte den længere Vej over Smedskær for at strække det behagelige Samvær ud, saa længe som muligt. Ankomne til Smedskær, talte man om at skilles; men Flertallet, deriblandt Ole Olesen, var for, at de fremmede skulde ledsages til deres forskellige Hjem i Over- og Neder-Vrigsted; kun Inger Marie erklærede bestemt, at hun ikke gik længere, dersom der da var nogen, som vilde følge hende hjem; thi ganske alene dristede hun sig ikke til at gaa saa sent paa Aftenen. Uden Betænkning meldte jeg mig til Tjeneste, om det var, fordi ogsaa jeg ønskede at vende tilbage, eller det var af en anden Grund, det er mig slet ikke ret klart. Vi skiltes altsaa ved Smedskær; den større Flok fortsatte ad Vrigsted, medens Inger Marie og jeg vendte tilbage til Staxrode. Aftenen hørte til de faa, vi danske kender lidt til. Et fuldstændigt Vindstille, en mild, næsten varm Luft og en skyfri Himmel, hvorfra Fuldmaanen sendte sit klare Lys ned til Jorden og dens Beboere, var de Faktorer, som bestemte Aftenens Karakter. Man kunde næsten misunde de Guds Skabninger, som ikke var fordømte til at tilbringe en saadan Aften med paafølgende Nat under Tag eller, hvad der endnu er værre, under Fjerdynen. Udenfor Gaarden, hvor Inger Marie hørte hjemme, fandt vi en nogenlunde antagelig Siddeplads, som vi tog i Besiddelse for at udhvile efter Fodturen, og for yderligere at nyde den sjældne Aften. Hvor længe vi sad her, véd jeg ikke; men vi hørte, at Ole kom tilbage efter at have været i Over- og Neder-Vrigsted. Hvad vor Samtale drejede sig om, véd jeg heller ikke; men et véd jeg, at der ikke fra nogen af os faldt den mindste Antydning til noget Forhold ud over et Goddag eller et Farvel. Da vi endelig

skiltes, sagde Inger Marie: Paa Tirsdag skal vi ruske Hør der henne i Toften, saa kommer Du nok efter Skoletid og hjælper os, og saa gik enhver til sit. Tirsdagen kom, og jeg mødte om Eftermiddagen for at ruske Hør, hvilket Arbejde foregik under Spøg og Latter. Ved Aftenens Frembrud forsvandt jeg pligtskyldigst. Efter den Tid nærmede vi to os hinanden mere og mere uden nogensomhelst Klarhed over Aarsagerne. Maaske foregik der alligevel inderst inde en Gæringsproces, som ingen af os endnu vidste Navn paa.

Ikke længe efter det her fortalte bærede Inger Marie mig med et lille Tillidshverv. Søsteren, den før nævnte Elisabeth, havde letsindigt og især paa Grund af Forældrenes utidige Indblanding indviklet sig i et uheldigt, vaklende Forhold til 2 samtidige Bejlere, den ene efter Forældrenes Hoveder, den anden efter Elisabeths Hjerte. Elisabeth bøjede sig omsider for de gamles Villie, og det gjaldt nu om at trække sig tilbage fra den forsmaaede med nogenlunde Anstand. Hun bad Inger Marie om at være sig behjælpelig dermed, fornemmelig med at faa skrevet en Slags Opsigelse til Vedkommende. Inger Marie kom saa hen i Skolen til mig, hvor hun mod Løfte om Taushed satte mig ind i Sagen og bad mig at hjælpe sig og Søsteren med den Forretning. Jeg opsatte saa en Klade, der nok har været det rene Vaas. Resten maatte de to Søstre saa selv besørge. Inger Marie har tillagt mig en spøgende Bemærkning ved denne Lejlighed, som jeg ikke selv husker, den nemlig: »Saaledes bærer vi to os ikke ad!«

Inger Marie og jeg viste hinanden gensidig smaa Opmærksomheder; jeg fik Blomster fra den Have, hun med nogen Grund kaldte sin, og jeg afskrev Sange til hende, hun sang nemlig gerne, ligesom vi vel ogsaa søgte og ofte fandt Lejlighed til at se og tale med hinanden. Jeg

kom inden ret længe til Klarhed over mig selv; jeg forstod, at jeg ikke kunde undvære Inger Marie, og jeg troede ogsaa at forstaa, at jeg heller ikke var hende ganske ligegyldig; maaske ventede hun endog paa en Erklæring. I Slutningen af September besluttede jeg mig til et Hovedslag, det maatte briste eller bære. Det gjorde dog ingen af Delene; thi Kujonen fik intet frem, naar han stod Ansigt til Ansigt med Genstanden for sine ungdommelige, varme Følelser. Der maatte forandres Tak- tik, og da vi atter mødtes, trykkede jeg hende ved Afskeden en Billet i Haanden, hvorefter jeg skyndsomst forsvandt. Eksplosionen var sket, og jeg ventede paa Følgerne. Længe udeblev disse dog ikke, og uden vidtløftige Forklaringer blev Pagten sluttet mellem os, den Pagt, der, om end ikke altid uanfægtet, dog har staaet sin Prøve i over 60 Aar. Inger Marie var den Gang 19 Aar, og jeg nærmede mig 18. Efter fælles Overenskomst skulde imidlertid 9de August betragtes som vor Forlovelsesdag, da, det mente vi begge, det var den Dag, det Frø blev saaet, som i saa kort Tid var spiret frem og havde sat Blomst. At vi begge nøde Lykken i fulde Drag, det vil vist ingen drage i Tvivl, maaske heller ikke, at vor Lykke hvilede paa en solidere Grund end et øjeblikkeligt Begær, der opstaar og forsvinder lige hurtigt.

Det skete manede da ogsaa til Alvor, og Fremtidsplanerne drøftedes ivrigt. En Tanke foruroligede os begge. Hvad vilde gamle Søren Hjerrild sige til den Historie? At han ønskede, saavidt muligt, at se sin Yndlings Fremtid sikret, dertil var der intet at sige, og hvad havde jeg at byde paa i den Retning? Inger Marie elskede den 78 Aar gamle Bedstefader, og hun havde Grund dertil. Tanken om den bedste Faders Mishag eller Vrede stod skrækkelig for os begge. Hvad var der saa at gøre andet

end at holde alt skjult for ham. Tossier, som vi var, mente vi at kunne gennemføre en saadan Hemmeligholdelse. Faster Ane og Ane Marie maatte sættes ind i Sagen; fra den Kant var der intet at befrygte. Ole Olesen maatte vi holde paa som et nødvendigt Onde, for at han kunde gøre Tjeneste som Postbud imellem os, og saa slog vi os til Ro med denne Ordning. At den gamle Mand, for hvem ogsaa jeg nærede ubetinget Højagtelse, alligevel mærkede Uraad, det er jeg tilbøjelig til at antage, og jeg har mine Grunde. En Gang siger han saaledes til sin Datter: »Hvordan, mener Du, det kan være, at den Skolemester kommer her saa tit i den senere Tid, langt tiere end forhen?« — Ane var saa af den Mening, at det vel kom deraf, at Ane Marie havde gaaet i Skole hos ham, og det saa ud, som tog han denne Forklaring for gode Varer. Tro det, hvo der kan! En anden Gang kom Ole en Aftensund ind til Christen Rands, hvad der ikke var noget mærkeligt eller usædvanligt ved. Ved et forud aftalt Tegn, som kun rette Vedkommende forstod, gav han Inger Marie tilkende, at jeg ventede hende paa et ligeledes forud betegnet Sted udenfor Gaarden. Hun forsvandt fra Spinderokken eller Sytøjet; men da hun tøvede længere end tjenligt var, ytrede Søren Hjerrild: »Hvor bliver Pigen af? Hun plejer jo aldrig at være ude, efter at Mørket er faldet paa.« At Faster Ane, Ane Marie og Ole lo indvendig, det er let forstaaeligt; men Svaret paa den gamles Spørgsmaal kender jeg ikke, maaske udeblev det ganske. — Værst gik det os en Gang i Sommeren 1841. Søren Hjerrild holdt meget af hen ad Aften at pusle med Bierne, som havde Plads udenfor Bryggerset. En Gang havde jeg sneget mig ind i Bryggerset til Inger Marie paa dette Tidspunkt af Døgnet. Hun med Mælkespanden paa Armen og jeg stod sammen umiddelbart op til Bagdøren og troede os i god Sikkerhed

under vor Samtale om, jeg véd ikke hvad. Pludselig viste Søren Hjerrilds Skikkelse sig i Døren. Jeg blev nok ikke saa lidt flad, Forbryderen var jo greben paa forsk Gerning, og i sin Forskrækkelse tabte Inger Marie Mælkespanden paa Gulvet. Den gamle Mand sagde imidlertid intet; men da han saa Virkningen af sin uventede Tilstedekomst, brast han i en hjertelig Latter og forsvandt derpaa lige saa hastig, som han var kommen. Om der alligevel trak et Uvejr op, vidste ingen af os; men vi frygtede. Om Overrumplingen hørte vi aldrig tale, ligesom vi heller aldrig hørte et bebrejdende Ord af ham om det mellem os bestaaende Forhold, som jo nu omtrent var opdaget, og Hemmeligholdelsen, der saa daarligt var gennemført, blev der ikke længer Brug for efter den Tid.

Om det herpaa følgende Aar er der ikke stort andet at sige, end at det forløb, medens alt gik sin gode, jævne Gang. I Inger Maries Hjem gik jeg ind og ud efter Tid og Lejlighed uden at generes af noget eller nogen. Mit Forhold til Søren Hjerrild blev lidt efter lidt ængere, saa min Højagtelse for ham inden ret længe parredes med blidere Følelser. Jeg læste ogsaa noget mere og spillede mindre Kegler.

Saa kom 1842, og med det trængte Tanken om Seminariet sig stedse mere frem i Forgrunden. En Forbliven i Staxrode kunde aldrig føre til noget. Inger Marie og jeg drøftede Sagen med det Alvor, den fortjente; men vi snublede stadig over det samme Punkt, Pengespørgsmaalet. I en mismodig Sindsstemning ytrede jeg en Dag, at jeg nok blev nødt til at opgive den kære Tanke, da det vist var en Umulighed at faa rejst det nødvendige Laan. Jeg tror nok, at der kom noget Vaadt i den kæres Øjne. Hun var imidlertid den stærke, jeg selv den svage. »Lad os kun holde rigtig sammen og stole paa

Gud, saa kommer vi nok over Vanskelighederne.« Om hun tænkte paa en Udvej, som jeg ikke kendte, derom havde jeg ingen Anelse. Jeg følte mig forpligtet til den største Kraftanstrængelse, maaske følte jeg ogsaa nogen Skamfuldhed over min Mangel paa Tillid til en god Sags endelige Sejr. Jeg begyndte saa med at søge smaa Laan eller Løfter om saadanne hos forskellige Venner, nogle bedrestillede Mænd i Staxrode, Præsten og Sognets Lærere samt enkelte udensogns Folk, hvor jeg kunde tænke, at det nyttede at banke paa. Mit største Laan paa samme Sted var 25 Rigsdaler, som Thomas Christensen i As Løkke lovede mig, de øvrige paa 5 eller 10 Rigsdaler, og det samlede Beløb udgjorde omtrent 100 Rigsdaler. Nogle faa Dalere kunde jeg da ogsaa nok selv præstere. Nu sluttede jeg saaledes: Med de 100 Rigsdaler slaar jeg mig nok igennem det første Seminarieaar; kunde jeg saa naa op i Dimissionsklassen, vilde det nok blive mindre vanskeligt at opdrive de manglende Penge. Med disse Udsigter besluttede jeg saa at lade staa til. Med synlig Glæde modtog Inger Marie Meddelelsen om, hvorvidt jeg var naaet med den fortvivlede Pengesag, og at jeg var fast bestemt paa at indstille mig til Optagelsesprøven i Jelling endnu samme Sommer, hvad jeg ogsaa gjorde.

Med gode Vidnesbyrd fra Provst Plesner og Pastor Bøttger samt øvrige til Optagelse nødvendige Dokumenter i Lommen begav jeg mig Dagen forud for Prøvens Afholdelse paa Vej til Jelling i Selskab med en anden Aspirant, Jørgen Christian Pedersen fra Breth. Seminariet skulde optage 15 ny Elever; men til Optagelsesprøven var der mødt 37, saa Udsigterne til at begynde med ikke var særlig lyse. Under de mundtlige Prøver havde alle Adgang til at overvære Eksaminationen, og jeg kom snart ind paa, at alle de mødte var en hel Del

fremmeligere end jeg. Mit Mod stod ikke særlig højt, det var nok allerede under Frysepunktet. Prøven varede 2 Dage, og da den første Dag var til Ende, foreslog jeg min Kammerat fra Breth, at vi straks skulde forlade Prøven og vende Næsen hjemad, da al Udsigt til at bestaa formentlig var udelukket. Han var af en modsat Mening, og han ræsonnerede saaledes: Skulde Du blive optaget og jeg ikke, kan jeg nok i Aars Tid faa Pladsen i Staxrode, men bliver jeg optaget og Du ikke, saa kan Du blive, hvor Du er, og saa er vi begge hjulpne. Lad os derfor holde ud! Der var Mening i denne Tale, og vi tænkte saa ikke mere paa at løbe fra Prøven. Da Resultatet af Prøven hen ad Aften den sidste Dag blev bekendtgjort, var jeg optaget som Nr. 12. J. Chr. Pedersen var derimod ikke optaget. Nu blev der Rift om at faa lejet Logis blandt de optagne. Det var klart, at Folk i Jelling forstod Situationen og vilde udnytte den. Jeg bestemte mig til at rejse hjem uden at leje. Jeg mente nemlig, at naar den første Storm havde lagt sig, vilde det nok blive lettere at faa Jellingenserne i Tale. Ved Aftenstid tiltraadte saa J. Chr. Pedersen og jeg Hjemturen, og i Løbet af Natten vandt vi over de 5 Mil fra Jelling til vore Hjem i Breth og Staxrode, som vi dog først naaede ved Dagens Frembrud. Faa Dage efter blev det bestemt, at J. Chr. Pedersen skulde afløse mig i Staxrode, naar jeg den 1ste Oktober skulde møde paa Seminariet i Jelling.

Det er en Selvfølge, at jeg den næste Dag maatte afgive Rapport om Jellingturen baade i Staxrode og i Præstegaarden. Pastor Bøttger var tilfreds med Udfaldet, og jeg tror nok, det var ved denne Lejlighed, han forærede mig Fogtmanns Lærebog, som siden blev mig til megen Nytte. I Staxrode var alle glade om end ikke i lige Grad. Hvad mig selv angaar, var jeg vel glad, men

dog ikke rigtig glad, jeg var kun mellemfornøjet. Tanken om mine finansielle Omstændigheder var det Spøgelse, der stadig fulgte mig, uden at jeg kunde blive det kvit. Jeg spillede nok for højt Spil; men Loddet var nu en Gang kastet.

Henved 3 Uger senere begav jeg mig en tidlig Morgenstund atter paa Vej til Jelling for at søge Husly for den kommende Vinter. Undervejs var der gaaet Brud paa min ene Støvle, og da jeg fra Jelling Gade fik Øje paa et Skomagerskilt, gik jeg efter det for hos Mesteren at faa Skaden ændret. Medens dette gik for sig, benyttede jeg Tiden til at søge Oplysning om en ledig Lejlighed for en Seminarist. Skomageren, Jakob Larsen, almindelig kaldet Jakob Odense, fortalte saa, at han havde et Værelse til Udleje; men det manglede baade Loft og Gulv, og han havde ikke Raad til at købe de nødvendige Brædder. Jeg saa Rummet og forstod, at det kunde bruges, naar den nævnte meget væsentlige Mangel blev afhjulpen. Saa vrøvlede vi saa længe om Fyrrefjæl og Granfjæl, om Snedker og Murer, at vi naaede til følgende Overenskomst: Inden en bestemt, kort Frist skulde jeg som Forskud sende Skomageren 15 Rigsdaler, og saa skulde han inden 1ste Oktober lade Værelset sætte i beboelig Stand. I aarlig Leje heraf og for Kaffe om Morgen, Middagsmad (uden Brød) og The om Aftenen (ogsaa uden Brød) samt Opvarmning af en Bilæggerovn skulde jeg saa betale andre 15 Rigsdaler, altsaa i det Hele 30 Rigsdaler. Det var mig klart, at det, det især gjaldt om for Skomageren, var at faa Værelset sat i Stand for saa siden at kunne udnytte det. Da jeg slet ikke kendte Manden, brugte jeg den Forsigtighed at tilkalde som Vidne paa Aftalen en Seminarist Mejland, som jeg havde stiftet et flygtigt Bekendtskab med under Optagelsesprøven. Efter faa Timers Ophold i Jelling og vel tilfreds med det trufne

Arrangement begav jeg mig paa Hjemvejen, og efter nok en Nattevandring vandt jeg tilbage til Staxrode. Det var en Dagmarsch paa 10 Mil.

Her maa jeg indskyde Beretningen om en Begivenhed, som tildrog sig i Barrit Sogn under det første Afsnit af min Lærervirksomhed i Staxrode. I første Række angik det, jeg her fortæller, Pastor Bøttger; men jeg blev dog heller ikke uberørt deraf. Præsten ønskede Kingos Salmebog afløst af evangelisk kristelig Salmebog ved Gudstjenerne i Barrit Kirke. Efter at Sognets Lærere, hver i sit Distrikt, paa Præstens Vegne havde spurgt samtlige Familiefædre eller, hvor disse var døde, deres Enker om, hvilken af de to Bøger de ønskede til Brug i Kirken, blev der Flertal for evangelisk kristelig Salmebog, medens et stort Mindretal holdt paa Kingo. Paa Grundlag heraf bekendtgjorde altsaa Præsten, at paa en bestemt Søndag vilde den ny Salmebog blive indført i Barrit Kirke. Denne Søndag mødte Modstanderne af Forandringen i sluttet Trop i Kirken og sang efter Kingo, medens Kirkesangeren og den øvrige Del af Menigheden sang efter den ny Salmebog. Man vil forstaa, at denne Kirkesang intet opbyggeligt havde ved sig. Da Salmerne i Kingo som Regel er længere end i evangelisk kristelig Salmebog, saa blev Sangen efter den første ved en god Stund, efter at den var endt efter den sidste, og Sangerne efter Kingo lod sig end ikke genere af, at Præsten fra Prædikestolen gjorde Tilløb til at tale. Disse Kraftprøver fortsattes 3 Søndage i Rad. Til den 3die Søndag havde Præsten imidlertid rekvireret Politi, og det var ogsaa først efter at Politimesteren, Justitsraad Vith, i Kongens og Lovens Navn havde paabudt Taushed, at Sangerne efter Kingo faldt til Føje. — Denne Salmebogsstrid resulterede i en langvarig og i det Hele uhyggelig Proces. Den bekendte Magister Jacob Christian Lindberg førte

Sagen for dem, der holdt paa Kingo. Samme Magister tog det ikke saa nøje med Sandheden. Her et Eksempel. I Staxrode havde Enkerne efter Gaardmændene Jørgen Jensen og Jakob Jensen afgivet deres Stemmer til mig for evangelisk kristelig Salmebog. Efter et Møde, Magisteren holdt i Staxrode, fremlagde han i Retten et Dokument, som skulde vise, at nævnte Enker havde stemt for Kingo, medens jeg til Præsten havde opgivet det modsatte. Præsten lod mig kalde og spurgte mig, om jeg var sikker i min Sag, hvad de to Enkers Stemmegivning angik. Paa min Bekræftelse deraf bad Præsten mig om at fremskaffe fra Enkerne en skriftlig Erklæring om deres Stemmegivning i Faveur af evangelisk kristelig Salmebog. Hertil var de begge villige, og Erklæringen lød paa, at de havde ladet sig tegne for evangelisk kristelig Salmebog, og at de aldrig hverken til Magister Lindberg eller andre havde afgivet Stemme for Kingo. Erklæringen, egenhændig underskrevet af Enkerne med Vitterlighedsvidner, fremlagdes i Retten næste Retsdag. Ved dette Dementi af Magisterens Anbringende om de to Enkers Stemmegivning var det da konstateret, at mit Opgivende derom var i Overensstemmelse med Sandhed. Hvad blev saa Magisteren til? — Præsten vandt til Slutning Sagen; men det var en Pyrrhossejer. Salmebogsagen havde affødt et lidet ønskeligt Forhold mellem Præsten og mange i Menigheden, et Forhold, der ikke kunde være tilfredsstillende for nogen af Parterne, og som i høj Grad hæmmede Præstens Virksomhed som Sjælesørger.

Som alt fortalt var der sørget for Tag over Hovedet for den tilstundende Vinter. Jeg tog nu fat paa Forberedelserne til et længere Ophold i Jelling. Jeg fik mit Tøj bragt i nogenlunde Orden, jeg købte nogle Bøger og fik ordnet lidt med Pengesagerne. Den 30te September kom jeg saa til Jelling, den Gang med en Kapital

paa Lommen af 14 Rigsdaler, som var den sidste Rest af egne Midler, og hvoraf jeg Dagen efter skulde betale de 10 Rigsdaler som Undervisningspenge til Seminariet, saa det ikke varede længe, før jeg maatte skrive om Forstærkning. Mit Værelse var sat i god Stand efter Aftalen, saa jeg i den Henseende kunde være vel tilfreds. Der var endog hygget op med Maling og ved Anbringelse af et Bord og et Par Stole. Alle vi 15 sidst optagne mødte den sidste Dag i September Maaned 1842. Henad Aften blev vi budt velkommen af Klassen, som var foran os, og modtog samtidig Opfordring til at give Indgang, som det hed. Saa blev der om Aftenen drukket Punsch, en Drik, som jeg da smagte for første Gang. Efter Nydelsen af et Par Glas begyndte det at løbe rundt for mig, og jeg forstod, at jeg var beruset. Uden Tøven fik jeg fat paa min Kasket og listede mig bort for snarest at krybe under Dynen. Den Aften forekom Gaden mig skrækkelig smal. Næste Morgen vaagnede jeg med en dundrende Hovedpine; men jeg maatte selvfølgelig møde paa Seminariet sammen med de øvrige. Efter at enhver havde betalt sine 10 Rigsdaler, fik vi Eftermiddagen fri, for at enhver kunde anskaffe sig manglende Bøger i Vejle. Jeg søgte atter under Dynen. Det var en Begyndelse, som just ikke var synderlig lovende; men den hører med til mine Erindringer om Seminarielivet i Jelling. —

Den 2den Oktober begyndte saa Undervisningen. Lærerne var: Forstander og Førstelærer Sognepræst Fr. Nielsen, Andenlærer Cand. theol. H. F. Binzer og Tredielærer Seminarist J. H. Trahn. Det blev mig snart klart, at skulde jeg blot nogenlunde holde Skridt, var den største Kraftanstrengelse en nødvendig Betingelse, og jeg satte ogsaa alt ind paa denne Sag. Jeg maatte bittert fortryde, at jeg saa letsindigt havde ødslet med Tiden i Staxrode.

Jeg lagde mig nu alvorligt i Selen for at indhente det forsømte. Jeg maatte den første Vinter til Stadighed arbejde hver Aften til Kl. 1—2 og endda ofte begynde igen ved Lys om Morgen. Kun i en Henseende syntes jeg at være paa Højde med de fleste i Klassen. Inden lang Tids Forløb blev min danske Stil en Dag af Hr. Binzer oplæst i Klassen som Mønster paa Indhold. Ret-skrivningen stod langt tilbage. Havde jeg ikke haft saa mange svage Punkter, som Tilfældet var, var jeg maaske bleven stolt af dette Held; men der var mere end nok til at holde mig nede. Nu begreb jeg, at jeg maatte tilskrive min Stil og den Omstændighed, at jeg havde undervist i 4 Aar, det Held, at jeg bestod ved Optagelses-prøven.

Der var især en Bog, som, saa tynd den var, næsten bragte mig til Randen af Fortvivelse. Det var Professor Jensens Grammatik. Jeg forstod slet ikke at læse denne Benrad af Bog, og endnu mindre at gøre Anvendelse af det læste. Jeg mærkede snart, at det ikke hjalp fremad at lære udenad, hvad jeg alligevel ikke forstod. I min Nød henvendte jeg mig saa til en Klassekammerat, Søren Johnsen fra Janderup ved Varde, som var mødt paa Seminariet med en meget god Fordannelse, og forelagde ham Sagen. Han fremsatte saa det Forslag, at vi i nogen Tid skulde læse Grammatik sammen, og jeg greb til med begge Hænder. Det hjalp; med det halve Arbejde lærte jeg dobbelt saa megen Grammatik som ved at læse paa egen Haand, og inden lang Tids Forløb blev Dansk mit kæreste Fag. I denne Forbindelse vil jeg sige det med det samme, at der mellem Johnsen og mig, trods nogen Forskellighed i Karakteren, udviklede sig et Venskabsforhold, som usvækket bestaar den Dag i Dag, skøndt 59 Aar er svunden, siden vi læste Grammatik sammen.

Der var et andet Fag, som medførte for mig som for

hele Klassen stort Besvær, nemlig Religion. Undervisningen i dette Fag foregik paa den Maade, at Forstanderen holdt mundtlig Foredrag over Balles Lærebog, af hvilke Foredrag saa enhver maatte tage til sig efter Lyst og Evne. Nogle, deriblandt jeg, skrev under selve Foredraget; men da det er ret vanskeligt med Pennen at følge det mundtlige Ord, slog jeg mig sammen med en Kammerat, der ligesom jeg skrev temmelig hurtigt, den som Seminarielærer i Ranum senere kendte Nordslesviger Niels Petersen. Vi havde Plads ved det samme Bord og skrev saa skiftevis. Naar den ene begyndte at sakke bagud, gav denne ved en lille Haandbevægelse tilkende, at den anden skulde tage fat. Efter en saadan Foredragstime var der Stof til Hjemmearbejde for en hel Aften. I Forening arbejdede vi saa paa af de mange Brudstykker, hver af os mødte frem med, at faa samlet et ordnet Hele. Under dette Arbejde ydede Fogtmanns Lærebog os betydelig Støtte. At Pastor Nielsen ofte i sine Foredrag var i nøje Overensstemmelse med Fogtmann, var ikke undgaaet vor Opmærksomhed. Det var nok et besværligt Arbejde, som lagde Beslag paa os til Sengetid Aftenen efter ethvert Foredrag, saa vi først efter den Tid kunde tage fat paa hvad andet, der skulde læses til den følgende Dag; men saa havde vi til Gengæld den Fordel, at det saaledes bearbejdede var lært med det samme. N. Petersen og jeg fortsatte vort Samarbejde indtil hele Lærebogen var gennemgaaet, hvilket først blev Tilfældet, kort Tid før vi skulde dimitteres, og Foredragene strakte sig saaledes over et Tidsrum af henved 2 Aar.

Julen 1842 kom, og jeg ilede hjem til Staxrode. Jeg vil paa dette Sted indskyde den Bemærkning, at jeg tilbragte alle Ferierne i min Seminarietid i Staxrode. Jeg kom et Døgn, før jeg var ventet. Den første Hilsen,

som slog mig i Møde, da jeg gik forbi de oplyste Vinduer i Christen Rands Gaard, var en velkendt kvindelig Sangstemme indenfor. Jeg vilde nok standse og lytte; men Gaardhundens Glædeshyl ved at gense og genkende mig røbede min Nærværelse, før jeg ønskede det. At der ved min Indtrædelse sloges om i en anden, ikke mindre behagelig, Toneart, det kan vel ikke vække Forundring. Jeg tilbragte altsaa Juleferien i de gamle, kendte Omgivelser, men læste dog noget ved Siden af de Fornøjelser, der bødes paa. Efter de behagelige Dage i Julen begyndte jeg da, hvor jeg slap, og saaledes som jeg slap.

Jeg mindes ikke, om det var kort før eller lige efter Julen, at jeg havde mit første Sammenstød med Hr. Trahn. Anledningen var meget ringe; men »liden Tue vælter stort Læs«. Klassen havde Hovedregning, og jeg skulde forklare Fremgangsmaaden ved Opløsningen af en Opgave. Om et stort Tal i Mellemløbet sagde jeg — vel mindre sprogrigtigt — »saa sætter jeg det hen,« hvorefter Hr. Trahn i en spydig Tone, som jeg opfattede paa den Maade, at han vilde have mig til bedste, og paa det Punkt har jeg altid været meget ømfindtig, sagde: »Hvor vil De sætte dem hen? vil De sætte dem bag Ørene?« Hertil sagde jeg, at jeg med Hr. Trahns Tilladelse helst vil have dem foran, saa jeg ogsaa kan bruge Øjnene. Det var nu nok et næsvist Svar; men jeg har altid været et Brushoved. Hr. Trahns Arrighed kendte ingen Grænse; men jeg slap dog uden Prygl. Imidlertid var Grunden lagt til et uheldigt Forhold imellem Trahn og mig, et Forhold, som tilspidsedes mere og mere al den Tid, jeg var paa Seminariet. Jeg havde dog saa megen Forstand, at jeg — for at gøre Hr. Trahns Uvillie saa lidet skæbnesvanger som muligt — fast besluttede ikke paa nogen Maade at støde Forstanderen

eller Binzer. Dette faldt mig saa meget lettere, som jeg virkelig holdt meget af dem begge. Jeg fik ogsaa fra dem begge utvetydige Beviser for, at de saa paa mig med venlige Øjne. Jeg lod saa Trahn være den, han var, og til min Skam vil jeg endog bekende, at det morede mig, naar jeg kunde se Lejlighed til at ærgre ham.

Den øvrige Del af Vinteren forløb i det Hele normalt med stadigt Slid og faa Fornøjelser. Til de sidste maa dog for de flestes Vedkommende regnes et Bal, til hvilket Hr. Binzer skrev en smuk lille Sang. Som et Minde om den nidkære, dygtige Lærer anføres 1ste Vers.

»Hvor Kirke mon paa Tue staa imellem Kæmpehøje,
Hvor Frodes Guld paa Heden laa og fristed' intet Øje,
Der rinder nu en Kilde klar, et Kundskabs Væld i Dalen,
Og venlig den os kaldet har til sig i Høresalen.«

Ferierne indskrænkede sig i denne Tid til Fastelavns Mandag og 7 Dages Paaskeferie. Jeg var begge Gange hjemme.

Om Sommeren 1843 forøgedes Undervisningsfagene med Gymnastik og Svømning med Trahn som Lærer i begge. Efter Anvisning i Professor Nachtigalls Gymnastikbog øvedes dette Fag praktisk paa en aaben Plads umiddelbar syd for den 1 Etages, grundmurede Seminariebygning. For mit Vedkommende var Gymnastiken en velkommen, vel ogsaa velgørende, Adspredelse, og det faldt mig let at lære de forskellige Øvelser, naar der blot undtages den »at æntre paa Skraastangen«, den fik jeg aldrig lært.

Badning og Svømning foregik i Faarup Sø omtrent $\frac{1}{4}$ Mil syd for Byen. Heller ikke Svømning faldt mig vanskelig. Allerede en Tid før Sommerferien havde jeg bragt det til uden Sele at kunne svømme et kortere Stykke; men saa blev jeg paa en Gang stoppet i Farten. 2 Kammerater, J. Lauritsen og Kloster Randbøl og jeg gik

en Dag til Søen for paa egen Haand at øve os i Svømning. Med Hensyn til Færdighed stod vi alle tre omtrent paa samme Trin. Vi kom hurtig i Vandet og svømmede noget omkring i Nærheden af Svømmebroen, og for saa vidt var alting godt. Da vi saa igen var kommen paa det tørre, blev jeg gjort opmærksom paa, at jeg ved Udspringet havde slaaet Brystet, og jeg vilde saa forsøge Springet nok en Gang. Da jeg deræfter igen kom op i Vandskorpen, fik jeg netop saa megen Tid, at jeg kunde raabe: »Jeg synker!« inden jeg gik til Bunds og var ude af Stand til at røre Haand eller Fod. Lauritsen sprang straks i Vandet efter mig, men kunde intet udrette. Saa kom Kloster, fandt mig paa Bunden af det mindst 4 Alen dybe Vand, men kom saa uheldig til mig, at jeg med min ene Haand greb fat i hans Svømmebukser, et Tag, som jeg selvfølgelig ikke slap. Vi laa nu begge dernede, og det kan næsten kaldes et Under, at vi igen begge kom levende op fra den vaade Grav. Til vort Held tabte Kloster ikke Bevidstheden. Med Hænder og Arme, — Benene hindrede jeg ham i at bruge, — arbejdede han sig fremad paa Søens Bund, heldigvis i rigtig Retning, og naaede saaledes at faa fat paa en af Pælene, som bar Broen. Det var ogsaa paa den høje Tid. I bevidstløs Tilstand trak Kloster mig op fra Dybet; men jeg kunde dog høre ham sige: »Se saa, nu er Du da her.« Efter at min Redningsmand og Lauritsen havde tumlet en Del med mig, kom jeg saa vidt, at jeg igen kunde sandse, klæde mig paa og liste hjemad sammen med Kammeraterne. Jeg var dog meget syg, da jeg ikke kunde slippe af med den Mængde Søvand, jeg havde slugt. Man trak mig hen til et Hus ved Søen, hvor vi ogsaa til daglig efter Badning kunde faa en Likør. Her var jeg netop kommen til Sæde, da Vandet i betydelig Mængde strømmede mig ud af Munden. Det

lettede, og da jeg saa havde sat Snapsen til Livs, kom jeg saaledes til Hægterne, at jeg uden Vanskelighed tilbagelagde Vejen op til Byen. Det var forunderlige Øjeblikke, der ikke glemmes, som jeg tilbragte paa Bunden af Faarup Sø. Uden Tanke om Liv eller Død, uden Frygt og uden Haab forekom det mig, som kunde jeg paa en Gang se alle de Mennesker og alle de Steder, jeg kendte. Men Tilliden til Vandets Bæreevne var tabt for stedse; jeg lærte aldrig at svømme.

Efter Tur var Klassen samme Dags Eftermiddag til Svømning. Jeg bad om Slapselen, uden hvilken jeg ikke turde betro mig til Vandet. Trahn vilde først slet ikke høre Tale derom, da jeg ofte i den senere Tid var gaaet ud uden dette Sikringsmiddel. Først da jeg bestemt erklærede, at jeg ikke vilde gaa ud uden Sele, gav Manden efter. At Selen var nødvendig, fremgaar deraf, at, da jeg kom op efter Nedspringet, sank jeg øjeblikkelig til Bunds, denne Gang heldigvis uden at være i Livsfare. Om Svømmeturen tidligere paa Dagen vidste Hr. Trahn intet og fik aldrig noget at vide derom.

Endnu en Svømmehistorie fra den Tid. Klassen var til Svømning sammen med ældste Klasse. Jeg holdt mig som altid efter hin uheldige Øvelse paa egen Haand nær ved Søbredden; men ogsaa her gik det galt nok. En af de fredeligste i hele Flokken, Jens Videbæk Madsen af ældste Klasse, som samtidig med mig var i Vandet, fik den Dag Mod paa at gøre Løjer. Han vilde give mig en Dukkert, og han gjorde det saa forsvarligt, at jeg i fuldstændig forvirret Tilstand kom i Land efter endelig at være frigjort fra hans kraftige Tag. Da Faren var overstaet, og jeg havde faaet fast Grund under Fødderne, sagde Hr. Trahn saa højt, at ogsaa jeg kunde høre det: »Det var godt nok til ham; det var hans egen Skyld.« Dette var dog ikke Tilfældet denne Gang, og jeg kvit-

terede straks for Trahns Udtalelse ved — og med Til-sætning af en stor Trumf — at erklære den for en Løgn. I min Forvirring vidste jeg ikke selv, hvad jeg havde sagt; først paa Hjemvejen fra Søen blev det mig fortalt, og samtidig gav man mig det vistnok meget fornuftige Raad, at jeg skulde gøre Hr. Trahn en Undskyldning. Var Raadet bleven fulgt, hvad det sikkert var bleven overfor enhver anden, kunde det maaske have bødet lidt paa det alt andet end herlige Forhold. Men over for Hr. Trahn hverken kunde eller vilde jeg bekvemme mig dertil. Man tænke og dømme om min Færd, som man vill!

Det var til ingen Nytte, at jeg forsøgte at faa fornyet Lejekontrakten med min Skomager. Nu da Værelset var i god Stand, og Beliggenheden var heldig, forlangte han en Pris, som jeg ikke kunde indlade mig paa. Saa tænkte jeg paa at blive Hedeboer. En Klassekammerat, Carl Benjamin Bramming, og jeg slog os sammen og lejede i Forening et Værelse og saakaldet halv Kost hos Jens Mols. Lejeafgiften af et fælles Værelse samt Beta-ling for Middagsmad, Kaffe og The samt fornødent Brænd- sel om Vinteren, bestemtes til 40 Rigsdaler for hver af os. Afstanden mellem Jens Mols Gaard og Seminariet var mindst $\frac{1}{4}$ Mil, og paa saa stor Afstand var der intet Kapløb om Lejlighed; derfor den billige Pris.

Ved Aarseksamen umiddelbar før Sommerferien blev vi alle 15 opflyttede i ældste Klasse. Eksaminen ind- bragte mig en god anden Karakter, og jeg øjnede saa en Mulighed for efter et Aars Forløb at vinde frem til en første Karakter. Jeg troede mig dog aldrig sikker paa en saadan, før jeg havde Dimissionsattesten i Lom- men. Vor Sommerferie faldt langt senere end nu til Dags og var samtidig med Kornhøsten. Dersom jeg hu- sker ret, varede den omtrent 3 Uger, og med den var saa det første og for mig det strængeste Seminarieaar

bragt til en taalelig god Afslutning. Ferien tilbragte jeg paa det sædvanlige Sted med at deltage i Høstarbejdet og, naar jeg kunde undværes derved, læste jeg ret flittigt. Der var jo endnu langt frem, og jeg var fast besluttet paa ikke at gaa af Vejen for noget Arbejde, som jeg kunde skønne om, at det førte mig nærmere til mit Maal, et ordentligt Enderesultat. I Ferien fik jeg rejst yderligere Laan, som alligevel ikke kunde strække til til dermed at dække de nødvendigste Udgifter; men jeg var nu en Gang kommen i Vane med at lade staa til, om jeg end ikke kendte Vej eller Sti.

I det ny Skoleaar blev Arbejdet i Almueskolen, som ogsaa var Seminariets Øvelsesskole, fordoblet, og med Trahn som Lærer toges alvorlig fat paa indbyrdes Undervisning. Den praktiske Side af dette Fag frembød ingen Vanskelighed. Jeg havde faaet Methoden tilstrækkelig indøvet i min Skoletid og senere som Lærer i 4 Aar. Den Smule Theori, som krævedes, var let overkommelig, saa Hr. Trahn og jeg foreløbigt enedes ret godt om Sagerne. —

I Øvelsesskolen, hvor Hr. Hansen kommanderede, iagttog jeg en vis Forsigtighed. Hansen og Trahn var begge Seminarister fra Skaarup og dertil Omgangsvener. Min tidligere Øvelse i Skolearbejdet kom mig her til megen Nytte. Ved et Tilfælde, som slet ikke var beregnet, vandt jeg Hr. Hansen fuldstændigt. Aftenen forud for en Dag, jeg skulde i Skolen, fik jeg af Hansen opgivet det 3die Bud som Samtaleemne i Skolen den følgende Dag. Jeg fik den Idé at skrive en lille Disposition som Rette-snor, og den lagde jeg paa Skolepulten, før jeg begyndte at tale med Børnene. Hansen, som under min Samtale med Børnene havde set Dispositionen, blev aldeles henrykt. I sin Rapport til Forstanderen lovprieste han i høje Toner min Iver og den Dygtighed, hvormed jeg havde

behandlet Budet, og denne Rapport oplæste Forstanderen i Klassen. Jeg nægter ikke, at jeg blev noget fløv over denne i mine Øjne ufortjente Ros. Hermed var min Stilling i Øvelsesskolen nogenlunde grundmuret, og Hr. Hansen og jeg kom altid godt ud af det med hinanden, ihvorvel jeg ikke oftere mødte med Dispositioner.

En Begivenhed, som ikke geraader Klassen til Ære, bragte en Smule Afveksling i Ensformigheden. En Vinterdag, da den frosne Jord var dækket af et tilstrækkeligt tykt Lag Sne, kom Forslag frem om, at Klassen skulde arrangere en Slædefart til Vejle. Opsynsmanden blev sendt til Forstanderen for paa Klassens Vegne at bede om at faa Eftermiddagen fri til denne Fornøjelse; men vi fik Afslag. Anden og tredie Gang gentoges Forsøget; men Svaret blev hver Gang et bestemt Nej. Hvad var herved at gøre? Ja, Aftenen, mente vi, tilhørte da os, og snart var der opnaaet Enighed om at tage til Vejle efter endt Dagværk paa Klassen. Om Middagen bestiltes en 3—4 Slæder, som til et bestemt Klokkeslet skulde møde ved Seminariet, og i det Øjeblik Klokken slog, forlod hele Klassen Lokalet og ilede til Slæderne. At tage Plads paa disse var et Øjeblikks Sag, og under et rungende Hurra satte Toget sig i Bevægelse efter Vejle til. Vi kom tilbage hen ad Midnat, og med et nyt Hurra forkyndte vi Hjemkomsten. Vi havde beregnet, at Forstanderen maatte betænke sig 2 Gange, inden han jog en hel Klasse paa Døren. Havde en enkelt tilladt sig en saa grov Spøg, vilde hans Dage paa Seminariet være talt med det samme. Nu derimod blev Historien ikke omtalt med et eneste Ord. Her er maaske Stedet for den Bemærkning, at Klassen fra 44 længe havde Ord for at være den bedste, men ogsaa den mest ustyrlige paa det ny Seminarium i Jelling.

Samme Vinter fik Hr. Trahn arrangeret et grumme fint

Seminariebal. Fra dette var udelukket Sønner af Bønder, Haandværkere og andre ligestillede, medens kun de af finere Stoffer havde Adgang. At denne Sondring satte ondt Blod, det er let forstaaeligt, og det varede heller ikke mange Dage, før Hr. Trahn fra et vist lille Hus fik en mindre behagelig Morgenhilsen. Paa det saa smaat betegnede Sted fandtes nemlig anbragt en paa et stort Ark Papir skreven Komædie. I denne var Smedesønnen Trahn Genstand for en saa ublid Behandling, at det vist vilde være kommen Forfatteren eller Forfatterne dyrt at staa, om han eller de var bleven opdagede. At anbringe og atter at fjærne det slemme Ark, hører aabenbart til Mørkets Gerninger. Hvo der havde sat Hr. Trahn som Hovedfigur ind i en Komædie, der betegnende nok var anbragt i Latrinen, det forblev en Hemmelighed alle Dage. Et Tilløb fra Trahn til at faa Synderen eller Synderne anholdt faldt ret ynkeligt ud. Samme Dag, som det slemme Ark først blev set paa Huset, havde ældste Klasse Skønskrivning. I det Hr. Trahn meget nøje eftersaa hver enkelt Skrivebog i hele Rækken og vel nok mente at have faaet Kig paa Synderen, vendte han sig til Niels Eriksen, gjorde nogle Udsættelser paa Skriften og føjede endelig til: »Forresten er Deres Skrift let kendelig, hvor man end ser den.« Eriksen vidste af intet og forstod derfor heller ikke Trahns Ytring. I Frikvarteret blev han sat ind i Sagen og vilde selvfølgelig ikke lade Sigtelsen sidde paa sig. I høj Grad opbragt styrter han ind til Trahn i dennes Beboelseslejlighed i selve Seminariebygningen og skældte ham Huden saa fuld som vel muligt. Eriksens Røst kunde høres gennem Muren, og vi frygtede for, at han skulde gaa til Haandgribeligheder; thi alle vidste, at den lille, kraftige Eriksen ikke altid var til at spøge med.

Ved Optagelsesprøven 1843 blev blandt andre optaget

den før nævnte J. Chr. Pedersen fra Breth og Nielsen Paaske fra Ørum. I Fastelavn gjorde vi sammen en Sviptur hjem. Min tilkommende Svigerfader vilde saa køre os til Vejle; men paa Grund af betydeligt Snelæg naaede vi ikke længere end til Daugaard. Her maatte vi vende om og ty tilbage til Ørum, hvor vi overnattede. Næste Morgen spændte Nielsens Fader for Slæden, og i en klingrende Frost, kun daarlig forsynet med Rejsetøj, naaede vi med denne Befordring over de 2 Mil ind til Vejle, næsten stivfrosne allesammen. Her skulde saa Kusken nyde noget efter eget Valg, og Valget faldt paa en varm Toddy. Da denne var sat til Livs, var den ældre Mand beruset og maatte bringes i Seng. Bag efter hørte vi, at Nielsens Fader maatte have Kusk for sig paa Hjemturen, hvorefter han endnu maatte anvende et Par Dage til at sove Rusen ud. I Forbindelse med den stærke Kulde blev den forholdsvis ubetydelige Nydelse Aarsagen til den nævnte Virkning. Lidt senere end Nielsens Fader blev ogsaa jeg fuld og maatte skyndsomst forlade Byen sammen med mine Fæller. Ved at ælte mig frem gennem Sneen kom jeg mig snart igen; men omtrent midtvejs mellem Vejle og Jelling blev Nielsen saa daarlig, at vi andre to havde vort Læs med at faa ham slæbt hjem. For at undgaa en Røffel i Klassen gik Pedersen og jeg om Aftenen hen til Forstanderen for at bede ham undskylde, at vi en Dag for sent var vendt tilbage fra vor Udflugt. Dette faldt i god Jord. I en ret venlig Tone sagde han, at vi nok kunde og vilde oprette det forsømte.

I Foraaret 1844 henvendte jeg mig til Forstanderen for at bede ham anbefale et Andragende, som jeg agtede at indgive til Seminariets Direktion, om en Understøttelsesportion af de 50 Rigsdaler, som var bestemt til lige Deling mellem 2 værdige og trængende Elever i Seminariets ældste Klasse. Hans Svar lød paa, at jeg

slet ikke behøvede at sende nogen Ansøgning; jeg skulde nok senere høre fra ham. Saa en Sommerdag, da jeg just var i Øvelsesskolen, kom Hs. Velærværdighed ogsaa, vel nærmest for at inspicere. Ved Bortgangen bad han mig at komme ned i Præstegaarden efter endt Skoletid; han havde noget at tale med mig om. Jeg kom, og Fatter udbetalte mig da 25 Rigsdaler. Det var Vand paa min Mølle.

I Pinsen samme Aar fulgte Johnsen med mig hjem til Staxrode. Pinselørdag Morgen gik vi til Vejle, hvor vi lejede en Baad til at sejle os igennem den smukke, skovbegrænsede Fjord til Rosenvold, hvorfra vi saa vandrede den halve Mil til Staxrode, hvor man forud var underrettet om vor Ankomst. Det varede ikke Dage, men kun Timer, før Johnsen og Inger Marie var saa gode Venner, at jeg næsten blev stillet i Skyggen. Dette skal dog være dem begge tilgivet. Efter paa en behagelig Maade at have tilbragt Helligdagene i Staxrode, kørte Mikkell Damgaard for os til Vejle, hvorfra vi til Fods tilbagelagde Resten af Vejen til Jelling. Denne Tur gav bagefter Stof til mange Samtaler, i hvilke en vis Pigelil altid havde en fremskudt Plads. Naar jeg senere kom til Staxrode, gjaldt et af Inger Maries Spørgsmaal da ogsaa Søren Johnsen.

Sommeren forløb under alvorlig Forberedelse til Dimissionseksamen i Efteraaret. Jeg skal kun notere en enkelt Udtalelse af Hr. Trahn fra denne Tid, foranlediget ved en Uoverensstemmelse mellem os om indbyrdes Undervisning: »Jeg skal huske Dem ved det grønne Bord!« Sit Løfte glemte han heller ikke, men havde næppe beregnet, at det blev mig, som tog Stikket hjem. Mindes jeg ret, var det i August, at Lærerne afholdt en foreløbig Prøve, om hvilken det hed, at ved den betingedes Adgangen til Dimissionseksamen. Selve Dimissionen af-

holdtes mod Slutningen af Oktober. Forud for den blev en Tid af 3—4 Uger (Repetitionsferie) stillet til fri Raadighed. I Begyndelsen af denne Tid lod Hr. Binzer mig en Dag kalde op til sig. Han indledede med Spørgsmaal om, hvorledes det gik med Repetitionen, navnlig med Historie. Jeg var en Stymper i dette Fag. Jeg sagde ham da aabent og ærligt, at jeg ikke havde i Sinde at forsømme de andre Fag for Historiens Skyld. Det var netop det, jeg vilde bede Dem om, sagde han, og derfor lod jeg Dem kalde; men, føjede den venlige Lærer til, saa maa De sørge for at klare Dem ordentlig i Geografi. Binzer var Lærer i begge Fag, som til Slut samlet gav kun en Karakter. Vi forstod hinanden, og vi havde begge regnet rigtig. Historien indbragte mig et »tg«, Geografi et »mg«, saa Gennemsnitskarakteren blev »g«.

Saa kom den store Dag. Omkring det grønne Bord var bænkede Biskop Tage Møller og Stiftamtmanden fra Ribe samt et Utal af Præster. Paa Tilhørere skortede det da heller ikke. Jeg har aldrig før eller senere kendt en rigtig Eksamensfeber; men denne Morgen var den da ogsaa vistnok paa sit Højeste. Religion var det første Fag paa Dagsordenen, og dette Fag havde den Gang en væsentlig Indflydelse paa det endelige Resultat, da Hovedkarakteren ikke maatte overstige Karakteren for Religion, en temmelig haard Bestemmelse. Da det første Spørgsmaal: »Hvad er Religion?« lød til mig, var hele Skrækken for Eksamen som blæst bort i et Nu, og jeg var saa frejdig som til daglig. I indbyrdes Undervisnings Theori blev jeg ikke Hr. Trahn Svar skyldig, og saa skulde Slaget staa under den praktiske Prøve i Almueskolen. Her forfulgte Trahn mig med en Mængde Krydspørgsmaal, som jeg forud kendte Hensigten med, og som derhos snart bevirkede, at jeg blev vred; men heldigvis havde jeg ikke Feber mere, og mine Svar blev saa

affejende, at det vakte Censoren, Hr. Provst Zahles Opmærksomhed. Denne kaldte mig saa hen til sig og lod mig holde Forstandsøvelse med nogle Børn ved en Læsetabel, og jeg var befriet for min Plageaand. Da Prøven var overstaaet, klappede Provsten mig paa Skulderen og i Hr. Trahns Nærværelse erklærede min Præstation for den bedste, han havde set den Dag, og jeg fik mit »ug«. Jeg føler mig overbevist om, at Trahn uden at vide eller ville det i høj Grad bidrog til dette Udfald. For mit Vedkommende afsluttedes den hele Eksamen med Hovedkarakteren »Meget duelig«.

Den 27de Oktober mødte i sluttet Trop de 15, som Dagen forud var bleven færdige med Eksamen, i Præstegaarden for at modtage Dimissionsbeviser. Forstanderen trakterede med Vin og Kage, og vi tilbragte en herlig Time sammen med Lærerne og sammen med hverandre. Det var samtidig en bevæget Time; thi vi skulde tage Afsked med Seminariet og Lærerne og med hverandre indbyrdes. Før Solnedgang var vi spredt for alle Vinde, og der er flere af de 15, som jeg aldrig har set siden hin Time i Jelling Præstegaard.

Min Redningsmand fra Faarup Sø, Kloster (Randbøl), blev hentet med Vogn fra en større Gaard i Hatting Sogn, hvor hans Moder, en Lærerenke fra Randbøl, var Husholderske for den ugifte Ejer. Jeg fulgte med Kloster og overnattede paa Gaarden. Jeg gjorde saaledes en lang Omvej; hvorfor? Blandt mine mange Laan var der særlig et, som trykkede og ærgrede mig. Da det den sidste Sommer i Jelling kneb svært med Penge, skrev jeg til min gamle Lærer, R. Hansen i Hatting, som nu var en rig Mand, og bad ham om et Laan paa 25 Rigsdaler. Han sendte mig de 5; han turde ikke vove sig yderligere. Jeg gemte de 5 Rigsdaler med den Beslutning ikke at røre dem uden den mest tvingende Nød-

vendighed, og at det skulde blive de første Penge, jeg vilde tilbagebetale af Gæld. Jeg solgte saa de fleste af mine Bøger, deriblandt mit skrevne Religionsforedrag, som havde kostet mig saa meget Arbejde, og som maaske af den Grund var mig meget kært. Men de 5 Rigsdaler forblev urørt. Efter at have spist Frokost sammen med Kloster og Gaardejeren gik jeg til Hatting og betalte Hansen sine Penge tilbage. Jeg syntes at mærke, at Hr. Hansen var en Smule flad; men Pengene var dog sikkert velkomne; der var jo intet tabt.

Fra Hatting gik saa Turen over Vrigsted (Mikkel Damgaards) til Staxrode, hvor jeg var ventet Aftenen forud. Ved min Fortælling om Grunden til min Tøven morede sig især gamle Søren Hjerrild, som ubetinget billigede min Handlemaade. At der var almindelig Glæde i Staxrode over, at Maalet var naaet, er det vel overflødigt at bemærke. Dagen efter besøgte jeg Pastor Bøttger, som syntes udtømmelig i Ros og Glædesytringer, samt mine Forældre og Bedsteforældre. De sidstes Taarer blev næppe fremkaldt ved ubehagelige Følelser. Jeg havnede igen om Aftenen i Staxrode, hvor jeg nød et Par Dages Hvile, som rigtig smagte mig.

Som tidligere bemærket overtog J. Chr. Pedersen fra Breth Skolen i Staxrode, da jeg fratraadte i Efteraaret 1842, og bestyrede den et Aar, indtil han i Efteraaret 1843 kom paa Seminariet. Efter ham fulgte Jørgen Nielsen Lund fra Over-Vrigsted atter 1 Aar, indtil han 1844 kom paa Seminariet i Jelling. — Gennem Forstanderen blev der mig i Sommeren 1844 tilbudt Plads som Huslærer paa en Proprietærgaard et Sted i Vestjylland med Løn 70 Rigsdaler og fri Station. Jeg følte mig slet ikke tiltalt enten af Huslærerstillingen eller af at blive Vestjyde. Med Fremtiden for Øje vilde jeg helst ind i en offentlig Skole, om Lønnen end blev mindre, og Forstan-

deren indrømmede Rigtigheden af mit Syn paa Sagen. Jeg afslog altsaa Tilbudet; jeg vilde se Tiden an. Samme Sommer blev det bestemt, at Pladsen i Staxrode skulde besættes med en Seminarist, og ved Pastor Bøttger blev Pladsen mig tilbudt. Lønnen var nu bestemt til 50 Rigsdaler og Kost paa et Sted i Byen. Efter at have raadført mig med Forstanderen, modtog jeg Tilbudet om Staxrode, og i den Retning trak nok ogsaa en anden Magnet. — Beboerne i Staxrode ønskede, at jeg som tidligere vilde tage Kosten paa Omgang. Jeg erklærede mig villig dertil imod en aarlig Kendelse af hver Gaard paa 24 Skilling; men da man kun vilde give mig 16 Skilling, blev mit Svar et Nej, og Bestemmelsen om Kost paa et Sted maatte respekteres. 1ste November 1844 begyndte jeg saa anden Gang Skolegerningen i Staxrode. Jeg følte mig tilfreds i de gamle, kendte Omgivelser og med, at jeg som Foresatte igen havde min gamle Præst og Provst.

Fra de 2 Aar paa Seminariet havde jeg en Gæld paa 200 Rigsdaler, hvori var indbefattet nogle mindre Beløb, hvormed Inger Marie havde forstrakt mig, da det kneb i Sommeren 44, og jeg var gaaet glip af Laanet hos Degnen i Hatting. Herom vidste nok kun hun og jeg Besked. At Gælden tyngede andre end mig selv, derom havde jeg ingen Anelse, og lige saa lidt tænkte jeg paa, at der var Tanker oppe om i en nær Fremtid at faa afviklet en betydelig Del af samme. Inger Marie ejede noget over 100 Rigsdaler, som var udlaaet til en Mand i Vrigsted Løgballe. Hun, Faster Ane og Christen Rand gav sig saa i Ledtog med hverandre om at faa disse Penge tilbage uden Søren Hjerrilds Vidende. Grunden til Hemmeligholdelsen kender jeg ikke. Med disse Penge lod man mig saa stoppe en Del af Hullerne, og saa blev det slet ikke saa svært at faa Resten dækket. Jeg kom

saaledes, længe før jeg kunde vente det, over det værste Uføre, og min Hovedkreditor viste sig meget medgørlig. Med Tak til Gud kan jeg notere, at jeg aldrig efter den Tid har været i virkelig Forlegenhed for Penge, om jeg end ikke kender til Overflod.

Ved Siden af Skolen var jeg fra Efteraaret 1844 til samme Tid 1845 engageret paa en anden Maade. Pastor Bøttger anmodede mig om daglig at læse med 5 af sine Børn efter Skoletiden, en Pige paa omtrent 14 Aar og 4 Drengene, som alle var yngre. Jeg var meget ked af dette Tillidshverv. Vejen til Præstegaarden var over $\frac{1}{4}$ Mil, og den skulde jeg vandre hver Aften, ofte i Mulm og Mørke. Værre var det endda, at jeg forud vidste, at Præstens Drengene havde drevet det videre i Uartighed, end det almindelig kendtes i en Præstefamilie. Min Formand i samme Stilling, Lærer S. Svane i Breth, havde fuldstændig tabt sin Autoritet, hvad Præsten da heller ikke lagde Skjul paa. Pastor Bøttger havde paa mange Maader gjort vel imod mig, saa jeg ikke kunde undslaa mig uden at vise mig utaknemmelig. Jeg var dog fast besluttet paa at lære de smaa Bøller Lydighed, og første Gang, jeg læste med dem, begyndte jeg med at underrette dem om mit Forsæt. Alvilda var en særdeles vakker Pige i enhver Henseende, saa jeg havde al Grund til at være tilfreds med hende. Med Drengene var det en hel anden Sag. Blot en lille Episode: Sofus gjorde sig ud til Bens, og jeg tildelte ham nogle velmente Rap. Han brølte afskyeligt, og jeg transporterede ham derfor ud paa Gangen, hvor Concerten fortsattes. Fruen iler saa ind til Præsten med det Udraab: »Han slagter ved Gud Drengene.« Fuldtud behersket kom saa Præsten og vilde vide, hvad der var i Vejen, og da han havde hørt Historien, mente han, at nu kunde den Sag vel være glemt. Heri var jeg enig med Præsten, men stillede den bestemte

Fordring, at Sofus skulde bede mig om Forladelse. Dertil kunde end ikke Faderen formaa ham, og Fyren maatte saa den Dag tilbringe Skoletiden paa Gangen. Jeg var denne ene Gang ubønhørlig. At jeg ved Aftensbordet blev ugleset af Fruen, det anfægtede mig ikke, og det vilde lige saa lidt have anfægtet mig, om jeg havde faaet Løbepas med det samme. Historien med Sofus blev ikke uden kendelig Frugt. — Efter Anmodning kørte jeg sammen med Pastor Bøttger en Sommerdag 1845 til Jelling for at være ham behjælpelig med at finde en Lærer til Efteraaret. Hans Falk Lindvig blev antaget; men han var et altfor godmodigt Gemyt til, at han kunde holde Stillingen længer end 1 Aar.

Da Johnsen og jeg skiltes i Jelling efter endt Dimissionseksamen, gav jeg ham Løfte om et Besøg den paafølgende Sommer. Forholdene stillede sig hindrende i Vejen for Opfyldelsen af dette Løfte, som først indfriedes et Aar senere i Høstferien 1846. Christen Rand kørte for mig til Vejle, og jeg lagde derfra Vejen over Jelling, hvor der just afholdtes Dimissionseksamen, som nu var rykket frem til et tidligere Tidspunkt end i 1844. Jeg hørte noget paa Eksaminationen, hilsende paa Seminariets Første- og Andenlærer samt enkelte andre bekendte og overnattede i Jelling. Tidlig næste Morgen fortsatte jeg vestpaa og havde især en drøj Marsch over Randbøl Hede. Det var en hed Augustdag, og det ophedede Sand i de opkørte Hjulspor skoldede Fødderne. Jeg trak Støvler og Strømper af og gjorde Forsøg med de bare Fødder. Men Sandet var alt for hedt. Jeg trak saa igen Strømperne paa, tog Støvlerne i Haanden og gik videre i Strømpefødder. Det gik; men Strømperne gik til med det samme. Da jeg naede Vejle—Varde-Landevej ved Grindsted Kro, var jeg saa udaset og gennemhedet, at jeg kun kunde nyde et Glas Vand. Maalet for denne

Dags Vandring var Hodder Kro, hvortil Vejen førte gennem Byerne Eg og Lund. Jeg naaede Lund, saa kunde jeg ikke mere. Flere Forsøg paa at leje Befordring til nævnte Kro blev resultatløs, hvorimod man allevegne tilbød Logis for Natten. Jeg slog mig ned i en Gaard, hvor en voksen Datter holdt Hus for Faderen, som var Enkemand. Jeg nød et lille Stykke Brød og en Kop The og gik saa i Seng noget før Solnedgang, ikke anende et forestaaende natligt Eventyr. Jeg havde lagt Mærke til, at der i Øverstestuen, hvor der blev anvist mig Natteleje, stod 2 Alkovesenge, hvis Fodender stødte sammen. Jeg lagde mig til Hvile i den ene og sov hurtig ind. Hvor længe jeg havde sovet, véd jeg ikke; men Mørket var faldet paa, da jeg blev vækket ved at høre en Person gaa og pusle omkring i Stuen. Jeg lyttede, og snart kom der en til. Jeg tænkte paa Muligheden af et Overfald og besluttede at sælge Livet saa dyrt som muligt. Lydløst fik jeg fat paa min Lommekniv og ventede paa, hvad der videre vilde komme. Jeg ventede ikke længe før Nr. 3 lod sig se, denne sidste med et Lys i Haanden, ved hvis Skin jeg saa 3 Piger af dem, som der paa Eggen lavede de saakaldte Jydepotter. I den Belysning, som et simpelt Tællelys afgav, klædte Pigerne sig af midt i Stuen og borede sig saa ned i Sengen ved Enden af den, hvori jeg allerede havde faaet den første Søvn. Jeg forstod saa, at de 3 Pottepiger til daglig benyttede begge Sengene. Endnu var en Overraskelse tilbage. Maaske var Sengen ikke rummelig nok til 3, eller Varmen ved Sammenstuvningen bleven alt for trykkende; nok er det, at hen paa Natten begyndte de skrøbelige Brædder mellem Sengene Stump efter Stump at falde ind til mig, saa vi 4 til Slut omtrent laa i et Rum. Før Daggry var de 3 Piger borte, ude ved deres Arbejde. Jeg saa dem kun om Aftenen, men da ogsaa i dybeste

Negligé. For Brød, The og Kaffe samt Logis betalte jeg 5 Lybskilling = en gammel Mark = 33 Øre.

Den følgende Dags Morgen fortsatte jeg ad Vejen over Hodder Kro, Herregaarden Nørholm og Varde og naede ved Middagstid Gaarden »Store Hebo« i Janderup Sogn, hvor Johnsen den Gang var Huslærer. Efter Middagen skulde Herskabet, Kaptejn Tejlmann med Familie, tiltræde en Rejse paa nogle Dage. Johnsen og jeg overtog Forpligtelsen at tilbringe Nætterne paa Gaarden, hvor Familiens Sovekammer blev stillet til vor Disposition, hvorimod vi havde Dagen til fri Raadighed. Endnu samme Dag gik Johnsen og jeg det korte Stykke Vej til Janderup, hvor hans Forældre boede. Jeg fik hurtig Indtrykket af, at jeg her var naaet til et godt og lykkeligt Hjem, og i Johnsens Moder traf jeg en af de elskværdigste Kvinder, jeg har mødt paa min Vej gennem Livet, og Faderen, en jovial, noget ældre Mand, var en særdeles velvillig Personlighed. De 4 Dage, jeg tilbragte i Janderup, forløb paa den herligste Maade. At fiske og spise Gedder hørte til det hverdagslige. Den gamle John var ikke den mindst ivrige ved Fiskeriet paa Varde Aa, som løb tæt forbi Gaarden. Turen til Janderup hører til mine skønneste Minder fra min Ungdom; jeg havde gerne dvælet her i længere Tid, men Inger Marie var noget syg, da jeg tog hjemme fra, og derfor længtes jeg tilbage. Jeg kom saaledes fra Langfarten en 2—3 Dage tidligere end oprindeligt bestemt. Paa Udrejsen havde jeg faaet nok af Hede og Hedeveje og valgte derfor den slagne Landevej til Hjemrejsen.

Foruden to alvorlige Sygdomme, som dog ikke var langvarige, led Inger Marie i de to Somre 1846 og 47 meget af Blegspot, og især det sidste Aar blev hun saa afkræftet, at hun var ude af Stand til at tage Del i Markarbejdet. Dette passede ikke Christen Rand, og den syge

følte sig saa trykket af Forholdet, at hun for Alvor tænkte paa at tage hjem til Forældrene i Vrigsted. Denne Plan opgaves dog fuldstændig, da Søren Hjerrild, som alt var sengeliggende, ytrede, at han nødig vilde, hun skulde forlade sit hidtidige Hjem, saa længe han levede. Han fik sit Ønske opfyldt, og det bør ikke forties, at Faster Ane opbød alt for at mildne Tilværelsen. Sygdommen hævedes da ogsaa lidt efter lidt, om end Følgerne af samme ikke svandt fuldstændig bort, saa længe hun blev i Staxrode.

Saa kom det paa Begivenheder saa rige Aar 1848. Den Frihedsrus, som fra Frankrig bredte sig over hele Evropa, berørte ogsaa det lille Danmark, hvor der desuden lige siden 1839 var ophobet Stof nok til at fremkalde Omvæltninger, og et Sammentræf af flere Omstændigheder bragte i Foraaret 1848 de gærende Stoffer til at eksplodere. I Januar døde Christian VIII og Frederik VII besteg Tronen. Med denne Konge begyndte ikke blot en ny Æra for Folk og Land, men ogsaa ny Ulykker, som i lange Tider var forberedt i Hertugdømmerne. Her er ikke Stedet til at skrive et Stykke Danmarks-historie, og med Forbigaaelse af mangt og meget af politisk Interesse gaar jeg derfor straks over til selve Oprørskrigen, for saa vidt samme berørte mig personligt. Tidlig paa Forsommeren det nævnte Aar blev de saakaldte Frilodsmænd af de 3 sidste Aargange indkaldt til Uddannelse paa de militære Skoler paa Øerne. Endnu før Frilodsmændenes Afrejse var Oprørerne trængt ind i det sydlige Jylland. Blandt de indkaldte var Christen Rands Søn, Søren, og min Broder, Rasmus. Disse med en Del flere sneg sig saa ved Nattetid og dækket af Mørket gennem Skoven til Rosenvold, hvorfra en forud bestilt Baad førte dem over til Fyen. For Inger Marie var det bedrøveligt, at Plejebroderen skulde gaa i Krig,

hvilket i saa mange Tilfælde er enstydigt med at gaa i Døden. Med Søren Christensen som Soldat var en væsentlig Støtte ved Gaardens Drift forsvunden, og i min Fritid maatte jeg saa tage Affære, særlig i Høstens Tid.

Den 2den Februar 1848, altsaa faa Dage efter Kongens Død, døde gamle Søren Hjerrild, efter at han de to sidste Aar stadig havde været sengeliggende. Et af hans sidste Ord til Inger Marie, da hun hulkende stod ved hans Dødsleje var dette: »Du skal ikke græde, fordi jeg gaar bort, for nu vil Pedersen træde i mit Sted for Dig.« Dette Dødsfald var et haardt Slag for Inger Marie, og jeg for mit Vedkommende følte i høj Grad Savnet af den 86 Aar gamle Mand, hvem jeg i Tidens Løb havde lært ikke blot at agte, men ogsaa at elske.

Hvad Slavekrigen i 1848 angaar, kan jeg henvise til, hvad afdøde Lærer Wejrsø i sin Tid skrev om denne Begivenhed. Som et lille Supplement hertil skal jeg kun anføre et Par Træk, hvortil jeg var Øjenvidne. Dagen for Slavekrigen husker jeg ikke; derimod husker jeg, at det var en Formiddag, at Beretningen kom til Staxrode om, at Slaverne fra Rendsborg var slupne løse, og at de allerede havde afbrændt Kolding. Beretningen ledsagedes af et Opraab om hurtig Udrykning af alt vaabenført Mandskab for om muligt at standse den mindre noble Fjende. Omtrent en Time senere hed det, at Vejle brændte, og endnu lidt senere stod Daugaard i lys Lue. Ved den første Beretning blev der Travlhed over hele Linien, og denne Travlhed forøgedes yderligere ved anden og tredje Beretning. Byens Smedie var Centrum i hele Bevægelsen. Der var kun faa, som kunde ruste sig med Bøsser. Flertallet maatte tage til Takke med saa primitive Vaaben som Forke, Spyd eller gamle Høleer; men disse Vaaben maatte i Hast bringes i brugelig Stand til deres ny Bestemmelse, og dette Hverv maatte By-

smeden overtage. — Saa blev der holdt ekstra Session, idet Sognefogden, Ole Olesen senior, paa egen Haand og eget Ansvar tilsagde til at rykke ud mod den fremtrængende Fjende alt det Mandskab, han fandt skikket dertil. Grunden til, at jeg blev forbigaaet ved denne Udskrivning, kender jeg ikke. Fremdeles beordrede Sognefogden Vogne til at befordre den lille Hærafdeling, som saa skyndsomst satte sig i Bevægelse efter Daugaard til. — Min Nabokone stod grædende udenfor Gaarden, omgivet af flere af sine mindre Børn. Hun med hendes lille Flok vilde straks afsted til Skoven, hvor de vilde gemme sig for de frygtede Slaver. Hun opgav for mig Stedet, hvor jeg senere kunde søge hende. Mod Løfte om rettidigt at varsko hende, lod hun sig overtale til foreløbig at opsætte Flugten. Saa søgte jeg hen til Christen Rands, hvor Forvirringen slet ikke var mindre. Herfra holdtes Udsigt over Vejen til Smedskær, ad hvilken Fjenden maatte komme, og det varede ikke længe, før der viste sig Folk og Vogne paa den betegnede Vej, og saa var det da sikkert, at Slaverne var os nær. Nu vilde ogsaa Faster Ane afsted til Skoven, og i sin Befippelse greb hun ved Udgangsdøren sin Kaffemølle, og med den i Haanden ilede hun ad Skoven til. Hun maatte senere tit høre, at det, hun fremfor alt vilde frelse fra Fjendehaand, var den kære Kaffemølle. Slaverne, som man mente at have set ved Smedskær, viste sig snart at være Byens egen tapre Hær, som nu vendte tilbage uden Kamp, men da ogsaa uden Sejer. I Over-Vrigsted var den bleven stoppet ved den Meddelelse, at det Hele var Opspind og ikke andet. Saaledes endte dette Felttog uden Mandefald og uden Skrammer.

Lidt senere paa Sommeren 48 blev jeg en Gang ved Nattetid vækket af min trygge Søvn i Skolen. Inger Marie stod udenfor mit Vindue og bød mig hurtigst

muligt at klæde mig paa. Et ridende Bud fra Barritskov havde bragt Melding til Byen om, at Tyskerne havde foretaget Landgang tæt syd for denne Herregaard. Med Hovedet fuldt af Forestillinger om Mord og Brand fra Slavekrigen frygtede hun, at jeg skulde blive indebrændt, og denne Frygt drev hende ud i Natten for at blive min frelsende Engel. Jeg kom hurtigt i Klæderne og fik aabnet Døren. Jeg var den Gang i Besiddelse af saa megen Besindighed, at jeg selv forstod og kunde gøre hende det begribeligt, at Tyskerne umuligt kunde gøre Landgang al den Tid, de fuldstændig savnede Betingelserne for at kunne gaa til Søs. Det Hele viste sig da ogsaa snart at være et Paahit af en eller anden Spøgefugl.

Sin første Indkvartering af Militær i 1848 fik Staxrode af et Korps, bestaaende af lutter frivillige. I dette Korps var en Del Seminarister fra Jelling, blandt andre Digteren A. Thyregod. Et Par ældre Seminarister, Poulsen og Svenstrup, den sidste siden efter Lærer i Hjortsvang, havde ligeledes ombyttet Bog og Pen med Gevær og Sabel. Jeg havde nu daglig Besøg, og snart blev Skolen Samlingspladsen for alle Seminarister, særlig naar noget skulde skrives. Chefen for Korpset var en Premierløjtnant Prytz. Denne drak og spillede med Mandskabet, og om militær Disciplin var der aldeles ikke Tale. Skulde Mandskabet til Øvelse, gik kun de, der havde Lyst, de øvrige forslog Tiden med at drikke, spille eller sove, og alt dette kunde gaa uden Tiltale eller Straf. Flertallet af Korpset bestod af Haandværkssvende fra Vejle og Randers og var i Reglen rene Rødder. For mig blev Aaret 1849 i flere Henseender en mindeværdig Tid.

Inden jeg forlader 1848, maa jeg omtale en lille Begivenhed, som let kunde have bragt mig i en højst ubehagelig Situation. Da Horsens det nævnte Aar første Gang var bleven belagt med fjendtlige Tropper, fik jeg

Lyst til at se, hvorledes Byen tog sig ud under saadan Belægning. For at tilfredsstille min Nysgerrighed gik jeg saa de 2^{1/2} Mil fra Staxrode til Horsens, hvor det overalt myldrede af fremmede Krigsfolk. Tilfældet vilde, at jeg paa Gaden traf Hr. Kammerraad Købke, som boede i Horsens og var Godsforvalter paa Boller Gods, hvilket Gods hører til Grevskabet Frisenborg. Kammerraaden ønskede Brev sendt til Grev Friis paa Frisenborg og spurgte mig, om jeg ikke kunde paatage mig Besørgelsen af samme. Jeg lovede at gøre et Forsøg, og skulde saa til et vist Klokkeslet møde hos Hr. Købke. Jeg fandt Huset fuldt af tyske Officerer og maatte afvente et gunstigere Tidspunkt. Da et saadant kom, modtog jeg Købkes Brev, som jeg gemte i min ene Strømpe, men var dog slet ikke glad ved min Stilling som Brevpost. Postforbindelsen nordpaa var afskaaren, saa Besørgelsen af Postsager maatte foregaa over Fyn, til hvilken Landsdel man endnu kunde komme søværts fra Juelsminde. Efter at være forsynet med tysk Pas naaede jeg uden Forhindringer ud af Byen og slog derefter ind paa Vejen efter Juelsminde. I Nærheden af Thyrsted, ¹/₂ Mil syd for Horsens, blev jeg indhentet af nogle Vogne, som efter tysk Rekvisition fra Klakring havde bragt Forplejningsartikler til de nuværende Magthavere i Horsens. Med en af disse Vogne kørte jeg saa til Klakring. Da vi var naaet til Højdedraget mellem Kalsbøl og Vesterby, kunde vi se fjendtligt Ryttereri paa Vejen fra Barritskov til Klakring. Jeg bad nu min velvillige Kusk om at forcere Kørslen saa meget som muligt, idet jeg betroede ham, at jeg absolut skulde være i Juelsminde før det tyske Kavalleri. Dette gjorde han, og fra Klakring, som snart var naaet, ilede jeg til Juelsminde. Til alt Held laa her en Baad sejlklar til Overfart til Bogense, og med denne fik jeg Brevet besørget over til Fyn. Jeg følte betydelig

Lettelse, da jeg ikke længer bar Godsforvalterens Brev i min Strømpe; thi om jeg end ikke kendte Ordlyden af Brevet, havde jeg dog en Anelse om, at det indeholdt en Beretning om Fjendens Stilling i og omkring Horsens, hvilket ogsaa senere blev bekræftet af Hr. Købke selv. Da jeg igen var gaaet det korte Stykke Vej fra Juelsminde til Klakring, var denne By overfyldt af kurhessisk Kavalleri. Saa nær havde jeg haft Fjenden i Hælene. Efter en lille Hvil i Klakring vendte jeg uden videre Forhindringer hjem til Staxrode med den faste Beslutning, at jeg aldrig oftere vilde indlade mig paa Æventyr af den Art som det, der nu heldigt var overstaaet.

Efter Vaabenhvilen i Vinteren 1848—49 var Krigen allerede fra tidlig Foraar i fuld Gang. Den 9de April var et større Selskab samlet i Lysegaarden i Stouby Sogn i Anledning af Ejeren, Niels Lyses, Fødselsdag. Som sædvanligt var ogsaa jeg tilstede. Stemningen var temmelig animeret til hen paa Aftenen. Ved 11 Tiden naaede Efterretningen om Ulykken i Ekernførde Fjord, 4 Dage tidligere, til Lysegaarden og fremkaldte en Virkning, som jeg mangler Ord til at beskrive. Alle blev som lamslaaede, hele Lystigheden var forbi i et Nu, og stille og tause forlod vi alle i stor Skynding det gæstfri Hjem. Jeg har set en Del skrevet og har hørt meget tale om dansk Folkeaand; men jeg har i Almindelighed haft ondt ved at faa fat paa dette Begreb under almindelige, rolige Forhold. I vore 2 sønderjyske Krige, især dog i den første, er jeg derimod atter og atter bleven berørt af, hvad jeg kalder dansk Folkeaand, den Aand, der bevirker, at Folkets Sorg er hver enkelts Sorg, og at den enkeltes Glæde er hele Folkets Fryd. Er Folkeanden efter denne Difination vaagnet i et Folk, svinder alle egoistiske Hensyn og al Selvished bort, og alles Tanker

samles, og alles Bestræbelser kredse om det ene: gamle Moder Danmarks Ve og Vel. Men hvor er den danske Folkeand henne i det Øjeblik, disse Linier skrives? Jeg har oplevet en Tid, da dansk Folkeand gav sig Udslag i en for alle danske fælles Sorg, og jeg har oplevet en Tid, da den samme Aand har bevirket en fælles Glæde hos hver Mand og Kvinde, i hvem der slog et dansk Hjerte. 1849 havde ikke blot en 5te April, men ogsaa en 6te Juli. — Den sidst nævnte Dags Morgen var jeg gennem Skoven gaaet ned til Havet. Ud for Trelde Næs saa jeg ligge en Kanonbaad med Damp oppe, hvilket forundrede mig. Jeg gik videre langs med Vandet Vest paa ad Rosenvold til og saa nu en anden Kanonbaad, ligeledes med Damp oppe, ligge ud for Rands Fjord. Jeg begreb, at de to Sejlere havde været engagerede, men hvor eller hvorledes, derom havde jeg ingen Mening. Efter faa Timers Forløb kom imidlertid Melding om 6te Juli Slaget og 6te Juli Sejren. Hvor gjorde det godt at samles med Byens Folk, da uforstilt Glæde stod malet paa alle Ansigter, og ingen tænkte paa andet Samtale-emne end Stordaaen foran Fredericias Volde. Denne Gang var det i den fælles Glæde, at dansk Folkeand gav sig Udslag.

Nogle Dage efter 6te Juli lod Christen Rand og jeg os med Baad sejle ind til Fredericia. Anledningen til denne Tur var dobbelt. Sønnen, Søren, og en Del andre bekendte af 6te Bataillon var i denne By og havde deltaget i den ærefulde Kamp. Nu var det en Glæde at se og tale med disse. En anden Drivfjeder var Nysgerighed efter at se, hvorledes det saa ud i Byen efter den langvarige og stundom hæftige Beskydning. Vi tænkte os et fuldstændigt Øde. Vort Nattekwarter var et Pakhusloft, hvor man havde givet Soldaterne Hø og Halm til Natteleje. Forfrosne og i det Hele ilde tilpas

søgte vi om Morgenens efter denne søvnløse Nat et Sted, hvor vi kunde faa lidt Frokost. Befolkningen, som under Beskydningen var flygtet til Fyn, var endnu kun for en ringe Del vendt tilbage til Hjemmet, og vi søgte længe, før vi i en Kælder fik opdrevet et Stykke Smørrebrød og en Spegesild, og heri bestod saa hele Fortæringen i Fredericia. Mange Steder saas kendelige Spor af Beskydningen; men dennes Virkninger viste sig dog langt ringere end vi havde antaget. Tæt indenfor Prinsens Port laa Brandtomten, hvor de 2 store Købmandsgaarde, tilhørende Ahlmann og Brøchner, havde staaet. Paa dette Sted mellem Grus og Sten var en Arbejdsmand beskæftiget med at fjærne Satsen af en funden Bombe uden Forstaaelse af den Fare, han derved udsatte sig selv og andre for. Uden at ane, hvad der foregik i vor umiddelbare Nærhed stod Christen og jeg i rolig Samtale med Hovedvagten ved Prinsens Port. Pludselig høres et Brag; Bomben var eksploderet, og Jernprojektiler fløj hvinende gennem Luften hen over vore Hoveder. Arbejdsmanden dræbtes paa Stedet, og et Par unge nysgerige blev saarede. Det var en Mundsmag af Krigens Rædsler. De faldne Soldater var allerede anbragte i den store Fællesgrav og en stor Del af det erobrede Krigsmateriel overført til København.

Ved denne Tid var det henved 5 Aar siden, jeg kom fra Seminariet, og jeg begyndte at trættes ved Stillingen i Staxrode, som næppe nok afgav det nødvendige til en enkelt Person. Især efter Bedstefaderens Død syntes Inger Marie ogsaa mindre godt om at fortsætte hos Christen Rand. Jeg søgte i et Par Aar mange Embeder; men jeg begik den Dumhed kun at søge saadanne, som var af Middelstørrelse. Der var snarere for mange end for faa Ansøgere paa den Tid, og der blev intet Embede til mig. Jeg maatte saa bekvemme mig til at nedstemme

mine Fordringer, og saaledes gik det til, at jeg søgte det lille Embede i Underup, hvis Indtægter i Opslaget var angivet til 5 Tdr. Rug og 6 Tdr. Byg in natura og 5 Tdr. Byg at betale efter Kapitelstakst, Offer og Aksidentser af Sognet, 20 Rigsdaler som Kirkesanger og Kirkebylærer samt Brugen af en $\frac{1}{8}$ Mil fraliggende Jordlod paa 6 Tdr. Land, det meste af ringe Beskaffenhed. Til dette Embede blev jeg kaldet af Skoledirektionen for Voer-Nim Herreder den 12te November 1849. To Dage tidligere var jeg til et Bryllup i Staxrode. Her modtog jeg Ordre til nogle Dage senere at møde paa Sessionen i Horsens. Som eksamineret Lærer kunde jeg efter den da bestaaende Lovgivning ikke udskrives som Soldat; men jeg ønskede nu min Værnepligt en Gang for alle bragt til en endelig Ordning. Jeg havde paa Forhaand Provstens Løfte om Embedet i Underup, og Ansøgningsfristen var udløben for flere Dage siden. I et Brev til Provst Høegh-Guldberg forespurgte jeg saa den 11te November, hvorvidt jeg turde regne paa at faa Embedet i Underup, og om Sagen i gunstig Fald kunde ventes ordnet før Sessionsdagen. Provstens Svar lød paa, at jeg af ham var indstillet til Embedet, og at Sagen nu beroede hos Amtmanden i Skanderborg. Provsten tilføjede, at jeg sikkert kunde træffe Amtmanden paa Sessionen i Horsens Dagen efter, hvor jeg saa selv kunde tale med ham om Sagen. Den nævnte Dag vandrede jeg saa til Horsens; men i Stedet for Amtmanden traf jeg kun dennes Fuldmægtig, som slet ikke kendte til Sagen. I Horsens forsynede jeg mig med stemplet Papir til Kaldsbrev, og med det i Lommen gik jeg saa til Væhr Præstegaard og fortalte Provsten om mit Uheld i Horsens samt foreslog ham at udfærdige Kaldsbrev, imod at jeg selv løb Risikoen med Hensyn til det stemplede Papir. Det fandt Provsten var en original, men god Idé. Kaldsbrevet

blev skrevet og forsynet med Provstens Navn og Segl, og med dette ufuldstændige Dokument fortsatte jeg videre til Skanderborg, hvor Amtmanden uden Omstændigheder tilføjede det manglende Navn og Segl. Nu var jeg saa vidt; men for at blive slettet af Lægdsrullen krævedes foruden Kaldsbrev biskoppelig Kollats. Efter at have overnattet i Skanderborg lod jeg den 13de November staa til efter Aarhus, hvor jeg blev forsynet med det manglende Dokument, og vendte saa samme Dag tilbage til Skanderborg. Jeg havde endnu ikke set mit fremtidige Hjem. Den 14de November gik jeg saa fra Skanderborg over Taaning, Yding, Underup, Nim og Horsens tilbage til Staxrode. Paa denne 3 Dages Marsch havde jeg tilbagelagt en Vejlængde af mindst 19 Mile i mindre godt Føre og de sidste 1½ Mil i øsende Regn.

Da jeg blev kaldet til Underup var Inger Marie 29 Aar, og jeg nær ved de 28. Naar hertil kan føjes, at vi havde været forlovet i mere end 9 Aar, saa kan det vel ikke vække Forundring, at vi nu besluttede os til en endnu nøjere Forening i den allernærmeste Fremtid. Om en saa lang Forlovelsestid kan der vel siges adskiligt baade for og imod; men det lader jeg være Læserens Sag at anstille Betragtninger over. Man maa nu slet ikke mene, at Inger Marie og jeg var saadanne Englebørn, at der aldrig kunde komme en Kurre paa Traaden imellem os, tværtimod. Skinsygens Dæmon var paa Spil atter og atter og hildede snart den ene og snart den anden af os i sit Næt, uden — det tør jeg dristig paastaa — at der fra nogen af Siderne forelaa nogen virkelig Grund til Mistro. — Jeg har ofte tænkt over dette Forhold og er altid kommen til det Resultat, at den egentlige og sande Grund maa søges i den Omstændighed, at ingen af os kunde forsone sig med Tanken om Muligheden af, at vi skulde undvære hinanden. De

Rynker, som saadanne Uoverensstemmelser kunde fremkalde, lod sig derfor ogsaa hurtig glatte igen, og bag efter maatte vi le ved Tanken om, hvor dumme vi egentlig kunde være. Et virkeligt Forsøg paa at faa løst Baandet mellem os, faldt ret ynkeligt ud for vedkommende selv, og tjente os til Moro.

Ved mit første Besøg i Nim Præstegaard den 14de November bad Pastor Engell mig om snarest muligt at tiltræde Embedet, da Skolen i Underup havde været lukket under Vakansen. Dette lovede jeg, og saa snart jeg havde været paa Session, hvor jeg blev slettet af Rullen, faaet bestilt Tillysning fra Prædikestolen og Bryllupsdagen bestemt samt taget Afsked med de fleste Familier i Skoledistriktet, befordrede min Ven Ole Olesen jun. mig den 23de November de $4\frac{1}{4}$ Mil fra Staxrode til Underup. Ankomne til Bestemmelsesstedet lidt hen paa Aftenen, fandt vi snart hos Rasmus Jakobsen Staldplads til Hestene; men da vi efter Aflæsningen ogsaa søgte Plads for os selv, blev vi under Rasmus Jakobsens Vejledning henviste til dennes Svigersøn, Jens Balle i Torp. Det stod tydeligt at læse paa Konens Ansigt, at hun ikke sværmede for den Indkvartering, som Faderen præ-senterede hende; men Jens Balle havde svært ved at udtale Ordet Nej, og vi blev altsaa for denne Nat. Dagen efter fik jeg ved Samtale med Christiane hende let bragt til at se med mildere Øjne paa sine fremmede, hvoraf Halvdelen forsvandt allerede om Formiddagen. Jeg forblev hos Jens Balle og Christiane de 14 Dage, som forløb, inden jeg selv fik Husholdning, og kunde sikkert i langt længere Tid være bleven hos disse elskværdige Mennesker, om saadant havde passet ind i min Plan.

Jens Balle var intet Hjemmemenneske. Hver Aften efter Skoletid indførte han mig snart i en snart i en anden Familie, saa jeg i Løbet af de 14 Dage blev ret vel

orienteret i Sognet, hvad der i og for sig var mig ret behageligt. Det noget triste Indtryk, jeg fik af Skolens Omgivelser den 14de November, maatte for en stor Del vige for den ukonstlede, forekommende Venlighed, hvormed man allevegne bød mig velkommen. Beboelseslejligheden i Skolen var meget indskrænket og bestod af 2 smaa Stuer, adskilte ved Indgangen, et lille Gæsteværelse, Pige-kammer og Køkken; men Lejligheden passede dog i det Hele ret godt til det tarvelige Møblement den snart skulde rumme. Skolestuen bestod af 4 Fag Hus med Gulv dels af røde Mursten, dels af Kampesten, og med smaa Vinduer, i hvilke langt fra alle Ruder var gennemsigtige. Skolebordene var dog fritstaaende og havde skraat stillede Plader. Naar hertil føjes, at Skolen iøvrigt var forsynet med det nødvendigste Materiel, saa har man et nogenlunde tro Billede af det Hjem, jeg nu kunde kalde mit. — Skolen havde et temmelig stort Antal af Børn. I Staxrode var jeg vant til Klasser paa 10—12, her stimlede et Par Snese omkring mig, saa jeg maatte til ganske anderledes at tage mig sammen end tidligere. At jeg i Skolen maatte give Afkald paa den kære Pibe og erstatte den med Skraa, var en mindre Ulempe. Børnene var ret flinke, baade hvad Kundskaber og Opførsel angik, saa min Formand, A. Bremer, maa have været en brav Lærer, og Skolegangen var tilfredsstillende. Det blev nu min Opgave at holde Skolen oppe og, om muligt, at bringe den lidt videre. Villien havde jeg; men vilde Evnerne strække til?

Bryllupet var bestemt til den 8de December. Dagen forud lod Jens Balle sig og mig befordre til Horsens, hvorfra vi tilligemed et Par unge Mennesker fra Byen blev afhentede med Vogn til Staxrode. Bryllupet blev holdt paa den Maade, som et 3 Dages Bryllup er beskrevet i Indledningen Side XV til XVII, dog ikke med

Forridere. Saaledes vilde Christen Rand have det. Jens Balle blev i Staxrode den 8de og 9de December; den 10de vendte han hjem til sin Christiane, og de to traf saa Forberedelse til at modtage min Kone og mig 3 Dage senere. I Anledning af Bryllupet blev der os foræret nogle Sølvgenstande af Beboerne fra mit nu fratraadte Skoledistrikt.

Min Kone var ualmindelig godt forsynet med Sengetøj, Gangklæder og Linned samt nogle Stykker Bohave og en Del Køkkentøj, saa vort øjeblikkelige Behov ikke krævede store Udgifter. Kreaturbesætningen kostede os ikke en Skilling. Christen Rand forærede min Kone en Ko, og en anden Ko, som jeg allerede havde købt, betalte Rasmus Dam. Desuden ejede min Kone 3 Faar, saa i den Henseende var vi straks paa den grønne Gren. Af min Kones Fædrene- og Mødrenearv, stor 170 Rigsdaler, anvendtes de 70 til Indkøb af nødvendigt Husgeraad; vi var enige om, at de 100 skulde forblive urørte og danne Grunden til en Slags Reservefond.

At Inger Marie til at begynde med følte sig noget trykket af de yderst tarvelige Omgivelser hjemme og ude, undgik ikke min Opmærksomhed. Men dette Tryk maatte snart svinde for al den Venlighed, Beboerne mødte os med. I Underup Skoledistrikt var det Regel, at Degnens ikke maatte mangle noget. (Vi benævnedes altid Degn og Degnekone.) Indtraf det Tilfælde, at vi ikke havde Mælk selv, savnede vi dog aldrig Mælk eller Fløde. At holde Gris var egentlig Luksus; thi vi fik som Regel vor Part af hvert Svin, som blev slagtet i Sognet. Skolelodden blev dreven af Sognets Gaardmænd, gratis vel at mærke, og da jeg fandt paa at mærgle den, tilbød man ogsaa gratis Mærgelkørsel. Mærglingen bevirkede, at den magre Jord for en enkelt Overgang gav et forholdsvis godt Udhytte. Saaledes er det let forstaa-

ligt, at det havde mindre at sige, at de faste Indtægter var smaa, da de uvisse var saa meget større. Den foran nævnte Reservefond paa 100 Rigsdaler voksede da ogsaa i de $9\frac{1}{2}$ Aar, vi var i Underup, op til det 10 dobbelte. Det bør da heller ikke glemmes, at der i min Tid blev tillagt Embedet 8 Tdr. Byg, og at Loven af 8de Marts 1856 forøgede Indtægterne med Skolepenge, mindst 40 Rigsdaler aarlig. Ved de gamle Bindingsværks Bygninger blev kun foretaget faa og smaa Forbedringer. Den store Velvillie, som vistes os fra alle Sider, i Forbindelse med den Omstændighed, at Flertallet af Befolkningen var daarlig stillet i økonomisk Henseende, bevirkede, at mine Fordringer aldrig gik ud over det absolut nødvendige.

Sognepræsten for Nim-Underup Menigheder, Hr. Pastor C. F. E. Engell, hørte til de foresatte, som man, naar man først lærte ham at kende, aldrig ønskede ombyttet med en anden. Han var noget svagelig og kunde til sine Tider være lidt pirrelig; men ved Siden af hans mange gode Egenskaber som Menneske og Præst oversaa man let en Misstemning, som desuden var fortrudt med det samme. Han kom gerne i Skolen, ikke saa meget for at retlede som for at glæde sig ved selve Skolearbejdet, som han godt kunde tage Del i. Som theologisk Kandidat havde han i en Aarrække været Lærer ved en københavnsk Skole. Mellem Pastor Engell og mig bestod da ogsaa et fuldtud fortroligt Forhold, som holdt sig længe efter, at han var bleven forflyttet til Udby ved Holbæk. — Engells Eftermand, Pastor Fog, forud residerende Kapellan for Kattrup, Tolstrup og Ørrikslev Menigheder, var ogsaa en meget omgængelig Mand, med hvem det var en let Sag at staa paa en god Fod. Han kunde dog aldrig afvinde mig den Tillid, som jeg havde til Engell.

I Underup blev vore 5 ældste Børn fødte, Søren Hjer-

rild den 3die Oktober 1850, Rasmine Marie den 2den Oktober 1852, Hans Carl den 30te Marts 1854, Rasmine Marie den 16de Januar 1856 og Ane Sørine den 8de November 1857. Kun 16 Uger gammel blev den ældste Rasmine Marie syg, og hendes Tilstand forværredes stadig. Hun døde 23de Marts 1854 og blev begravet Dagen før Hans Carl blev født.

Med 1850 endte den sønderjydske 3 Aars Krig. Hovedslaget ved Isted blev afgørende; men der førtes dog endnu i nogen Tid en hidsig Kamp om Frederiksstad, hvis heltemodige Forsvarer, Hans Helgesen, man har tillagt den Udtalelse, da betydelige Dele af Byen blev skudt i Brand: »Lad Tyskerne kun brænde Husene, Brostenene vil jeg beholde.« En saadan Udtalelse var Nordmanden H. Helgesen værdig, og han holdt Ord. Under Frederiksstads Forsvar blev min Broder, Rasmus, haardt saaret; paa Lazaretet i Flensborg amputeredes hans ene Ben. Han døde kort efter og ligger begravet paa Flensborg Kirkegaard.

I Sommeren 1853 havde vi i Underup et saare kærkomment Besøg, idet Johnsen en Uges Tid opholdt sig hos os. Johnsen var den Gang Hjælpelærer hos en Lærer Christensen i Skjern og blev senere gift med Datteren Christiane, hvem jeg først lærte at kende 47 Aar senere, ligesom jeg heller ikke gensaa min gamle Ven i dette lange Tidsrum.

Den bedste Virkning af Loven 8.3.56 var uden Tvivl den, at den bragte en sikker, endelig Ordning af Lærernes Pensionsforhold. Ogsaa maa det betegnes som heldigt, at Lærerne blev tilpligtede at sikre deres eventuelle Enker en Overlevelserente, svarende til mindst $\frac{1}{8}$ af Embedets Reguleringssum. Præmiebetalingen kunde ske paa 6 Aar, 12 Aar eller aarlig paa Livstid. Jeg valgte det første Alternativ, idet jeg mente, at Forplig-

telsen maatte være lettere at overkomme, medens Børnene var smaa, end naar de voksede til og alligevel behøvede Støtte fra Hjemmet. For en Overlevelsereente paa 60 Rigsdaler betalte jeg saa i 6 Aar nær ved 300 Rigsdaler. Ved 2 senere Tillægfsforsikringer valgte jeg livsvarig Præmie.

Saaledes svandt Tiden i Underup Aar efter Aar. Mere og mere levede vi os sammen med Befolkningen, saa vi nød en virkelig lykkelig Tilværelse. Hvorfor saa ikke blive, hvor vi var? Der var især et Punkt, som jeg troede, jeg ikke burde overse, den Omstændighed nemlig, at Embedet i Underup med dets lille Reguleringssum ikke ydede den Sikkerhed for Alderdommen, som jeg ønskede og mente mig berettiget til. Jeg havde derhos naaet den Alder, udover hvilken det er vanskeligt at blive indstillet til Lærerembede. Jeg søgte saa enkelte gode Embeder, blandt andre Hygom ved Jelling. Det var især med mine 2 Drenges Fremtid for Øje, at jeg søgte dette Embede. Omsider blev Lund i Tamdrup Sogn ledigt, og fra et Par af Sogneraadets Medlemmer modtog jeg Opfordring til at søge det. Da jeg talte med Provst Guldborg om Sagen, ytrede han: »Hvad vil De der? Lund er det værste Skoledistrikt i hele Provstiet.« Det var mig ikke ubekendt, at Skoleforholdene i Lund var alt andet end prisværdige; men jeg havde Selvtillid nok til at mene, at jeg vilde være i Stand til at bringe de forfaldne Sager i Orden. Jeg var i min bedste Alder og i Besiddelse af ikke helt ubetydelig Arbejdskraft. Jeg søgte altsaa Lund, blev indstillet som Nr. 1 og i April Maaned af Biskop G. P. Brammer kaldet til Embedet. Kaldelsen blev blot ikke modtagen med ublandet Glæde, og min Kone var endog meget bedrøvet. Jeg har Grund til at tro, at Beboerne i Underup Sogn heller ikke var tilfredse; men sket var sket.

Lund er beliggende en lille Mil vest for Horsens ved Horsens—Viborg Landevej. Til Embedet i Lund var henlagt som aarlig Indtægt fuld Kornløn, Brændsel og Fourage efter Forordningen 29de Juli 1814, Offer og Ak-sidentser af Skoledistriktet, Løn som Kirkesanger og Kirkebylærer 20 Rigsdaler, Skolepenge efter Lov 8.3.56 samt Brugen af en god Jordlod paa $4\frac{1}{2}$ Td. Land, beliggende umiddelbart ved Skolen. Boligen var næsten ny, opført 1855, og ret godt indrettet med 3 Værelser, Gæstekammer, Pigekammer, Spisekammer, Køkken og Bryggers samt et Loftværelse. Haven, 2 Skpr. Land, var anlagt 1856, men kun daarlig beplantet. Havearealet bestod af en til alle Sider udjævnet større Gravhøj, og i dens Midte stod og staar endnu et afdækket Gravkammer med en vel bevaret Stensætning, hvad Sidevæggene angaar. Man begik den Vandalisme i 1855 at fjærne de 2 som Overliggeren anbragte store Stene for at benytte dem som Grundsten til Skolebygningen. En Ulampe ved Embedet i Lund var det, at Vejen fra Skolen til Tamdrup Kirke var noget over $\frac{1}{4}$ Mil, og en anden Omstændighed generede mig i Begyndelsen ikke saa ganske lidt, den nemlig, at man i Tamdrup Sogn endnu benyttede Kingos Salmebog ved Gudstjenesterne. Det var et Held, at min Ven og Nabolærer, J. V. Madsen, havde nogen Øvelse i Brugen af denne Bog, og han, som havde været Kirkesanger under Vakansen, vedblev da ogsaa nogen Tid efter min Ankomst at lede Kirkesangen, indtil han fik lært mig Kunsten at pakke flere Stavelser paa 1 Node eller trække 1 Stavelse ud over flere Noder, eftersom det passede ind i det uregelmæssige Versemaal i Salmerne.

Det faldt os svært at komme bort fra Underup, langt sværere end i 1849 at komme bort fra Staxrode. Tiden til Flytningen trak ud til 6te Maj. Nævnte Dag kom

endnu en Del af Beboerne til Skolen for at sige os et sidste Farvel, og en hel Række Vogne fra Sognet befordrede os, vort Indbo og et ikke ringe Overskud af Korn og Brænde til Lund Skole. Efter en Dags Forløb fik vi os saa indrettet i vort fremtidige Hjem. 2 af Beboerne i Lund satte sig i Spidsen for at faa Vaarsæden lagt, og efter den Tid blev Skolelodden i Lund dreven paa samme Maade som den i Underup. Den alt for sildige Tilsaaning i Forbindelse med den paafølgende usædvanlige tørre Sommer bevirkede, at Avlen i 1859 blev meget tarvelig. Min Formand i Embedet, Kammerraad A. Andersen, havde 10 Tdr. Land Ejendomsjord, som var beliggende Side om Side med Skolelodden. Mod en Købesum af 3000 Rigsdaler havde Andersen uopfordret tilstaaet mig Forkøbsret til denne Ejendom, hvortil desuden hørte et af 10 Fag bestaaende nyt, grundmuret Hus, beliggende paa Skolens Grund. Jeg stod lige paa Nippet til at gaa i Gyngen; men heldigvis trak jeg mig i sidste Øjeblik tilbage, hvad jeg da heller aldrig har fortrudt.

For en overfladisk Betragtning var det givet, at Embedet i Lund var langt at foretrække for det i Underup. Vi mærkede dog snart, at Luften her var en anden end den tilvante. Dette var i første Række Tilfældet, naar man kom ind i Skolestuen. Vel var denne lys og rummelig og ret ordentlig udstyret med Skolemateriel; men her var en væsentlig Mangel, den stod Dag efter Dag omtrent tom, hvad Børn angik, og det var jo blandt disse, jeg skulde søge mit Arbejdsfelt. At der i det frugtbare, velbefolkede Østjylland 45 Aar efter, at Forordningen 29de Juli 1814 var udkommen, kunde findes saa elendige Skoleforhold som dem, jeg forefandt i Lund, derom havde jeg ikke en Gang en Anelse. I Skolens Dagbøger fandtes indskrevne 81 Børn; men det hørte til rene Undtagelser, naar der en enkelt Dag var flere end 5—6

Børn i Skole. Denne Omstændighed var for mig, som i mere end 18 Aar var vant til regelmæssig Skolegang, overordentlig pinlig. Blandt de 81 Skolebørn var der da heller ikke flere end 3, 1 Dreng og 2 Piger, alle nær ved Konfirmationsalderen, som kunde læse ordentlig indenad i Bog. Et dobbelt Spørgsmaal maatte uvilkaarlig trænge sig frem i Forgrunden: Hvorledes var det gaaet til, at Tilstanden var bleven, som den var, og paa hvad Maade kunde der raades Bod paa Misèren? Besvarelsen af det første Spørgsmaal er let nok, men af det andet desto vanskeligere. Andersen var en i flere Henseender intelligent Personlighed, brugelig og brugt til mangt og meget, som var Skolen uvedkommende. Om denne bekymrede han sig kun lidt. I mange Aar holdt han Hjælpelærer, snart en Seminarist, snart en ueksamineret, som det bedst kunde byde sig. Disse Hjælpelærere skiftede hyppigt; deres Forbliven paa Stedet maa ikke regnes efter Aar, men efter Maaneder. Som bekendte Personer, der forsøgte sig som Hjælpelærere hos Andersen, kan nævnes afdøde Overlærer Loft, Overlærer Glud, begge af Horsens, samt Proprietær Vinther paa Foerlevgaard. Med det lokale Tilsyn var det heller ikke stort bevendt. Saaledes sank Skolen Aar efter Aar ned til den Tilstand, hvori jeg forefandt den 1859, berøvet al Interesse fra deres Side, som skulde nyde godt af den. At Andersens Offer samtidig svandt ind til en Ubetydelighed, kan ikke vække Forundring. Med Hensyn til det andet Spørgsmaal maatte jeg alvorlig lægge Hovedet i Blød for at faa det blot nogenlunde tilfredsstillende løst. Den første Betingelse maatte være, at Børnene kom i Skole. Først søgte jeg ad Overbøvisningens Vej at faa Opgaven løst. Jeg benyttede en stor Del af min Fritid til at farte omkring og tale med Folk om de forfaldne Skoleforhold og om muligt formaa Forældrene til at

sende deres Børn i Skole. Især havde jeg mit Læs med den talrige Arbejderbefolkning i Lund Kær. Her fandtes en Mængde Børn i skolepligtig Alder; men saa godt som ingen kom i Ny og Næ i Skole. Jeg blev inden længe Kærboernes Bussemand med mine atter og atter gentagne Besøg, hvortil der rigtignok ogsaa manglede Indbydelse. Da Kæret er lavt liggende, kunde man let opdage mig, naar jeg fra de mere højtliggende Marker nærmede mig dette eller hint Hus, og flere Gange saa jeg med egne Øjne, at man lukkede Døren for mig og nægtede sig hjemme. Jeg opdagede ogsaa snart, at der i enhver af de mange Arbejderboliger var en Bagdør, og i et Tilfælde som det anførte maatte denne benyttes. At Husbonder holdt Vogterdrengene fra Skolen, er let forstaaeligt. Tværtimod Lovens Bydende var Mulktering for Skoleforsømmelser slet ikke bragt i Anvendelse, der blev end ikke indgivet Forsømmelseslister. Jeg udrettede imidlertid lidet eller intet ved mine mundtlige Forestillinger, og jeg maatte tage Skeen i en anden Haand. Jeg begyndte nu med at indgive maanedlige Forsømmelseslister til Sogneraadet. Derved faldt jeg i Unaade hos flere af dettes Medlemmer, især hos Raadets mangeaarige Formand, Kammerherre Reedtz til Bisgaard, som paa ingen Maade vilde forstaa min Hensigt, og Forsømmelseslisterne havnede i Papirkurven. Saaledes gik det nogle Maaneder, og jeg var lige vidt. Jeg vedblev imidlertid regelmæssigt at indsende Forsømmelseslister, men sendte samtidig et andet Eksemplar til Skoledirektionen. I ethvert Tilfælde vilde jeg holde Ryggen fri. Fra Direktionen fik Sogneraadet saa Tilhold om at mulktere. Dette Tilhold blev uden Virkning; men et nyt, skrapper foretog, at Sogneraadet begyndte at mulktere, uagtet Formanden fremdeles strittede imod. Men Mulkbeløbet betaltes saa af Kammerherren, uden at det en Gang kom til vedkom-

mendes Kundskab, at Mulkt var dikteret. Det var altsaa en ren Spillen Komodie, som der maatte gøres Ende paa. Jeg søgte nu at komme under Vejr med, hvorledes jeg juridisk kunde bevise, hvor uforsvarligt Sogneraadet gik til Værks. Et Par af Raadets Medlemmer, som ikke billigede de øvriges Færd, og med hvem jeg stod paa en venskabelig Fod, gav mig al fornøden Oplysning, og da jeg saa i fornødent Fald kunde føre disse som Vidner, indgav jeg til Skoledirektionen Klage over Sogneraadet og paakaldte dens Bistand til at faa bragt til Veje en bedre Tingenes Orden. Nu blev der stillet Sogneraadet Valget imellem at mulkttere og lade Mulkterne inddrive paa lovlig Maade, eller selv at blive mulkteret. Kammerherren fnyste; men det hjalp dog. Nu blev der mulkteret for Alvor; man gik fra den ene Yderlighed til den anden. Nogle betalte de idømte Mulkter; men mange vilde ikke, andre kunde ikke betale, og disse maatte saa i Brummen for at sidde Bøderne af. Det kom dertil, at en Politibetjent blev sendt for at afhente en Gaardmand i Enner til en saadan Brummetur. Den paagældende fandt det dog tilsidst raadeligst at rykke ud med Mønten. Den Trods, hvormed Skoledirektionens strænge Forholdsregler mødtes, blev snart brudt, da der endelig toges fat med en fast Haand. Lidt efter lidt kom flere og flere Børn i Skole, efter at denne Mulktering havde staaet paa et Par Aar. Men hvad var det saa for et Publikum, hvormed Skolen blev befolket? Lutter forsømte Børn, med hvem der maatte begyndes paa bar Bund. Havde et lignende Antal Børn levet under lignende Forhold i en større By, vilde der rimeligvis være mødt lutter slemme Børn. Dette var dog ikke Tilfældet her. Det store Flertal kunde godt taale venlig Behandling, og jeg forstod da ogsaa godt, at skulde Hjemmene vindes for Skolen, maatte det ske gennem Børnene; thi

at baade Skolen og jeg var hadet af mange, det forstod jeg kun alt for godt. Jeg bejlede da heller ikke til Folkegunst uden paa den angivne Maade. Først da flere Børn kom saa vidt, at de hjemme kunde referere, hvad der foregik i Skolen, slog Stemningen om, saa at de, som før lukkede Dørene for mig, nu søgte mig, ligesom jeg tilforn havde søgt dem. Der forløb dog 4 à 5 onde Aar, før jeg kom saa vidt, at jeg med nogen Glæde kunde gaa til min Gerning i Lund Skole. Men Isen var brudt, og Uvillien mod mig blev Tid efter anden afløst af lige saa stor Velvillie. Som en Mærkelighed kan det anføres, at jeg intet Sted fra senere hen havde mere regelmæssig Skolegang end fra Lund Kær, og at mange af mine flinkeste Elever hørte hjemme der. Nu vendte da ogsaa min vante Tilfredshed tilbage, og Lund blev for mig og mine et rigtig kært Hjem, som vi da heller ikke efter Anno 64 tænkte paa at ombytte med noget andet. — Mulksystemet betragter jeg som et nødvendigt Onde. Heldig den Skole og den Lærer, hvor Anvendelsen heraf er overflødig!

I Lund blev vore 4 yngste Børn fødte, Kirstine Johanne Marie den 8de Juli 1859, Dagmar Marie den 30te Oktober 1861, død 13de December 1861, Dagmar Marie den 18de Marts 1863, død 22de Maj 1864, og en dødfødt Pige den 26de Marts 1865. De 5 Børn, som overlevede Barnealderen, er endnu i Live, medens dette skrives, gifte, og hver for sig i Stillinger, som afgiver nødtørftigt Udkomme.

Den endelige Sejer, som afsluttede 3 Aars Krigen 1848—50, bragte dog ikke Danmark rolig og varig Besiddelse af dets gamle Grændseland mod Syd. Kun nogle Aars Havblik gik forud for en ny Storm. Den 23de November 1863 døde Frederik VII, den sidste Konge af den oldenborgske Stamme, og det glücksburgske Hus kom

til Regeringen med Christian IX. Tronskiftet var Signalet til Krigen 1864, der lige saa lidt som Krigen 48—50 bragte Slesvig-Holstenerne Opfyldelsen af deres kæreste Drøm, et selvstændigt Schleswig-Holstein, idet deres Forbundsfælle i Kampen, Prøjsen, tog Løvens Part. Slesvig-Holstenerne havde glemt, at »den som spiser Kirsebær med de store, faar Stenene i Øjnene«. I Krigen 1864 fik vi ikke blot at gøre med de oprørske Slesvig-Holstenerne, men tillige med de 2 Stormagter Prøjsen og Østerrig, og det var saaledes paa Forhaand givet, at det lille Danmark maatte bukke under for den overvældende Overmagt. Allerede i Januar tog den danske Hær Stilling ved vor gamle Grændsevold, Dannevirke. Overgeneralen, de Meza, saa snart, at Stillingen var uholdbar overfor den Magt, som stod rede til Angreb. I sidste Øjeblik gav han den 5te Februar Ordre til Rømning af Dannevirkestillingen, og Tilbagetoget derfra under uheldige Vejrforhold og idelige Kampe med den forfølgende Fjende gjorde et højst nedslaaende Indtryk paa alle danske. Man udslyngede de bitreste Bebrejdelser mod General de Meza, og først længe efter blev det klart, at Generalen havde valgt den eneste mulige Udvej til at frelse Hæren. Det nedslaaende Indtryk, som Rømningen af det historiske Dannevirke fremkaldte, øgedes yderligere derved, at Fæstningen Fredericia noget senere rømmedes uden Sværds slag. Forsvaret var nu indskrænket til Dybbølstillingen. Denne — med Als som Støttepunkt — blev holdt mod Overmagten i over 2 Maaneder, indtil den den 18de April blev stormet og erobret af Prøjserne. Dermed var den egentlige Modstandskraft brudt, og ved Freden i Wien 64 tabtes — maaske for bestandig — det gamle, danske Slesvig, for hvis Bevarelse der var ofret saa meget Blod og saa store Pengesummer. En Forsagthedens Aand kan næppe rimes sammen med dansk

Folkeand, og for saa vidt var efter min Erfaring det sidste Begreb under og efter Krigen 64 ukendt i dansk Folkeliv, et aandeligt Tab, som fulgte med det materielle.

Jeg blev ikke nær saa meget personlig berørt af Krigen 1864 som af den foregaaende. Et Par Ubetydeligheder staar levende for min Erindring. Under Jyllands Besættelse af fjendtlige Tropper blev ogsaa Lund Skole belagt med Indkvartering, eller rettere: 3 Mand af den prøjsiske Elisabethgarde, en Underofficer og 2 menige indkvarterede sig selv hos os. De 3 Mand var Fourerer og forestod Uddelingen af Proviant til den Afdeling, hvormed Lund og Vinten var belagt. Underofficeren, Rashevski, var Polak, de to Menige, Engmann og Müller egentlige Prøjsere. Alle 3 var de ordentlige og behagelige Mennesker, som det var en let Sag at komme til Rette med. De forblev i Skolen i 14 Dage, og uagtet der hver anden eller tredie Dag samledes betydeligt Mandskab i Skolegaarden for at modtage Forplejning, førte denne Omstændighed dog ikke den mindste Ulæmpe med sig for Skolen. Kun en eneste Soldat tillod sig en Dag at se ind i Skolestuen gennem et aabent staaende Vindue, men paadrog sig da ogsaa derved en alvorlig Irettesættelse af Underofficeren. Min Familie og jeg spiste sammen med Prøjserne ved det samme Bord efter de fremmedes bestemt udtalte Ønske derom. De 3 Mand forsynede Køkkenet saa rigeligt med Kød, Ris og Kaffe, at dermed var omtrent hele Huset forsynet. I de 14 Dage vekslede Spisesedlen til Middag kun meget lidt. Hveranden Dag Kødsuppe med Peberrodskød og hveranden Dag Risengrød og Beuf. Der var i Almindelighed Raad til om Aftenen at servere en varm Kødret. Da Kødforsyningen var saa rigelig, beredte min Kone Prøjserne en Overraskelse ved at lave Kødboller til Suppen. Det var aabenbart, at dette var dem aldeles nyt. Den

første Dag, de saa de mørke, svømmende Tingester, begyndte de kun meget smaat at stikke paa Varerne; men snart blev de saa fortrolige med dem, at de hverken rørte Melboller, Kartoffler eller Rødder. — Børnene, især Kirstine, som den Gang var 5 Aar gammel, blev ikke trætte af at lege med Engmann, som til Gengæld viste sig meget udholdende. Aftenen før Afrejsen bragte Prøjserne deres Overflod af Kød, Ris, Kaffe og Brød ind i Køkkenet til min Kone. Det bemærkes, at hverken jeg eller nogen af Børnene blev anset værdige til at modtage noget som helst, alt skulde lægges i min Kones egne Hænder, ikke alene ved denne særlige Lejlighed; men saaledes var det sket hele Tiden. Havde det ikke været for Ulejlighedens Skyld og for det uundgaaelige Tryk, som følte ved at skulle huse Fjenden, kunde intet tabes ved saadan Indkvartering, selv om den havde strakt sig over et længere Tidsrum. Men saaledes gik det heller ikke til andre Steder end i Skolen. Af Rashevskis Dagbog fremgik det, at de omhandlede 3 Personer under hele Opholdet i Jylland altid havde været indkvarteret i Skoler.

Efter Slaget ved Vejle i Sommeren 1864 kom ved Daggry et Kompagni af 1ste Regiment til Lund efter en Nattemarsch af over 4 Mil. Byens Befolkning kappedes om at gøre det saa godt for vore egne som muligt; men Kulsvierne og Københavnerne var fordringsfulde i den Grad, at det næppe lykkedes ret mange at tilfredsstille dem. Det er med en vis Skamfuldhed, at jeg som dansk Mand kan notere, at jeg hellere vilde have 3 Prøjsere i Indkvartering en Maaned end et lignende Antal af 1ste Regiment en Uge.

Ved Folketællingen den 1ste Februar og følgende Dag eller Dage 1860, den sidste, som det blev Lærerne paa-lagt at foretage, fandtes omkring i Krogene flere Børn i

skolepligtig Alder, som end ikke var indskrevne i Skolens Bøger. Krigen 64 var selvfølgelig mere hæmmende end fremmende for Skolen. Efter den Tid gik det stadigt fremad. Børneantallet var i bestandig Stigning, og det varede ikke længe, før Tallet 100 var overskreden. Det kom dertil, at jeg som Enelærer havde 119 Børn, alle over 7 Aar, og i 2 paa hinanden følgende Vintre 65 i ældste Klasse. Arbejdet var ganske vist strængt, men dog langt fra saa trykkende, som da jeg sad med 5—6 Elever daglig. Der blev nu for de mindste Børn oprettet en Pogeskole. Som Lærerinde ved denne blev antaget en Vævers Kone, som hørte til de saakaldte stærke Jyder. Jeg skulde have en Slags Inspektion over denne Hjælpekole; men hverken Læreren eller jeg udrettede synderligt. Hun var ikke at formaa til at begynde Samtalerne med de smaa om dem bekendte Ting; det var jo forskrækkeligt at tale med Børnene om Heste og Kør, Hunde og Katte. Hun docerede Tros- og Pligtlæren saaledes, som hun selv opfattede disse abstrakte Begreber. At Børnene ikke forstod et Muk af det Hele, behøves ikke en Gang at bemærkes. Med Indenadslæsningen, som der især skulde lægges Vægt paa, gik det ikke stort bedre. Man betænke blot: »Fader vor« brugtes til Staveøvelser. Var det lykkedes at bringe nogle af Børnene til at læse, var Læsningen ledsaget af saa mange Unoder, at der gik lige saa lang Tid med til at faa disse fjærned, som der krævedes til fra bar Bund af at lære Børnene at læse. Pogeskolen bragte altsaa ikke Hovedskolen nogen nævneværdig Lettelse, og jeg søgte da ogsaa saa tidlig som muligt at faa Tag i Børnene derfra. Der hengik dog nogle Aar under denne Tingenes Tilstand.

Ved Aaret 1870 blev der endelig Tale om en virkelig Forbedring af Forholdene. Skoledirektionen stillede den

Fordring til Kommunen, at der skulde oprettes enten en hel ny Skole eller et Andenlærer-Embedet ved Lund Skole. Hvert af disse Alternativer fik sine Talsmænd baade i Sogneraadet og ude i Befolkningen. Jeg tog Parti for Oprettelsen af Andenlærer-Embedet og kæmpede saa godt, jeg kunde, for denne Ordning. Det var mig nemlig klart, at en forbedret Klassesdeling maatte blive et virksomt Middel til at højne Skolen. Striden om, hvilken af de to Ordninger der skulde vælges, var staaende et Par Aar. Jeg indsendte til Skoledirektionen en omhyggelig motiveret Fremstilling af Sagen, saaledes som jeg opfattede den, og saaledes, som jeg mente, at det tillige passede bedst med Kommunens Interesse. Jeg antyder enkelte Hovedtræk. Børneantallet i Vinten-Enner Skole var ogsaa i rask Stigning og lakkede godt op mod de 100, saa det kun var et Tidsspørgsmaal, naar der for denne Skoles Vedkommende maatte fræffes lignende Foranstaltninger som nu ved Lund Skole. Kunde det lykkes at fjærne disse for Kommunen mindre lyse Udsigter, vilde min Plan vinde betydelig Støtte hos Sogneraadet. Jeg foreslog altsaa at omlægge Distrikterne mellem Lund og Vinten-Enner Skoler saaledes, at hele Vinten By, hvoraf 3 Gaarde forud hørte til Lund Skoledistrikt, samt Gaarden Grønbjerg henlagdes til Lund Skoledistrikt. Den Forøgelse af Børn, som denne Omlægning vilde tilføre Lund Skole, kunde godt taales, naar en Andenlærer blev ansat. Paa denne Maade vilde Sognets to største Skoler være hjulpede for lange Tider. Omlægningen frembød da ogsaa det Gode, at intet af de til Lund henviste Børn fik mere end $\frac{1}{4}$ Mil som Skolevej, der oven i Købet var Chaussé. Et enkelt Sted paa Kjørup Mark, som hørte til Lund Skoledistrikt, var saa uheldigt beliggende, at der herfra var mere end $\frac{1}{4}$ Mil til hvilken-somhelst af Sognets Skoler. Distriktsprovsten var enig

med mig om denne Plan, og det varede saa ikke længe, inden det blev slaaet fast, at et Andenlærer-Embede skulde oprettes ved Lund Skole og hele Vinten By og Gaarden Grønbjerg henlægges til Lund Skoledistrikt. Det vigtigste Spørgsmaal om den ny Ordning havde saaledes fundet en heldig Løsning.

1873 skulde der saa bygges, og Sogneraadet var for at bygge i Forlængelse af den ældre Skolebygning, hvorved en Gavl mur kunde spares. Derved vilde det hele Komplex faa et mindre tiltalende Ydre, og Udhusets søndre Gavl i kun 3 Alens Afstand dække en betydelig Del af Façaden paa den ny Tilbygning og berøve denne betydeligt Lys. Jeg søgte altsaa at formaa Sogneraadet til at bygge parallelt med Udhuset og ved den østlige Side af Gaardspladsen. Derved kunde opnaas, at hele Bygningskomplekset fik et langt hyggeligere Udseende, og at den ny Bygning blev frit beliggende med Østsiden ud mod Skolens Have. Sogneraadet gik omsider ind paa mit Forslag, og Planens Gennemførelse tilfredsstillende da ogsaa begge Lærerne. Af Kommunens Kasse faar Førstelæreren aarlig 5 Kroner som Erstatning for afgivet Jord til Byggegrund.

Jeg opbød hele min Veltalenhed for at formaa Sogneraadet til straks at bygge 9 Fag Hus i Stedet for de 8, som Direktionen lod sig nøje med, hvilket ikke vilde have forhøjet Udgifterne ret meget; men man sparede paa Skillingen og lod Daleren løbe, idet der nogle Aar senere maatte tilbygges det omhandlede Fag, der nu kostede mindst det femdobbelte mod tidligere. De 8 Fag blev saaledes indrettet: I de 4 sydlige Fag blev Skolestue, indrettet og monteret i Lighed med Førstelærerens. Det 5te Fag, hvori Skorstenen opførtes, maatte desuden strække til til en ussel lille Gang og Køkken. 2 Fag deltes i 2 smaa Værelser, og det 8de Fag blev Brænde-

hus. Naar hertil kan føjes, at Husets Vidde kun var 10 Alen, vil det let forstaas, at Lejligheden i sin Helhed maatte betegnes som indskrænket, hvorimod den med et Fag Hus mere maatte være bleven ret rummelig. Knibe-riet mærkedes først rigtigt, da der 3 Aar senere ansattes en gift Andenlærer. Den aarlige Andenlærerløn blev 400 Kroner og 15 Tdr. Byg at betale med Penge efter Kapitelstakst, samt Andel i Skolepenge, lidt over 50 Kr.

I Sommeren 1873 fik jeg af Provst Høegh-Guldberg Paalæg om at fremkomme med Forslag til en Undervisningsplan for Skolen. Ved Udarbejdelsen af dette Forslag fastholdt jeg det som et Hovedpunkt, at Skolen blev delt i 4 Klasser for at opnaa i enhver Klasse den størst mulige Ensartethed af Eleverne med Hensyn til det Kundskabstrin, hvorpaa Børnene stod. Som Ene-lærer ved den store Skole havde jeg følt Ulæmperne ved den uundgaalige Uensartethed i den Henseende, der var lige saa hæmmende for Undervisningen som det alt for store Antal af Børn i Klasserne. Jeg tror nok, at begge Lærerne var tilfreds med denne Klasedeling, og den bibeholdtes da ogsaa, saalænge jeg var i Embedet i Lund. For at undgaa begrundet Klage over Forurettelse foreslog jeg ved Siden af denne Klasedeling fuldstændig Fagdeling over hele Linien, saa hver Lærer fik sine bestemte Fag gennem alle Skolens Klasser og stod med fuldt Ansvar for sine Fag, saa at ingen af dem kunde vælte noget af Ansvaret fra sig selv over paa sin Medlærer. Jeg saa heri et Middel til Bevarelsen af et godt, kollegialt Forhold mellem Lærerne. 3die og 4de Klasser var saa med Hensyn til Skolegang ligestillede med ældste Klasse, 1ste og 2den med yngste Klasse i Skoler med kun 2 Klasser og med kun 1 Lærer, hvor Skolegangen i Almindelighed var ordnet saaledes, at ældste Klasse i Vinterhalvaaret havde 4, yngste Klasse

2 ugentlige Skoledage. I Sommerhalvaaret var Forholdet omvendt. Som et tredie Hovedpunkt var optaget i Forslaget Timetabeller for samtlige Klasser paa de forskellige Aarstider. Undervisningsfagene foresloges fordelte mellem Lærerne saaledes: Førstelæreren fik Religion, Skønskrivning, Skriftlæsning og Historie, og Andenlæreren tildeltes Boglæsning med Grammatik, Retskrivning, Regning, Geografi og Gymnastik. Approbationen paa Undervisningsplanen lod vente paa sig i Aar og Dag, og den første Andenlærer og jeg kørte saa løs med Forslaget som Rettesnor.

Den første Andenlærer ved Lund Skole var Seminarist Marius Larsen, dimitteret fra Gedved 1871 med Hovedkarakteren »Meget duelig«. Samarbejdet med ham var meget behageligt; han baade kunde og vilde fremme Skolens Tarv. Den foreslaede Klassedeling frembød betydelig Lettelse i Arbejdet. Larsen forblev i denne Stilling i 3 Aar, fra Efteraaret 1873 til samme Tid 1876, da han blev kaldet til Lærer og Kirkesanger i Venge ved Skanderborg. Sidstnævnte Aar den 26de Oktober blev Larsen og min ældste Datter, Rasmine Marie, ægteviede i Tamdrup Kirke, saa det ene Tab førte det andet med sig. Larsen er stadig siden bleven i Venge, hvor han nyder fortjent Agtelse og Tillid. I Venge Skole nedskriver jeg, 80 Aar gammel, disse mine Erindringer.

Larsens Eftermand i Embedet blev Seminarist Carl Ferdinand Emil Petersen, dimitteret fra Gedved med Hovedkarakteren »duelig«. Petersen var et ret vel begavet Menneske, temmelig stærkt greben af Grundtvigianismen, som paa den Tid havde en langt mere fremskudt Plads i Folkekirken end nu til Dags. Fuldtud trosenige kunde vi altsaa ikke være, og Forholdet mellem os maa betegnes som køligere end ønskeligt; men vi enedes dog

godt om Skolearbejdet, hvilket jeg for en Del tillægger den gennemførte Fagdeling. Petersen var gift og forblev i sin Stilling henved 4 Aar til 1880. I Petersens Tid fik jeg en temmelig alvorlig Lungesygdom, som gav Anledning til, at Kirkesangen blev overdraget til Andenlæreren. I kirkelig Retning var Petersen en Modsætning til Pastor Mygind og ragede snart i Klammeri med denne. Petersen tog fejl med Hensyn til Taktik, og Følgen blev, at han en skønne Dag lukkede Skolen og opgav sin Stilling. Han har ikke siden haft Embede, og nogle Aar senere udvandrede han med sin Familie til Amerika, hvorfra han ikke er vendt tilbage.

I Efteraaret 1880 blev saa Andenlærer-Embedet besat med Seminarist Carl Christensen, dimitteret fra København med Hovedkarakteren »Ej uduelig«. Christensen stod i Begavelse adskilligt tilbage for sine to Forgængere; men han arbejdede med Flid, og alt gik sin gode, jævne Gang. — Christensen giftede sig ikke ret længe efter at have tiltraadt Embedet ved Lund Skole. Han forblev i sin Stilling henved 6 Aar, indtil han 16de August 1886 blev kaldet til Lærer og Kirkesanger i Uhre, hvorfra han senere er bleven forflyttet til Embede paa Sjælland; jeg véd ikke nærmere hvor.

Da C. Christensen var bleven forflyttet fra Lund, kom der i Distriktet Stemning op for i Stedet for Andenlærer at faa ansat en Lærerinde ved Skolen, saa Pigebørnene kunde faa Undervisning i Haandgerning. Et Andragende herom til Skoledirektionen bevilgedes, og 1886 blev Lærerinde, Frøken Kirsten Laursen, dimitteret fra København med Hovedkarakteren »duelig«, ansat i Andenlærers Sted og med Andenlærers Løn. For Haandarbejdets Skyld blev en lille Ændring i Fordelingen af Undervisningsfagene nødvendig. Kirkesangen overdroges til Læreren i Vrønding, og Undervisning i Gymnastik suspen-

deredes for min Embedstid. Forøvrigt blev Skoleforholdene temmelig uforandrede. Min Frygt for mangelfuld Disciplin i Lærerindens Skole viste sig ubegrundet. Frøken Laursen og jeg arbejdede og levede sammen under ret god Forstaaelse, saalænge jeg var i Embedet.

Da jeg 1859 kom til Lund, var Provst Basse Sognepræst for Tamdrup Menighed. Denne, vistnok en rigtig rar gammel Mand, lærte jeg næppe nok at kende. Han blev entlediget fra Embedet endnu før Udgangen af 1859. Svigersønnen, Pastor Funder, som i en Aarrække havde været Kapellan hos den gamle Provst Basse, bestyrede Embedet under Vakancen, men blev først paa Aaret 1860 kaldet som Sognepræst for Naur og Sir Menigheder. Mit Forhold til disse 2 Præster blev saaledes af aldeles forbiggende Natur.

Provst Basses Eftermand i Embedet blev Pastor Søren Kattrup. Som Kandidat havde Kattrup været Lærer ved en eller flere københavnske Skoler, og herfra skrev sig formentlig hans store Sympathi for Lærerstanden i det Hele. Fra København blev han kaldet til Præst paa Øen Gjøll i Limfjorden, hvorfra han igen 1860 blev kaldet som Præst for Tamdrup Menighed. Mellem Kattrup og mig udviklede sig snart et Forhold, som endnu paa den Tid ikke var almindeligt mellem Præst og Degn, saa jeg fra Kattrups Tid har mange kære Minder fra Kørup Præstegaard. I Pastor Kattrups Tid havde den grundtvigske Anskuelse vidst at trænge sig frem til en langt mere fremskudt Stilling i Folkekirken, end det blev Tilfældet en 20—30 Aar senere. Kattrup var en afgjort Modstander af Grundtvigianismen, saaledes som denne Aandsretning gav sig Udslag i Kirker og Skoler, og ikke sjældent talte han fra Prædikestolen skarpt imod Efteraberne af gamle Grundtvig. At denne Storaand, som han var, selv misbilligede de Udskejelser, som søgtes

dækkede med hans Navn, fremgaar af en Udtalelse, man har tillagt Præsten ved Vartov: »Gud ske Lov, at jeg ikke er Grundtvigianer!« I Tamdrup hørte nogle Familier til den grundtvigske Retning, og disse kunde naturligvis ikke døje Pastor Kattrup som Præst. Ikke nok med, at disse Familier løste Sognebaand, det var jo i sin lovlige Orden; men der lagdes Planer, som gik ud paa intet mindre end at faa Kattrup fjærnet fra sit Præsteembede, og det var ret mærkeligt, at en gejstlig Mand, der ikke selv var Grundtvigianer, kunde gaa i Spænd med Præstens Uvenner. Det kom dertil, at Præstens Stilling en Tid syntes uholdbar. I Sognet opstod en ret uhyggelig Bevægelse for og imod Kattrup. Fler-tallet harmedes over, at en lille Klike hensynsløst vilde kommandere det Hele. Den Del, jeg personlig tog i denne Bevægelse, lader jeg helst uomtalt; den var dog stor nok til at paadrage mig en Foresats Vrede og til, at jeg blev ugleset af Grundtvigianerne i Tamdrup Sogn, hvoraf der heldigvis ikke fandtes mange i Lund Skole-distrikt. Angribernes Plan blev krydset ved et skarpt Modtræk, idet 95 pCt. af Menighedens Husfædre indsendte til Stiftets Biskop en Protest imod Kattrups Fjær-nelse. En ekstraordinær Bispevisitats i Tamdrup Kirke paafulgte; men Enden paa hele den uhyggelige Historie blev dog den, at Pastor Kattrup uantastet blev siddende i Embedet, indtil han selv nogle Aar senere paa Grund af Svaghed søgte Afsked i Naade og med Pension. Præstens Afskedsbegæring blev bevilget og hans Pension bestemt; men han døde, førend han kunde forlade Kørup Præstegaard, og blev begravet paa Rutsker Kirkegaard paa Bornholm. I Rutsker Sogn var Pastor Kattrups ældste Datter, Charlotte, gift og bosat, og til denne Datter tyede ogsaa kort efter Kattrups Enke og henlevede her sine sidste Aar. Dødsaaarsagen for Pastor Kattrups

Vedkommende var gentagen Blodstyrning og den deraf følgende Svækkelse. Under hans sidste Sygdom maatte Lærer Christensen i Vrønding og jeg skiftevis Nat efter Nat vaage hos den syge efter dennes bestemt udtalte Ønske derom. — Det ligger udenfor min Plan at udtale nogen Mening enten om Pastor Kattrups Embedsførelse, dette maa være de jordiske Autoriteters Sag, eller om Mandens Gudsforhold, dette er jo alt paadømt af ham, der ikke vil nogen Synders Død. Begge Spørgsmaalene var fremme i forreste Række i den foran omhandlede Strid.

Kapellan pro loco for Hvirring-Hornborg Menigheder, Theodor Mygind, blev Kattrups Eftermand som Sognepræst i Tamdrup. Maatte Kattrups Forkyndelse maaske i mangt og meget henføres til den gamle Skole, saa repræsenterede Mygind den ny Retning, indre Mission. Grundtvigianerne vandt saaledes intet ved Præsteskiftet; men til Sandhedens Ære skal det siges, at Kirkegangen i Tamdrup fik et betydeligt Opsving med Mygind som Præst. Noget rigtigt Tillidsforhold mellem Mygind og mig kom aldrig i Stand. Dertil var Præsten alt for ensidig og Degnens Nakke for gammel og stiv. Det kom mere end én Gang til ligefremme Rivninger imellem os. Set paa Overfladen foregik Samarbejdet dog ret fredssommeligt. Da Mygind senere blev Provst, forekom Myndigheden mig at stige med den ny Værdighed. I min Stilling som 21aarig Værge for Tamdrup Kirke stemmede Provstens og Kirkeværgens Meninger langt fra overens til enhver Tid, og en væsentlig Meningsforskel, under hvilken enhver af os holdt fast paa sit, foranledigede mig til at trække mig ud af Vrøvlet ved at frasige mig Bestillingen til Trods for Kirkeejernes indstændige Anmodning til mig om at vedblive. Om Provsten eller Kirken vandt noget ved Forandringen, derom skal jeg

ikke ytre nogen Mening. Provst Mygind blev senere forflyttet til Karrebæk paa Sjælland. Nuværende Kultusminister J. C. Christensen var i Myginds Tid i Tamdrup Skolelærer i Vrønding, samme Sogn. Hvilken Ironi af den lunefulde Skæbne!

Uden Subsistentsmidler og uden Udsigt til Erhverv blev min næstældste Datter, Ane Sørine, den 26de Juli 1879 gift med Ungkarl Niels Pedersen. De nygifte havde saa den paafølgende Vinter Ophold i Lund Skole, og her blev deres ældste Søn, Hans, født den 12te November 1879. I Foraaret 1880 blev i Lund startet et Fællesmejeri, og de unge forpagtede samme. Ved et Sammentræf af flere Omstændigheder bevirkedes, at Stillingen snart blev uholdbar og endte Aaret efter med en fuldstændig Fallit. Begge tilligemed deres lille Søn tyede nu atter til Skolen, mere end 1000 Kroner fattigere, end da de sidst forlod den. Denne Mejerihistorie kostede mig mindst 2000 Kroner. Den 26de Oktober 1881 blev — ligeledes i Lund Skole — født deres anden Søn, Peder Axel Marius, saa Familien nu allerede talte 4 Personer. Vinteren 1881—82 forløb ligesom den paafølgende Sommer uden Udsigt til nogen Bedring i Forholdene. Saaledes kunde det ikke vedblive. Det var min Kone, som først skimtede en Udvej. Hun foreslog nemlig, at Ane skulde søge Uddannelse som Jordemoder, og Ane gik beredvillig ind paa Forslaget. Efter adskillige Anstrængelser, hvoraf jeg tog min Del, lykkedes det Ane at blive optaget som Læredatter paa Fødselsstiftelsen i København med Mødetid 1ste Oktober 1882. At jeg ogsaa maatte afholde Udgifterne ved det $\frac{3}{4}$ Aar lange Ophold i København, følger af sig selv. Sin Eksamen bestod Ane i Sommeren 1883 med første Karakter, og nu var der da aabnet en Udsigt til nogen Fortjeneste. Under Anes Fraværelse i København overtog min Kone

Omsorgen for de 2 Drengene, af hvilke Axel da kun var 11 Maaneder gammel. Man maa nok sige, at en god Villie drager et stort Læs; thi uagtet min Kone selv havde haft 9 Børn og var 61 Aar gammel, betænkte hun sig intet Øjeblik paa at modtage Drengene, og jeg er vis paa, at ingen nogensinde hørte hende beklage sig over denne ekstraordinære Byrde. Efter at Ane var vendt tilbage fra Fødselsstiftelsen, nedsatte hun sig som praktiserende Jordemoder i Horsens, medens begge Drengene fremdeles blev i Skolen, Hans til sin Død 3die Marts 1892, og Axel saalænge vi selv boede i Skolen, hvorefter han fulgte med os derfra. Drengene artede sig ogsaa godt under Bedstemoders Septer og blev ogsaa mig til megen Glæde i Skolen, da de naaede derind. Jordemoderbestillingen kastede ikke meget af sig til at begynde med, og Pedersens Fortjeneste var heller ikke stor, saa der endnu trængtes til nogen Støtte fra Skolen. Med Tiden udvidedes Anes Praksis, og inden ret længe fik Pedersen Ansættelse ved Straffeanstalten, først i nogen Tid som Reservebetjent og siden som fast ansat Betjent. Nogle Aar senere fik Ane Ansættelse som Distriktsjordemoder i Horsens Jordemoderdistrikt. Deres Stilling har nu i mange Aar været en saadan og er det fremdeles, at de, uagtet Familien er vokset i Tal, alligevel kan have et ret anstændigt Udkomme. »Med Tid kommer Raad.«

1890 den 1ste November havde jeg været Lærer i 50 Aar, nemlig 9 Aar i Staxrode, 9^{1/2} Aar i Underup og 31^{1/2} i Lund. For mig var Jubilæumsdagen en meget bevæget Dag; Tankerne havde Ærinde paa mange Steder og hos mange Mennesker; men frem for alt var Hjertet fuldt af Taknemmelighed mod Forsynet, som mildt og kærligt havde banet Vejen for mig i den lange Række af Aar, hvori det var bleven mig forundt at virke i den

danske Folkeskole. Fra denne Virksomhed dukkede Minde paa Minde frem paa Jubilæumsdagen, af hvilke nogle var vel egnede til at fremkalde Selvbefredelse og Sorg; men et langt større Tal, som fyldte Sindet med Glæde og Taknemmelighed mod Gud og Mennesker. Dagen var for mig en Regnskabsdag, paa hvilken et Opgør kunde finde Sted for det halve Hundredaar. Jeg nærmede mig til en Alder af 69 Aar. Paa den nævnte Dag samledes alle mine Børn og Svigerbørn samt enkelte Børnebørn i Lund Skole tilligemed enkelte Venner fra nær og fjærn. Tilstede var ogsaa Sognepræsten, Pastor Mygind, og Sognets Lærere samt nogle af Skoledistriktets Beboere. For at undgaa endog Skinnet af at ville lægge noget som helst Pres paa Befolkningen i Skoledistriktet undlod jeg Indbydelse til hver enkelt; men gennem Skolen var det bragt til almindelig Kundskab, at den 1ste November var min Højtidsdag. For første og sidste Gang var Hr. Seedorff med Frue i Lund Skole i Dagens Anledning. Man vil maaske finde det latterligt af mig at nævne Jubilæumsgaverne. Nuvel: hellere le lidt ad mig end græde meget over mig. Mine Børn og Svigerbørn forærede mig et dejligt Regulatoruhr; maaske vilde de derved minde mig om, hvorledes Tidens Strøm iler forbi og forsvinder for ikke mere at vende tilbage. Beboerne lod mig ved en Deputation overrække en Sovesofa, en Lænestol og en lille Merskums-Pibe. Mon man derved vilde lade mig forstaa, at det lakkede mod Tiden, da jeg kunde trænge til Hvile. Hr. Seedorff forærede mig en Pibe saa lang, at jeg nødvendigt maatte have Hjælp til at faa den tændt. Lærer Andresen i Vrønding forærede mig en mindre Sølv-Potageske. Andresen og hans Hustru havde begge i sin Tid været mine Elever. Skolebørnene mødte med et dejligt Rejsetæppe. I denne Forbindelse kan jeg ikke nægte mig den Fornøjelse at an-

føre et lille betegnende Træk. Ved Indsamlingen til Beboernes Jubilæumsgaver var man gaaet forbi Beboerne i Lund Kær, formentlig af Hensyn til, at de alle var Smaakaarsfolk, som maatte veje Skillingen, før den gaves ud. Kærboerne gik saa paa egen Haand, de vilde være med, og en af de første Dage i November sendte de saa en Mand af deres Midte til Skolen med et Gulvtæppe. Man sammenligne dette Bevis paa Paaskønnelse med Forholdene, som jeg i 1859 forefandt dem i Lund Kær. — I Brev fra Provst Høegh-Guldberg faa Dage efter Jubilæet beder Provsten om Undskyldning fordi han hverken mundtlig eller skriftlig havde ladet høre fra sig og sagt mig Tak for trofast Samarbejde i de mange Aar siden 1849. Som Grund for sin Tavshed paa selve Jubilæumsdagen anfører Provsten, at han havde haabet ved denne Lejlighed at kunne have overrakt mig Sølvkorset, til hvilket Hæderstegn jeg var indstillet allerede i September Maaned. Det udeblev imidlertid, og jeg har heldigvis aldrig følt Savnet deraf og vil aldrig komme til at føle saadant Savn. »Hellere at være end at synes!«

Et andet Jubilæum, men i større Stil og til Dels af en anden Art kunde fejres Aaret efter Jubilæet i Lund Skole. Ved kongelig Resolution af 2den April 1841 bestemtes Oprettelsen af Seminariet i Jelling, og den i den paafølgende Sommer opførte Seminariebygning blev højtidelig indviet til sin Bestemmelse den 30te November s. A. af Biskoppen over Ribe Stift, Tage Møller. Altsaa kunde Seminariet fejre sin 50 Aars Bestaaen 1891. For at det størst mulige Antal af Lærere, som i det halve Aarhundrede var udgaaet fra Jelling Seminarium, og som endnu i 1891 var i Live, kunde faa Lejlighed til at overvære Jubilæumshøjtidelighederne, blev disses Afholdelse ansat til August Maaned, da det store Flertal af Lærere havde Sommerferie. Forud for Jubilæet udgik

fra Seminariet offentlig Indbydelse til Deltagelse sammen med en Opfordring til inden en vis kort Frist at indsende til Hr. Seminarielærer K. M. Christiansen personalhistoriske Meddelelser om Dimittender fra Jelling i Tidsrummet 1841—1891. Eventuelle Deltagere anmodedes derhos om betimelig at anmelde sig som saadanne, for at der kunde skaffes dem Bolig under Festen. Jubilæumsskriftet blev senere tilstillet enhver, der havde meldt sig som Deltager. Det er vel gaæet mange, som det er gaæet mig, at Seminarietiden, trods alle Besværligheder, dog regnes blandt de bedste af Ungdomsaarene, og at man fra denne Tid gemmer Minder, som Aarene og Arbejdet ikke har formaaet at afblege. Med Glæde modtog jeg derfor ogsaa den omtalte Indbydelse og tøvede ikke med at melde mig som Deltager og med Indsendelse af de forlangte Meddelelser. En tidlig Augustmorgen vandrede jeg saa fra Lund til Horsens for med Toget at naa fra det sidste Sted til Vejle. Herfra var det saa min Agt at fortsætte til Fods. Ankommen til Vejle Banegaard mødte Lærer Birch fra Horsens med lukket Vogn, lejet til 3 Mand; jeg blev saa Nr. 4, og det var meget heldigt; thi hele Vejen, $1\frac{1}{2}$ Mil, fra Vejle til Jelling tilbagelagdes under en øsende Regn, som imidlertid standsede, da vi var ved Maalet. En Sjællænder, en Fynbo og jeg fik anvist Kvarter hos en Bager i Byen, hvor vi var Genstande for den elskværdigste Behandling. Seminariet, som 1891 præsenterede sig i en hel anden Skikkelse end i 1841, og dets nærmeste Omgivelser var tæt besat med tilrejsende Lærere fra Landets forskellige Egne. Kort efter vor Amkomst begyndte Festen. Den forsamlede Mængde med den gamle Biskop Balslev og Seminarieforstander S. Sørensen i Spidsen satte sig i Bevægelse efter Kirken, hvor Højtideligheden indlededes med firstemmig Sang. Særlig

Effekt gjorde et Solonummer, foredraget af nuværende Adjunkt ved Horsens lærde Skole, M. Ottosen, som ogsaa var Seminarist fra Jelling, dimitteret 1882. Derefter holdt Forstander Sørensen en længere Tale, som baade fra Indholdets og Formens Side hørte til det mest fuldendte, jeg mindes at have hørt. I Kirken talte ogsaa Biskoppen smukt og hjerteligt. Som der begyndtes, saaledes sluttedes i Kirken med firstemmig Sang. Efter Kirkehøjtideligheden samledes alle til Fællesspisning om de i et Kæmpetelt dækkede Borde. Der serveredes først kogte Rødspætter med Kartoffler og dernæst Lammesteg med Brød og Kartoffler. Til hver Couvert gaves $\frac{1}{2}$ Flaske Rødvin. Ved Bordet herskede den mest gemytlige og utvungne Stemning. Et Utal af Taler blev holdt, og alle var enige i, at det Hele var ordnet med Omsigt og Smag. — Efter Bordet spredte Selskabet sig for i det fri at nyde Resten af den behagelige Dag. Først nu blev der Tid til at hilse paa gamle bekendte, stifte ny Bekendtskaber osv. Af Dimittender fra 1843 var mødt J. V. Madsen, forhen Lærer i Vinten-Enner Skole, og H. H. Kragh i Højen, og fra 1844 ligeledes 2, H. Schjødt fra Trelde og jeg. Det var ret naturligt, at vi gamle sluttede os nærmere sammen, og blandt Deltagerne i Festen gik vi da ogsaa under Benævnelsen de fire gamle. I Aftenskumringen var vi 4 gamle netop komne ned fra Kæmpehøjene, og da vi gik forbi Almueskolen og hørte, at der var fuldt Hus, gik ogsaa vi indenfor. I Sværmen her traf jeg blandt andre Hr. Seminarielærer Trahn fra Skaarup, i min Tid i Jelling. Jeg benyttede Lejligheden til at hilse paa min gamle Lærer, som slet ikke kunde genkende mig. Først da jeg nævnte Navnet Pedersen Staxrode, udbrød han: »Er det Dem?« — Han tog sin Hat, gjorde omkring og forsvandt med det samme. Jeg kan ikke nægte, at jeg blev meget ilde berørt ved Hr.

Trahns — i mine Øjne — mindre taktfulde Optræden. — Om Aftenen fik de yngre Deltagere sig en Svingom i et af Seminariets Klasseværelser. Saaledes endte den egentlige Festdag, og for saa vidt jeg kunde skønne, var der kun en Mening om dens heldige Forløb. Jeg var meget træt og søgte snart under Dynen. Den følgende Dag var nok en Slags Efterslet; men den var ikke uden Interesse. Om Formiddagen samledes mange af Deltagerne paa Seminariet, hvor et Par ypperlige Foredrag paahørtes, blandt disse et af Seminarielærer R. J. Holm, nu Forstander ved Forskolelærerinde-Seminariet i Vejle. Om Eftermiddagen marscherede en større Flok til den syd for Jelling beliggende Skov. Ogsaa her holdtes der Taler, blandt andre af gamle Pastor Svejstrup, i min Seminarietid Sognepræst i Nørup. Han havde været med ved Seminariets Indvielse 1841, han fungerede som Censor ved min Dimission 1844 og var nu Festsdeltager og Taler ved Seminariets 50 Aars Jubilæum 1891. — Vognen, som befordrede os fra Vejle til Jelling, var bestilt til igen at hente os fra Jelling til Vejle, og herfra gik det saa med Jernbanefart til Horsens. Fra Horsens gik jeg saa til Lund, hvor jeg ankom træt og møt af de to sidste Dages Oplevelser. Hele Turen kostede mig mellem 8 og 9 Kroner; men jeg er tilbøjelig til at taksere Minderne fra de 2 herlige Dage i Jelling til et langt større Beløb.

Der er sagt af mange, at Skolearbejdet er i høj Grad opslidende. Denne Udtalelse har ikke bekræftet sig i mit Skoleliv. Men Sagen er nok den, at jeg af Naturen var vel rustet med Helbred og Livskraft, hvad ingen selv kan tage, det kan kun modtages. Ved Siden af min Skolegerning udførte jeg altid en Del legemligt Arbejde. Om Vinteren udførte jeg til Stadighed alt, hvad der hørte til Kreaturernes Røgt, og i Sommertiden var der ikke

saa ganske lidt at tage Vare ved min Jordlod. Som tidligere bemærket var denne bekvemt beliggende, saa det at pusle med den ikke var et Arbejde alene, men en behagelig Adspredelse tillige, og det oven i Købet i fri Luft. Jeg har saaledes aldrig ensidigt givet mig af med

stillesiddende Arbejde inden fire Vægge, altsaa heller ikke læst særlig meget, hvad der maaske nok kan betegnes som en Fejl; men jeg har befundet mig godt derved; jeg er tilbøjelig til at tro, at Legemet, dette Sjælens Værktøj, derved er bleven bevaret, saa jeg — paa enkelte Undtagelser nær — kun har kendt Sygdom af Navn. Men jeg har maattet dele

Lod, at Alderen gør sin Ret gældende, og det forekom mig, at dette mærkedes mere indenfor Skolens Vægge end udenfor samme. Den tidligere Elasticitet og Bevægelighed var i kendelig Aftagen. Efter at være naaet op til de 70, omgikkes jeg derfor med Tanken om at tage Afsked med Skolen og give Plads for yngre Kræfter. Der var dog et og andet, som holdt igen en Tid. Jeg

følte mig ikke egentlig aflægs, og Lund Skole, hvor min væsentligste Gerning var øvet, og hvor jeg i Tredserne havde døjet ikke saa ganske lidt, var nu og havde længe været mig saa kær, at jeg ligefrem ængstedes ved Tanken om at skulle forlade den. Ligeledes var det mig klart, at det nu vilde falde min Koneligesaatungt at forlade Lund, som det i sin Tid var hende at tage Afsked fra Underup. Omsider følte jeg det som en Pligt at fortrække, og jeg var i fuld Overensstemmelse med min Kone, da jeg i Høst 1893 til Ministeriet indgav Ansøgning om Afsked i Naade og med Pension fra Udgangen af det nævnte Aar at regne. Jeg vilde til denne Tid være

næsten 72 Aar og have en Tjenestetid at se tilbage paa af $53\frac{1}{6}$ Aar. At Ansøgningen uden Omstændigheder blev bevilget, kunde forud betragtes som givet. Samtidig med Entledigelsen blev min Pension fastsat til $945\frac{1}{3}$ Kr. aarlig, at hæve af gl. Skanderborg Amts Skolefond.

Nu var det altsaa paa Tide at tænke over, hvor vi skulde tage Bopæl i Fremtiden. Vi vilde helst blive

boende i Lund, hvor vi nu havde levet henved 35 Aar, og hvor der kunde faas en passende Lejlighed til Leje eller til Købs. Vor Forbliven i Lund skulde dog, derom var vi enige, være betinget af, at vor Svigersøn, Lærer M. Larsen i Venge, som søgte Embedet, blev min Eftermand. Skønndt fuldt ud kvalificeret, med 20 Aars Anciennitet som Lærer og tidligere haft Ansættelse som Andenlærer i Lund, blev Larsen end ikke indstillet af Sogneraadet. En langt yngre, som var født i Lund, skulde have Embedet, hvilket imidlertid slog fejl til Trods for, at der udfoldedes ikke ringe Kraftanstrengelse. Vor Beslutning at flytte fra Lund var nu uigenkaldelig tagen; men foreløbig toges ingen Bestemmelse med Hensyn til en fremtidig Bopæl. Vi var slet ikke saa ilde stillede endda. Vore 2 Sønner havde begge fast Ansættelse ved Skolevæsenet i Aarhus. 2 af vore Døtre var gift med Landsbylærere, og den 3die havde en ret god Stilling i Horsens. Vi kunde faa Tag over Hovedet hos hvilken af vore Børn vi ønskede. Uden at tage nogen Bestemmelse for Fremtiden, besluttede vi os til først at besøge alle Børnene; nu havde vi jo Tiden for os. Efter at vi ved Auktion havde realiseret det af vore Ejendele, som vi ikke mente at have fremtidig Brug for, og faaet Resten anbragt i et dertil lejet Lokale, rejste vi fra Lund Nytaarsdag 1894 og tog lige til Aarhus. 2 Uger senere drog vi fra Aarhus til Venge for efter et andet Par Uger at fortsætte til Støvring ved Aalborg. »Mennesket spaar; men Gud raa'r.« I Venge blev vi standsede i Farten længer end paaregnet af en meget ubehagelig Aarsag.

Faa Dage efter Ankomsten til Venge blev min Kone syg, meget syg. Maaske var Overanstrengelse den sidste Tid i Lund og Rejsen i den stærke Kulde, hvormed Aaret 1894 begyndte, medvirkende Aarsager til Sygdom-

men. Tilstanden forværredes Dag for Dag, og Læge Vitusen i Høver tog den syge under temmelig langvarig Lægebehandling. Maanedsviis maatte hun holde Sengen, og Tilfældet syntes at være af særdeles alvorlig Natur. Da hun igen kom oven Senge, var hun i den Grad afkræftet, at hun maatte hvile flere Gange for ved min Arm at gaa til det nærliggende smukke Anlæg ved Sofieldal. Kræfternes Tilbagevenden maalte vi efter Antallet af Gange, der maatte holdes Hvil mellem Skolen og det nævnte Anlæg. Efter Lægens Raad skulde min Kone saa meget som muligt tilbringe Tiden i fri Luft, og det nævnte Anlæg, som af Ejeren, Baron Rosenkrantz, velvilligt var os indrømmet til Afbenyttelse, var særdeles vel egnet til Friluftsopholdssted flere Timer ad Gangen. Lidt efter lidt vendte da ogsaa de tabte Kræfter tilbage; men vort Ophold i Venge strakte sig alligevel ud over et Tidsrum af omtrent 5 Maaneder. Da min Kones Tilstand omsider tillod det, fortsatte vi den afbrudte Rejse til Støvring, hvor vi ogsaa forblev i nogen Tid. Min Kone var saa igen kommen nogenlunde til Hægterne, og henad Høsten vendte vi tilbage til Horsens med den Beslutning at bosætte os der, hvor der fra Fortiden var mange Tilknytningspunkter. Det forekom os heldigt at bevare vor Uafhængighed, saa længe det lod sig gøre. I en gammel Bygning i Kippervig, som ejedes af Gørtler C. F. Hansen, lejede vi saa Hus. Lejligheden bestod af 3 mindre Værelser, Køkken, Pulterkammer og Kælderplads til Brændsel. I Køkkenet var indlagt Vand og Gas, og den aarlige Lejeafgift bestemtes til 160 Kroner. Foruden os var Ejendommen kun beboet af Ejeren selv med Familie. Vi kunde dog først flytte ind hen i September, og der blev saaledes Tid til en lille Tur til Bjerge Herred. Saa snart det lod sig gøre, tog vi Lejligheden i Besiddelse og henlevede her i næsten idyllisk

Ro en Tid af henved 7 Aar. Vi holdt aldrig Pige og savnede heller aldrig en saadan; kun lejede vi til Vask og nu og da til Rengøring. Til daglig besørgede min Kone selv de huslige Arbejder. Jeg kunde dejligt gøre Tjeneste som Bypige, hvilken Tjeneste lettedes ved den centrale Beliggenhed, besørge Brænde op fra Kælderen og andre Smaaforretninger, kort: vi var os selv nok og kendte i Virkeligheden intet Savn, saa vi nød en lykkelig Tilværelse. Mærkværdigt nok længtes jeg slet ikke efter Skolen; men det var mig dog en Tilfredsstillelse, naar jeg efter Anmodning censorerede ved de aarlige Eksaminer i Byens Skoler. Med Undtagelse af de nødvendige Byture gik jeg kun meget lidt ud. Mine Besøg gjaldt fornemmelig gamle, afskedigede Lærere, som saa til Gengæld besøgte mig ret flittigt. Det sidste gælder især Behrend fra Smidstrup, Ottosen fra Hylke, Schmidt fra Raarup og Larsen fra Overby.

Under vor lange Omflakken fra Begyndelsen af Aaret 1894 til ind i September s. A. var Axel vor stadige Led-sager. Han gik den Gang i sit 13de Aar. For hans Vedkommende maa det betragtes som et Held, at det lange Ophold fandt Sted i Venge Skole. Her tog Onkel Larsen ham stadig i Skole, og her blev han for første Gang ret ført ind i Regnekunstens Mysterier, hvad der senere kom ham til væsentlig Nytte. Efter at vi havde slaaet os til Ro i Horsens, indmeldte jeg ham i Byens borgerlige Realskole, hvor han foruden de almindelige Skolefag fik et Tillæg af Tysk og Engelsk. Efter sin Konfirmation i Efteraaret 1895 vedblev han fremdeles at søge Skolen, indtil han 2 Aar senere tog almindelig Forberedelses-Eksamen ($103\frac{2}{3}$ Point med 2 Sprog). Baade min Kone og jeg nærede det Haab, at han vilde gaa Skolevejen, og de Kundskaber, han allerede nu var i Besiddelse af, var en ret god Grundvold for hans videre

Uddannelse. I mere end en Henseende blev ogsaa paa anden Maade Vejen banet for ham til Seminariet. Han syntes imidlertid ikke om Skolegerningen, som han allerede havde paabegyndt i vestre Kommuneskole i Horsens; han vidste — skøndt nu over 17 Aar — slet ikke, hvad han vilde, og jeg var ikke langt fra at anse de Ofre, jeg havde bragt for hans Uddannelse hidtil, som for største Delen spildte. Endelig erklærede han, at han kun havde Lyst til at blive Skuespiller. Adskillige Tiløb til dette Maal blev resultatløse. At han, ikke uden Held, havde ageret ved nogle Dilettantforestillinger i Horsens, maatte jeg fornuftigvis anse for betydningsløst. At Bedstemoder og jeg var meget kede af den Historie, og at jeg ikke følte Lyst til yderligere Støtte for en saadan Plan, vil den forstaa, som kender mit Syn paa Livet og dets Krav. Med Undtagelse af noget Kontorarbejde i Ny og Næ har han det sidste Par Aar været uden bestemt Beskæftigelse. Saa i Efteraaret 1901 fremsillede han sig til Behandling for Sessionen i Horsens, og dette Skridt anser jeg for ret fornuftigt. Han blev ved Sessionen udskrevet til Infanteriet, og skal til April 1902 begynde at aftjene sin Værnepligt. Maaske kan Militærtjenesten bringe ham til Eftertanke og til at se lidt mindre paa det nærværende Øjeblik end paa Fremtiden. Jeg slipper ikke Haabet om, at kommende Dage ogsaa med Hensyn til ham kan føre noget godt med sig, om jeg end ikke faar det at se. Under alle Omstændigheder har mine Hensigter været gode, saa jeg ikke føler nogen Selvbebrejdelse.

Hvad Udkommet angaar, var der ingen Ting i Vejen. Min Kone havde — maaske mere end jeg — vænnet sig til at overholde den gode Regel: »Sæt Tæring efter Næring.« Det var et ufravigeligt Princip: hellere at savne et eller andet en Tid end at købe paa Kredit. De

famøse Nytaarsregninger havde derfor sjælden eller aldrig Adresse til mig. Med mindre end 1000 Kroner kunde vi ikke godt slaa os igennem om Aaret i Horsens. En Smule Biindtægt lagt til Pensionsbeløbet var nok til at bringe Summen til Veje. Med en lille Nødskilling i Baghaanden var vi saaledes vel stillede i økonomisk Henseende. Hvert Aar i den bedste Sommertid anvendte vi et Par Maaneder til at rejse omkring til Børnene og andre Slægtninge og Venner, saa vi i det Hele nød en virkelig behagelig Tilværelse. Vi holdt begge meget af at komme i Kirke; men derfra havde min Kone omtrent været afskaaret, medens vi boede i Lund; thi ihvorvel hun inden Døre kunde gaa, saa lang Dagen var, saa var hun en daarlig Fodgænger udenfor Huset. I Horsens havde vi Frelsers Kirke udenfor vor Dør, og den gode Lejlighed lodes ikke ubenyttet. Hertil bidrog ikke mindst, at Byen havde særdeles dygtige Præster, som derhos var meget omgængelige Folk. Da vi boede Kirkerne saa nær — Klosterkirken laa heller ikke langt borte — kunde jeg ikke sjældent række Kirkebetjentene en hjælpende Haand, naar kirkelige Forretninger var ved at vokse dem over Hovedet, eller de af en eller anden Grund ønskede sig en Fridag. Derved kom jeg i et nærmere Forhold ogsaa til Præsterne, og dette blev formentlig igen Grunden til, at jeg mine 3 sidste Aar i Horsens til Stadighed fungerede som Degn ved Hospitalskirken. Denne lille Gerning i den lille venlige Kirke tilfredsstillede mig i høj Grad, og den bragte mig da ogsaa en aarlig Indtægt af 128 Kr. Min Tjeneste i Hospitalskirken medførte da rigtignok den Ulempe, at min Kone og jeg som Regel gik i Kirke hver paa sit Sted, da hun helst valgte den nærmestliggende Kirke, medens Hospitalet var noget — dog ikke langt — fraliggende. Vi gik saa ikke sjældent sammen i Klosterkirken Kl. 5 om Eftermiddagen.

Under mit fleraarige Ophold i Horsens havde jeg under Hænde et Arbejde, som jeg maa skænke en udførligere Omtale, fordi det i sig selv frembød forskellige Vanskeligheder, fordi det strakte sig over et Tidsrum af 6 Aar, og fordi Enderesultatet blev et saadant, at det fik stor økonomisk Betydning for de mindre velstillede, afskedigede Lærere og Lærerinder samt Lærerenker. Ved Lov af 8de Marts 1856 § 19 paabødes, at for samtlige Lærer- og Lærerinde-Embeder skulde fastsættes en Reguleringssum, for hvilken Omregulering skulde foretages hvert 10de Aar. Samtlige Embedsindtægter, ogsaa Skolepenge efter samme Lovs § 11, dannede Grundlaget for Reguleringssummen. Ved nævnte Lovs § 10 hjemledes Lærerne i Folkeskolen Alderstillæg, som rigtignok først kunde opnaas efter en temmelig lang Tjenestetid, og som begyndte med 50 Kroner aarlig. Beløbet kunde stige til 100 Kroner, dersom vedkommende levede og var længe nok i Embedet til at naa saa vidt. Mange naaede det aldrig. Som midlertidigt Løntillæg for Lærere, hvis Embeder var regulerede — paa Landet til under 1600 og i Byerne til under 2000 Kroner — blev paa forskellige Finanslove i Løbet af 25 Aar fra 1876 til 1900, begge medregnede, bevilget til at begynde med i 1876 300,000 Kroner. Summen forhøjedes flere Gange, indtil den i Aaret 1900 sluttede af med 700,000 Kroner. Da de nævnte Love intet indeholder derom, maa man antage, at det rent administrativt af vedkommende Minister er slaaet fast, at hverken Alderstillæg eller det midlertidige Løntillæg maatte medregnes ved Reguleringssummens Fastsættelse. Efter § 20 i Lov af 8de Marts 1856 skulde Lærerne fra nævnte Aars 1ste April være berettiget til Pension i Lighed med Statens Embedsmænd efter Pensionsloven af 5te Januar 1851; men Pensionerne blev stadig beregnede efter Reguleringssummerne alene;

følgelig medtoges hverken Alderstillæg eller det midlertidige Løntillæg. Loven af 5te Januar 1851 § 4 bestemmer, at de Embedsindtægter, som kommer i Betragtning ved Fastsættelsen af en Embedsmands Pension efter samme Lovs § 5 er: 1) fast aarlig Gage, 2) personlige Tillæg og 3) uvisse, lovhjemlede Indtægter som Sportler og lignende. Det er let forstaaeligt, at Lærer-Pensionsberegninger, som udelukker Alderstillægget og det midlertidige Løntillæg er i aabenbar Strid med Pensionslovens § 4 og altsaa ubillige og uretfærdige. Jeg stillede mig saa selv den Opgave om muligt at fremskaffe en Ændring i dette Forhold, som da havde bestaaet i næsten 40 Aar.

Til den Ende gjorde jeg Begyndelsen med at udarbejde en skriftlig Fremstilling af de faktisk bestaaende Forhold, ligesom jeg fremsatte min personlige Opfattelse om Maadan og Midlerne til at fremkalde en gunstig Forandring. Det var i Foraaret 1895. Paa den Tid var vi 11 pensionerede Lærere bosiddende i Horsens. Jeg sammenkaldte saa mine Kolleger til et Møde med det Formaal at vinde dem for mine Tanker og Planer, saaledes som disse kom til Orde i den nævnte skriftlige Fremstilling. Dette lykkedes over Forventning, og der toges derfor den Bestemmelse, at en Deputation ved at henvende sig til Lærer P. A. Holm i Bjerge skulde søge gennem ham at faa Bestyrelsen for Danmarks Lærerforening, hvoraf Holm var Medlem, gunstig stemt for Sagen og til at yde den fornøden Støtte. Som Deputation til Bjerge valgtes Schmidt fra Raarup, Larsen fra Overby og Pedersen fra Lund. Hr. Holm udtalte sig sympatetisk for Sagen og var af den Mening, at den samlede Bestyrelse vilde støtte den efter bedste Evne. Paa et nyt Møde af Horsensianerne vedtoges det at indgive til Lovgivningsmagten et Andragende om Pensionsforhøjelse paa

det foran nævnte Grundlag, og H. Pedersen blev udpeget til at affatte Andragendet, der saa skulde underskrives af os alle 11 som Indbydere til Tilslutning. Andragendet offentliggjordes i Lærerforeningens Medlemsblad Nr. 22 for 15de November 1895 og gik ud paa: 1) en Forhøjelse af Lærerpensioner og 2) en Forhøjelse af Lærerenkepensioner, begge paa Grundlag af Alderstillæg og det midlertidige Løntillæg. Samtidig indkaldtes eventuelle Underskrifter, og selve Andragendet, forsynet med 190 saadanne fra alle Landets Egne, indsendtes den 4de December 1895 i 3 Eksemplarer, et til hver af de 3 Lovgivningsfaktorer. Om Andragendets Skæbne hørtes kun dette, at det blev henvist til Skolelovsudvalget, i hvis Papirkurv det vel har fundet en mere stille end hæderlig Begravelse. — Skoleloven kunde da heller ikke liste sig igennem i Samlingen 1895—96.

I de to følgende Rigsdagssamlinger kom Pensionssagen ikke offentlig frem; men der udfoldedes et stille Arbejde paa forskellige Steder i Landet for at holde Tanken i Live og for at afvinde flere og flere Interesse for den. Jeg tog min Part af Arbejdet. I Medlemsbladet Nr. 11 for 1ste Juni 1898 skrev K. Ottosen og jeg en Artikel, betitlet »Lærernes Pensionsforhold«, hvori vi paany slog til Lyd for Pensionssagen. Ogsaa stod jeg i stadig Brevveksling med flere gamle Lærere paa forskellige Steder i Landet. Sagen var ikke død, den sov kun. Fremdeles rettede Ottosen og jeg i Forening en direkte Henvendelse til Formanden for Danmarks Lærerforenings Bestyrelse, Hr. Joakim Larsen, hvori vi indstændig anmodede denne om at formaa den samlede Bestyrelse til at tage Sagen i sin Haand, da vi nu som tidligere mente, at den var bedst tjent dermed. Hr. Joakim Larsen svarede overlegent og afvisende, saa det blev os klart, at der ikke kunde ventes nogen Bistand fra Bestyrelsens Side, og

vi besluttede at handle paa egen Haand og lade Bestyrelsen være, hvad den var. For at bringe Sagen i Erin- dring hos forskellige politiske Partier, skrev jeg til 2 københavnske Blade, »Vort Land« og »Politiken«, en Artikel om Sagen.

Tilfældet vilde, at Lærer E. Ejlersen fra Bukkehave pr. Rødby kom til Horsens. Han søgte Ottosen og mig, men traf kun den første; jeg var udrejst. Ejlersen vilde absolut være med i Arbejdet. Nogle faa Lærere trom- medes sammen paa Hotel »Skandinavien«, hvor der blev nedsat et 3 Mands Udvalg til at føre Sagen videre. Til dette hovedkulds Udvalg var Ejlersen og Ottosen selv- skrevne; men da den sidste erklærede, at han kun vilde modtage Valget paa den Betingelse, at jeg kom med som Udvalgets Formand, blev jeg pr. Telefon kaldet til Horsens. Arrangementet passede mig slet ikke; men jeg holdt heller ikke af at stritte imod, hvad der var be- sluttet. Udvalgets Opgave blev det saa at foranstalte et nyt Andragende indgivet til Regering og Rigsdag under Samlingen 1898—99. Med Hr. Ejlersen som Udvalgs- medlem trak Forhandlingerne noget i Langdrag. Som Regel var Ejlersen af en anden Mening end Ottosen og jeg. Samtidig med Forhandlingerne i Udvalget henvendte Ottosen sig paa egen Haand til Herman Trier i Kø- benhavn, og jeg til Christensen, Stadil. Fra begge fik vi Vink af langt større Værd end alle Ejlersens Æn- dringer og Underændringer. Ottosen og jeg enedes al- tid meget let, og da vi saaledes dannede Flertallet i Ud- valget, maatte Ejlersen snart nøjes med Degnens Rolle og sige Amen til, hvad vi andre vilde. Forud for Ind- sendelsen af det fornyede Andragende ansaa vi det som formaalstjenligt i Medlemsbladet Nr. 17 for 15de Sep- tember 1898 at lade udgaa Opraab til den danske Lærer- stand om at løfte i Flok. I Opraabet var indført Ord-

lyden af det paatænkte Andragende, og det var tiltraadt og anbefalet af 66 Lærere og Lærerinder. Samtidig fulgte en Anmodning til samtlige Kredsformænd i Lærerforeningen om at virke for størst mulig Tilslutning, hvad ogsaa mange af disse gjorde. Denne Gang var det en Adresse fra hele Lærerstanden, og den gik ud paa de 3 Punkter: 1) at foranledige, at Pensioner fremtidig beregnes efter Reguleringssummen plus Alders- og Statstillæg, 2) at de siden 1876 fastsatte Pensioner for Lærere og Lærerinder forhøjes med $\frac{2}{3}$ af det Beløb, som Alders- og Statstillæget tilsammen udgjorde ved Entledigelsen, og 3) at de alt pensionerede Lærerenkers Pensioner forhøjes med $\frac{1}{8}$ af de deres Mænd tillagte Alders- og Statstillæg. Ogsaa dette Andragende blev som det forrige indgivet i 3 Eksemplarer, et direkte til Kultusminister Styhr, et til Landstinget ved Landstingsmand Provst Bjerre, og et til Folketinget ved Folketingsmand Christensen Stadil. Adressen havde 1887 Underskrifter, og vilde ganske vist have faaet det dobbelte Antal, dersom Lærerforeningens Bestyrelses Forretningsudvalg ikke ved en Erklæring i Medlemsbladet havde lagt Sten paa dens Vej og paa den Maade ligefrem modarbejdet Sagen og dens Talsmænd. Ogsaa dette andet Andragende blev uden Frugt. Politiske Uvejrsskyer fyldte Luften og var den formentlige Grund til, at Hs. Ekscellence end ikke stillede Sagen til Forhandling i Tingene, hvad jeg tror, vi skylder ham Tak for. Skoleloven af 24de Marts 1899 førtes dog igennem i denne Samling, om det end kneb svært.

Alle gode Gange er tre, siger et blandt Almuen gængs Ord. To Forsøg var mislykkede, et tredie skulde gøres. Ved Pinsetid 1899 havde en Deputation, bestaaende af de pensionerede Lærere K. Ottosen fra Horsens, Wigh Hejlesen og Normann fra København Audiens hos Hs. Ekscellence Kultusminister Styhr, for hvem den da paany

forebragte Sagen. Det viste sig ved denne Lejlighed, at Ministeren var personlig vel stemt for den, hvilket ogsaa i høj Grad gælder Departementschef Asmussen og Kontorchef Weiss, begge i Kultusministeriet, saa at det mindre maatte tilskrives disse, at vort andet Andragende blev frugtesløst end de abnorme Forhold, som bestod mellem Regeringen og Rigsdagens Folketing. Ministeren raadede da ogsaa til at søge paany og medgav endog Deputationen Anvisning paa Fremgangsmaaden ved et eventuelt nyt Forsøg, idet han tydeligt lod forstaa, at Andragendet kunde stiles til ham alene. Vi kunde godt undgaa den vidtløftige Samlen Underskrifter; under Henvisning til vort sidste Andragende kunde et Par Navne være tilstrækkelige. At Ottosen og jeg fulgte de givne Vink er en Selvfølge. Allerede i August 1899 indsendtes saa vort tredie Andragende, denne Gang til Ministeren alene og kun underskrevet af Ottosen og mig. De politiske Forhold under Samlingen 1899—1900 var uforandret de samme som under den foregaaende Samling, og Pensionssagen blev atter lagt ad acta.

Efter de tre mislykkede Forsøg begyndte Arbejdet for Pensionssagen at trætte mig, og jeg var paa Nippet til at opgive den. Min Kone kaldte mig en gammel Nar, der ikke kunde eller vilde forstaa, at alle Anstrengelser var spildte, og at Maalet var uopnaaeligt. Paa den anden Side manglede det ikke paa mundtlige og skriftlige Opfordringer til ikke at lægge Hænderne i Skødet; men blive ved at banke paa. Da saa Aar 1900 Provst Bjerre afløste Biskop Styhr som Kultusminister, og det fra tidligere Tid var bekendt, at den ny Minister nærede Sympati for Sagen, laa det nært at tænke, at just han var Manden, som med god Villie forenede tilstrækkelig Evne til Sagens Gennemførelse. Ottosen og jeg gjorde saa et fjerde Forsøg til Genstand for omhyggelig Overvejelse,

hvoraf Resultatet blev den Beslutning, at et nyt Andragende skulde indgives ved Begyndelsen af Rigsdagssamlingen 1900—1901. Til samtlige Kredsformænd i Danmarks Lærerforening udsendte vi saa gennem Medlemsbladet Nr. 8 for 15de April 1900 indstændig Anmodning om hver i sin Kreds at staa os bi med Fremskaffelse af Underskrifter fra pensionerede Lærere, Lærerinder og Lærerenker samt saadanne Oplysninger, der kunde tjene som Grundlag for et Overslag over den Sum, hvormed Statskassen vilde blive bebyrdet, dersom Lovgivningsmagten gik ind paa Opfyldelsen af vort Ønske. At Henvendelsen til Kredsformændene fandt Sted saa tidlig paa Aaret, skete for at give disse rigelig Tid til at samle de ønskede Oplysninger og for selv at vinde Tid til at bearbejde det forventede Materiale. Mange Kredsformænd viste stor Omhu for Sagen; men der var andre, som vi aldrig hørte fra. Som Følge heraf blev den paatænkte Kalkule, hvormed vi ønskede at ledsage vort fjerde Andragende, ufuldstændig og blev da heller ikke sendt til andre end Ministeren. I selve Andragendet forlangtes en Forhøjelse af vore Pensioner til det Beløb, disse vilde have udgjort, dersom de oprindelig var bleven beregnede ikke alene efter Reguleringssummerne, men tillige efter Alders- og Statstillæg. Det indsendtes den 10de Oktober 1900 ligesom de tidligere i 3 Eksemplarer og havde 281 Underskrifter. Ogsaa dette Andragende blev indbragt i Folketinget ved Folketingsmand Christensen Stadil og her henvist til Udvalget for Andragender. Ordføreren for dette Udvalg, J. Busk, og Klausen talte begge varmt for Sagen, og paa Forslag af den første blev den henvist til Ministerens Overvejelse. Denne overtog Hvervet ved en særdeles velvillig Erklæring. For saa vidt var Sagen nu i gode Hænder. Saa vidt, men heller ikke videre kom Sagen i Samlingen 1900—1901. Den ufor-

andrede politiske Situation var endnu som tidligere den Klippe, hvorpaa Pensionssagen maatte strande.

Saa kom Ministerskiftet og med det Systemskiftet den 24de Juli 1901, hvorved J. C. Christensen Stadil blev Kultusminister. Denne, der som Folketingsmand flere Gange — ogsaa sidste Gang — havde ført Sagen ind i Folketinget, tog den nu som Minister i Arv efter Bjerre. Men hvorledes han som Minister vilde stille sig til Sagen, kunde man naturligvis ikke vide. Var der under de ny Forhold noget for os at gøre, eller skulde vi kun tie og bie? Paa Forslag af J. Busk, som vi privat raadførte os med, besluttede vi os til ved Folketingsmand Joh. Ottosen at forespørge i Ministeriet om, hvorvidt Sagen kunde ventes optagen til Behandling i Rigsdagen paa det Grundlag, den var stillet paa i den sidst sluttede Rigsdagssamling. Svaret lød paa, at Sagen vilde blive optagen enten paa Finansloven eller ved særlig Lov. Den sidste Form var naturligvis den heldigste. Efter dette Svar var der altsaa intet at foretage til videre Fremme af Sagen; men der var nu velgrundet Haab om et endeligt Resultat, som vilde blive tilfredsstillende for Ansøgerne. Med vort Andragende som Underbygning blev nu af Ministeren den 20de December 1901 i Folketinget indbragt »Forslag til Lov om Pensionstillæg til Lærere og Lærerinder i Folkeskolen samt til Lærerenker.« Nu kom der Fart i Tingene. Den 13de Januar 1902 blev Forslaget med en betydningsløs lille Ændring enstemmig vedtaget ved 3die Behandling i Folketinget og sendt til Landstinget. I Landstinget vedtoges Forslaget i uforandret Skikkelse den 24de samme Maaned og var dermed færdig fra Rigsdagen. Den 31te Januar 1902 fik Loven kongelig Stadfæstelse ved Hs. Majestæts Underskrift, og Maalet var endelig naaet.

I Dag den 1ste April 1902 træder Loven af 31te Ja-

nuar 1902 i Kraft. Men det var da nu ogsaa 7 Aar siden, jeg første Gang lagde Haand paa Værket. Loven maa virke til Gavn og Glæde for mange gamle Lærere, ligesom den vil bringe en Smule Hjælp til de mange trængende Lærerenker. Hvad mig selv angaar, føler jeg Tilfredshed med det opnaaede Resultat; men min bedste Glæde finder jeg i Bevidstheden om at have været et medvirkende Redskab til omsider at faa hævet den formentlige Uret, som lige siden 1856 er tilføjet Lærerstanden med Hensyn til Pensionsberegningerne.

I Efteraaret 1871 havde min ældste Søn, Søren Hjerild, opnaaet Ansættelse i det lille Embede som Skolelærer og Kirkesanger i Ørridslev ved Horsens. Den 27de November 1874 indgik han Ægteskab med Jensine Pernille, født Mathisen Friis. Brudens Hjem var i Trustrup ved Grenaa, og min Kone og jeg rejste saa til Trustrup for at være tilstede ved Bryllupet. Ogsaa Brudens Moder levede endnu. Faderen var død den 17de September 1872, og jeg fulgte Mathias Friis til hans sidste Hvilested paa Lyngby Kirkegaard. Den 27de November 1899 kunde saa Søren, som imidlertid havde faaet Ansættelse ved Skolevæsenet i Aarhus, med Hustru fejre deres Sølvbryllup. Min Kone og jeg var allerede højt oppe i Aarene, men dog raske nok til, at vi kunde rejse til Aarhus for at overvære den lille Højtidelighed. Ogsaa Sølvbrudens Moder kunde være med; men det følte af mange som et Savn, nu som 25 Aar tidligere, at Faderen var borte. En Del af Sølvbrudeparrets øvrige Slægtninge, deriblandt deres 3 voksne Døttre, og Venner havde givet Møde, og vi tilbragte en meget behagelig Dag og Aften tilsammen.

Som tidligere bemærket blev Lærer M. Larsen i Aaret 1876 forflyttet fra Andenlærer-Embedet i Lund til Skolelærer- og Kirkesanger-Embedet i Venge. Den 28de Ok-

tober s. A. holdt han og min ældste Datter, Rasmine Marie deres Bryllup. Den 28de Oktober 1901 var alt-saa 25-Aarsdagen efter, saa de sidstnævnte Dag kunde fejre deres Sølvbryllup. Paa Grund af min Datters Sygdom maatte den egentlige Højtidelighed dog udsættes nogle Dage, hvilken Omstændighed dog ikke forhindrede, at enkelte gode Venner, deriblandt Pastor Overgaard og Sognets 2 andre Lærere, paa selve Sølvbryllupsdagen frembar deres Lykønskninger. Jeg, som en Maanedstid tidligere havde taget Bopæl i Venge Skole, var naturligvis tilstede; men mine Tanker havde andensteds Ærinde, hvilket nok kan undskyldes med, at min Kone 4 Maaneder forud var afgaaet ved Døden. Begge Larsens Forældre havde jeg paa tidligere Tidspunkter fulgt til deres Grave paa Bjerge Kirkegaard. Omtrent 8 Dage senere, da min Datter var kommen lidt til Kræfter, samlede saa en Del af Familien med Venner fra Venge til den lille Familiefest, hvori dog den ældste Datter paa Grund af Forholdenes Magt ikke kunde tage Del.

Om min næstældste Datter, Ane Sørines Giftermaal se Side 125.

Kirstine Johanne Marie er den yngste af vore Børn, som lever. Hun var den, som længst og mest trofast holdt ud i Hjemmet, og det var da ogsaa et føleligt Tab for min Kone, da Kirstine, 23 Aar gammel, forlod os for i Forening med en Mand at skabe sig et eget Hjem. Den 2den September 1882 blev hun nemlig gift med Lærer i Simsted ved Nibe, Sixtus Daniel Bitsch Lavridsen. Simsted Skole laa ved Foden af høje Lyngbakker og lignede i et og alt en Hedehytte, saaledes som man finder saadanne i de egentlige Hedeegne. Hytten var tarvelig og Indtægterne smaa. Mellem 2 og 3 Aar senere blev Lavridsen befordret til det gode Embede i Støvring ved Støvring Station som Lærer og Kirkesanger

for Buderup Sogn. Her bor de den Dag i Dag og tænker næppe paa nogen ny Forflyttelse.

Den af vore Børn, som, saa at sige, udnyttede den længste Ungdomstid, var vor yngste Søn, Hans Carl. Med Undtagelse af de 14 Maaneder, i hvilke han aftjente sin Værnepligt, har han hele Tiden siden sin Dimission fra Seminariet været Lærer i Aarhus, først nogle Aar ved Kathedralskolens Forberedelsesskole og siden ved Byens offentlige Skolevæsen. I en Alder af 37^{1/2} Aar blev han i Frue Kirke i Aarhus den 16de Oktober 1891 ægteviet til Frøken Ingeborg Margæthe Seedorff, der var omtrent 15 Aar yngre. Ogsaa dette Bryllup — det sidste af vore Børns — havde min Kone og jeg den Glæde samlede at overvære. Brudens Moder var da ogsaa i Live, hvorimod hendes Fader allerede havde fundet sit Hvilested paa Aarhus nordre Kirkegaard. Jeg havde været med i det store Følge, som ledsagede Hr. Seedorff til Graven.

11 Dage efter Sølvbrylluppet i Aarhus (Side 147) altsaa den 8de December 1899 var det 50 Aar siden, vi to gamle blev forenet i Ægteskab. Vore Børn havde forud stillet bestemt Fordring til os om, at vort Guldbryllup skulde fejres, om det da var Guds Villie, at vi skulde opleve Dagen, da dette kunde ske. Den sidste Paamindeelse i den Retning fik vi i Aarhus den 27de November, hvor de til Stede værende inviterede sig selv til Højtiden den 8de December. Af flere Grunde blev Dagen, saa vidt muligt, holdt hemmelig. I Forvejen var Børnene bleven instruerede om ikke at sætte sig i Bekostning i Dagens Anledning; thi dels savnede vi i Virkeligheden intet, og efter menneskelig Beregning maatte den Tid kun blive kort, da vi blev i Stand til at glæde os over Gaver af timelig Art. Min Kone var nemlig naaet op til en Alder af 79 Aar, og jeg nærmede mig stærkt til de 78. Vort

Forbud blev dog ikke fuldtud taget til Følge. Helt tomhændede vilde de ikke møde alligevel. I Fællesskab havde de saa anskaffet et meget stort, temmelig kostbart Album, indeholdende Fotografier af samtlige Børn, Svigerbørn og de i Live værende Børnebørn. De sidstes Antal var vokset op til ialt 30; men 8 af disse var døde som smaa. Albumet indeholder altsaa ialt 32 Billeder af Familiemedlemmer. Samtlige Børn og Svigerhørn samt en Del Børnebørn mødte den betegnede Dag sammen med adskillige andre af Familien, og til Trods for vor egen Hemmeligholdelse var Begivenheden bleven bekendt paa mange Steder i Byen. Det viste sig ved denne Lejlighed, at vi i de 5 Aar, vi havde boet i Horsens, havde vundet et langt større Tal af Venner, end vi forud havde nogen Anelse om. Paa selve Guldbryllupsdagen indfandt sig en Mængde Gratulanter, og Antallet af disse forøgedes med hver Dag gennem en hel Uge. En ren Syndflod af Potteplanter og Nipsgenstande strømmede ind til os. Ogsaa et Par Præstefamilier viste os Delta-gelse. Dersom ikke vor Værtinde, Enkefru Hansen, havde vist sig elskværdig nok til at stille hele sin Lejlighed til Raadighed sammen med vor egen, vilde det gamle Ord om »Hjerterum og Husrum« denne Gang være bleven gjort til Skamme. Nu forløb det Hele til fuldkommen Tilfredshed baade for vore Gæster og for os selv.

Henved 1 Aar efter Guldbryllupet forløb under almindelige, tilvante Forhold og uden Ulemper af særlig Art. Men dermed var da ogsaa Samlivets gode Dage forbi. I November 1900 opdagede min Kone i Maven en lille Knude af en Hasselnøds Størrelse. Hun anede, at den ikke var af det gode, og Lægen blev tilkaldt, uden at der derved kom noget egentlig Lys i Sagen. Min Kones Almenbefindende vedblev dog i længere Tid at være ret taaleligt. Hun var stadig oven Senge og

syslede som tidligere; men Kræfterne svigtede lidt efter lidt samtidig med, at Legemet afmagredes. Knuden tog til i Omfang, og vort bestemte Spørgsmaal, om det ikke var en Kræftknude, besvarede Lægen med en Hovedrysten. Sproget var i og for sig tydeligt nok, saa vi begge forstod, at ethvert Haab var forfængeligt. Om-sider, men dog først i April det paafølgende Aar, blev hun stadig sengeliggende. Det egentlige Sygeleje varede 6 Uger. I al den Tid blev vi stadig hjulpne af vore 3 Døttre, vor Svigerdatter Jensine og min Kones 2 Søstre, idet disse skiftevis tilbragte Tiden hos os. Det var en tung Tid, men derhos i en anden Forstand en god Tid. Min Kones Taalmodighed under Lidelserne søger sin Lige, og naar en eller anden ytrede Beklagelse, var hendes Ord disse: »Vor Herre lægger ikke større Byrder paa, end han giver Kraft til at bære.« Og han gav Kraft over al Maade; der kom ingen Klage fra den syges Mund, der hørtes intet utilfreds Hvorfor. Pastor Jesper-sen, hvis Forkyndelse særlig havde tiltalt hende, besøgte hende ofte under Sygdommens Forløb. En Dag, da han sagde Farvel til hende, og hun bad ham om snart at komme igen, sagde han: »Jeg skal nok komme; men i Grunden har De slet ingen Brug for Præsten.« Min Kone ytrede Ønske om at nyde Sakramentet, og jeg bad saa Præsten om at opfylde dette Ønske, ogsaa for mit Vedkommende. Jeg vil altid mindes hans løftende Tale ved denne Lejlighed, som han formede om de fire Ord: »Frygt ikke, tro kun.« Dersom jeg nogensinde har været en værdig Gæst ved Naadebordet, saa var jeg det vist den Dag, jeg for sidste Gang var til Alters sammen med min Hustru. Kun faa Dage efter havde hun udstridt sin Strid. Med en Frimodighed, som kun en urokelig Tro paa Frelsen i Christus Jesus kan skænke, sov hun blidt og stille hen i mine Arme i den tidlige Morgenstund den

11te Juni 1901. Hendes Alder blev 80 Aar 8 Maaneder 6 Dage. — Da Lægen traadte ind for at foretage det befalede Ligsyn, udbrød han: »Hvilken Fred er der dog ikke udbredt over dette Ansigt!« — Det er dette sidste Billede af den kære hjemfarne, som jeg nu bevarer og plejer, et Billede, der til samme Tid, som det presser Taarer af Øjet, ogsaa taler Trøst og Haab ind i det betyngede Hjerter, et Billede af min Hustru, for hvilket alle tidligere, hvor skønne de end er, maa vige Pladsen. Et lykkeligt Hjem var opløst, og hjemløs staar jeg tilbage i 80 Aars Alderen. Som Overskrift til en Nekrolog over den afdøde kan passende sættes de 3 Ord: Tro, Haab og Kærlighed. Det var disse tre, som gav sig Udslag i det stille og dog virksomme Liv, hun levede med og for Mand og Børn; det var de samme tre, som gav hende Fred og Frimodighed i Dødens Stund, og det er endelig ved de samme tre, at de efterlevende, Mand og Børn, bedst og rene bevarer de mange dyrebare Minder om Hustruen og Moderen. For dem, disse Blade nærmest er bestemt, maa det være overflødigt at omtale Moders Virksomhed for den enkelte. Enhver vil kunne gøre Regnskabet op for sit eget Vedkommende.

Ved Begravelsen den 17de Juni vistes der mig og mine meget stor Deltagelse, langt større, end jeg var berettiget til at vente. Et Utal af Kranse, Buketter og Kors fra Slægt og Venner fra nær og fjærn dækkede Kisten og prydede Ligkapellet ved Klosterkirken, hvorfra Liget førtes til Tamdrup Kirkegaard. Kantor Loft, Organist Mønsted og det til Kirkerne hørende Damekor tilbød deres Assistance til at forhøje den kirkelige Højtidelighed, et Tilbud, som var mig overmaade kærkomment. Den konstituerede Sognepræst, Pastor Olesen, der er Søn af en Landsbylærer og som saadan godt hjemme i Forholdene i saadanne Lærers hjem, talte særdeles smukt

og løftende ved Kisten i Kapellet, og vilde have sin Andel i Sørgehøjtideligheden betragtet som en skyldig Tribut til samme. I Lund sluttede adskillige sig til Følget, og flere gav Møde paa Kirkegaarden. Ved Graven holdt Pastor Blauenfeldt fra Tamdrup uopfordret en kortere Tale og forrettede Jordpaakastelsen. — Ogsaa ved denne Lejlighed viste Enkefru Hansen Imødekommenhed ved at stille sin Lejlighed til Raadighed ved det Middagsmaaltid, hvori de nærmeste Slægtinge deltog. Efter Maaltidet spredtes saa de tilstedeværende igen for alle Vinde, idet enhver søgte tilbage til sit, og dermed var Dagens tunge Gerning bragt til sin Afslutning.

Kun min ældste Datter og min afdøde Hustrus Søster, Kathrine, tøvede endnu et Par Dage hos mig for at bringe nogen Orden tilbage i Huset. Men da saa Mine om Morgenen den 20de Juni rejste hjem, og Kathrine samme Dag vilde rejse ved Middagstid, kunde jeg ikke forsone mig med Tanken om at blive ene tilbage i det Øde, som omgav mig. Jeg fulgte derfor med Kathrine til Barrit Station, og herfra besøgte jeg saa en Del Slægtinge og Venner i Barrit og Vrigsted Sogne. Til denne Tur anvendte jeg dog kun faa Dage; jeg maatte igen til Horsens, igen til Graven paa Tamdrup Kirkegaard. Saa gik jeg paa en længere Rejse, jeg vilde omkring til samtlige mine Børn, og hertil medgik omtrent 1 Maaned, og saa var jeg igen i Horsens og paa Kirkegaarden. Efter nok en Tur til andre Steder i Bjerge Herred fik jeg med et — saa forekom det mig — en lys Tanke, jeg vilde til Odense.

I Odense levede som pensioneret Lærer min Ungdomsven, den tidligere (Side 90) omtalte S. Johnsen fra Janderup, tilligemed en anden Meddimittend, Joh. Mejland. Jeg talte med min Ven i Horsens, K. Ottosen, om Planen og foreslog ham at gøre mig Rejseselskab. Ottosen gik

ind paa mit Forslag, og i August — Dagen husker jeg ikke — gik det saa med Jernbanefart ad Fyens Hovedstad til. Jeg fandt min Ven meget forandret, hvad det ydre angaar; Aarene havde sat dybe Mærker paa ham, siden jeg saa ham sidst; men mellem da og nu var der ogsaa svunden en Tid af 48 Aar. I Odense saa jeg Johnsens Hustru for første Gang. Et hjerteligere Velkommen end det, hvormed vi blev modtagen af Johnsen, dennes Hustru og Mejland har ikke lydt mig imøde fra ret mange Sider. Alle 3 opbød alt, ja endog alt for meget for at gøre det 4 Dages Ophold af deres 2 Gæster fra Horsens saa behageligt og godt som muligt. Paa Samtaleemner skortede det ikke, og mange Minder fra Seminarietiden blev opfriskede. Ottosen, som var bleven dimitteret Aaret efter os andre tre, var til at begynde med ikke saa kendt af Johnsen og Mejland som jeg; men ved hele sin Personlighed og Maade at være paa vandt han snart alle for sig. En særlig Glæde var det os, at St. Knuds Kirke blev os forevist i mange af dens Enkeltheder; kun Skade, at Tiden til denne Nydelse var alt for knap tilmaalt. Johnsens ældste Søn, som ogsaa er bosiddende i Odense, fotograferede os 4 gamle paa samme Stykke, saa vi alle fire har et synligt Minde om den vellykkede Tur til Odense i August 1901. Planen for Hjemreisen lagdes saaledes, at vi fik et Ophold i Fredericia paa 3—4 Timer. Dette Ophold benyttede vi til en Tur paa Byens gamle, historiske Volde og til at se Mindesmærkerne fra Krigen 1848—50, nemlig Landsoldaten og Monumenterne for Bülow, Rye og Lunding samt den store Krigergrav. Baade for Ottosen og mig vil Turen til Odense længe staa i en dejlig, mild Belysning.

Under min Omflakken i Løbet af Sommeren maatte jeg tænke paa et Opholdssted for den kommende Vinter. Jeg havde i den Henseende vanskeligt ved at naa frem

til at tage en Beslutning; jeg havde en Forudfølelse af, at det Sted ikke var at finde, som i nogen Maade kunde byde mig Erstatning for det Hjem, som uigenkaldelig var tabt. Endelig faldt mit Valg paa Venge Skole. Som tidligere bemærket er Lærer M. Larsen dersteds gift med

min ældste Datter. Mine nødvendige Ejendele blev pakket paa en Vogn i Horsens og paa denne ført herfra til Venge Skole. Dette skete omtrent midt i September Maaned.

Efter min Kones Død havde jeg ikke Anvendelse for alle vore Ejendele. Jeg forbeholdt mig af samme saadanne, som jeg ansaa for nødvendige eller nyttige for mig, og Resten lod jeg Børnene dele mellem sig. Noget af det bedste Indbo, som dog ingen af Børnene havde Brug for, afhændedes ved Auktion for under Halvdelen af den virkelige Værdi. Min afdøde Hustru og jeg havde ved fælles Stræben sammensparet en lille Kapital for muligt mødende Tilfælde paa vore gamle Dage. Hun havde ikke været den mindst virksomme for Opnaaelsen af dette Resultat, og jeg følte det derfor som en moralsk Pligt at lade Børnene tilflyde en Smule Arv efter deres Moder. Til den Ende delte jeg altsaa Kapitalen i 2 lige store Dele, af hvilke jeg forbeholdt mig selv den ene Del og fordelte den anden Del ligelig mellem mine 5 Børn. I Oktober foretog jeg saa atter en Rundrejse omkring til Børnene med, hvad jeg vil kalde deres Mødrenearv. Det Hele udgjorde 2000 Kr., altsaa 400 Kr. til hver. Jeg følte en Tilfredshed med min Handlemaade, som jeg tænker mig den føler, der har betalt sin Gæld.

Den 5te Oktober var min Kones Fødselsdag. Paa denne Dag plejede saa mange af vore Børn og Børnebørn, som kunde overkomme det, at være vore Gæster. Endnu en Gang stævnedes disse til Horsens i Dagens Anledning; men Horsens var ikke Maalet paa Fødselsdagen 1901; Maalet var Tamdrup Kirkegaard. Jeg var endnu en Gang betænkt paa en Fødselsdagsgave, i hvor vel jeg ikke ved en saadan kunde berede den en Glæde, for hvem Gaven nærmest var bestemt. En Mindesten var købt i Forvejen, og jeg havde bestemt dens Anbringelse paa den henvend

4 Maaneder gamle Grav til den 5te Oktober. Her betegner den nu Stedet, hvor den trætte Hustru og Moder har nedlagt Vandrestaven, og med det samme Stedet, hvor jeg ønsker, at ogsaa mit Støv skal finde Hvile en Gang. Stenen var uden Pragt, men dog ret næt, saaledes som jeg tænker mig, at den vilde have vundet den afdødes Bifald, om hun kunde have taget den i Øjesyn.

Tiden var nu rykket saa langt frem, at jeg fandt det passende at gaa i Hi for Vinteren. Men nu kom Spørgsmaalet frem om, hvorledes Tiden i de triste Aarstider kunde anvendes, saa den ikke skulde blive alt for dræbende lang. En Dag, da jeg længe havde tænkt over dette Emne, fandt jeg paa fuldstændig planløst at optegne et og andet fra min Barndoms- og Ungdomstid, og da det snart gik op for mig, hvorledes det ene Minde presede det andet frem, bestemte jeg mig til efter en nogenlunde bestemt Plan at nedskrive de vigtigste af mine Erindringer fra hele mit Liv, særlig saadanne, som berørte mig personligt. Mine Optegnelser fandt jeg det formaalstjenligt at indlede med nogle kulturhistoriske Notitser fra første Halvdel af det 19de Aarhundrede, og efter et halvt Aars Forløb er jeg nu i April 1902 naaet til Afslutningen. Det skrevne gør ikke Fordring paa almindelig Interesse, da det kun er bestemt for mine Børn. Hovedindtrykket af Fremstillingen maa for disses Vedkommende vel nærmest blive det, at jeg i særlig Grad har været begunstiget af Lykken, hvad jeg selv erkender med Tak. Ogsaa ser jeg i mit Livs Førelser Vidnesbyrd om, hvorledes Forsynet træder hjælpende til, naar Mennesket selv med nogen Energi forener den nødvendige Taalmodighed, der kan tie og bie.

Den 17de Februar 1902 havde jeg tilbagelagt 4 Snese af Aar. Mine Sønner havde gentagne Gange opfordret mig til at fejre min 80 Aars Fødselsdag hos sig i Aarhus.

Uagtet det var lige i Vinterens Hjerter, besluttede jeg mig til at efterkomme Opfordringen, hvortil da ogsaa bidrog den Omstændighed, at Vejret, trods Aarstiden, var ualmindelig mildt. Jeg tilbragte saa nogle meget behagelige Dage i Aarhus. Mine Sønner gjorde hver for sig Gilde for mig, ligesom jeg hos en bekendt, pens. Lærer Kr. Petersen, der er en Ven af mine Sønner, tilbragte en særdeles behagelig Aften. Denne Tur til Aarhus hører til mine Kærminder, som jeg kan tænke tilbage paa med Glæde og Taknemmelighed. Paa Hjemrejsen lagde jeg Vejen over Horsens, og efter 3—4 Dages Ophold her søgte jeg tilbage til Venge for at fortsætte det Arbejde, efter hvilket jeg nu kan sætte Punktum.

Efterskrift.

Kun for en ringe Del af det anførte har jeg haft skriftlige Optegnelser at støtte mig til. Dette gælder nemlig kun om, hvad jeg har berettet om den temmelig vidtløftige Pensionssag og om de til forskellige Tider afholdte smaa Familiefester. Den langt større Del er derimod nedskrevet alene efter Hukommelsen. Det er derfor ikke udelukket, at der kan have indsneget sig mindre Unøjagtigheder; men jeg tør indestaa for, at disse, om de over Hovedet findes, er af en saa underordnet Natur, at de ikke kan øve den ringeste Virkning paa det Totalindtryk, som Læsningen af det skrevne mulig kan fremkalde.

Den 11te April 1902.

H. Pedersen.

Tidligere udkom:

Soldaterliv i gamle Dage.

Forkortet Udgave af Livserindringer
af

Oberst **S. C. Barth.**

Med Forord af Ritmester *R. Aalborg* og Forf.s Portræt.

Omslagstegning af *R. Christiansen.*

Pris 2 Kr.

Minder fra 1864.

Øjebliksbilleder

af

H. G. Bønnelycke.

160 Sider. Pris 1 Kr. 75 Øre.

SKOV-KIRSTEN

Skildringer fra Menighedslivet i Vendsyssel (I. Del)

af

Ludv. Bøgeskov.

116 Sider. Pris 1 Kr. 25 Øre.

INGER DAL.

Skildringer fra Menighedslivet i Vendsyssel (II. Del)

af

Ludv. Bøgeskov.

112 Sider. Pris 1 Kr. 25 Øre.